

MANTRA

tijdschrift voor spiritualiteit en nieuwe wetenschap

Herfst 2021 | nummer 28 | € 9,50

Kijken in de toekomst

MANTRA 28

Tijdschrift voor spiritualiteit en nieuwe wetenschap

Jaargang 7 nr. 4 – herfst 2021

ISSN 2352-8003

Verschijsning 4 x per jaar

Los nummer € 9,50 (excl. verzendkosten)

Redactie:

Dr. Hein van Dongen

Prof. Dr. Hans Gerding

Drs. Karen Hamaker-Zondag (eindred.)

Timo van Kempen, BA

Fotoverantwoording:

Pixabay, Pexels, Piquesels, Pixfuel, MaxPixel, Pico, Pikrepo, PublicDomainPictures.net en Shutterstock

Het auteursrecht en de verantwoordelijkheid voor de inhoud van de artikelen berusten bij de schrijvers. MANTRA hanteert de witte spelling.

Redactieadres:

Edicola Magazines B.V.

Postbus 2013, 7120 AA Deventer

T: (0570) 607561

E: redactie@tijdschriftmantra.nl

I: www.tijdschriftmantra.nl

Vormgeving:

Sheila Brand, SmartFoxCreatives.nl

Nieuwe abonnementen:

abonnement@edicola.nl

Tel: (0570) 607561

Abonnementen:

Prijs per jaargang: € 35,95

België: € 47,50

Andere landen op aanvraag

Adreswijzigingen en Opzeggingen:

Adreswijzigingen en opzeggingen dienen schriftelijk of per e-mail gedaan te worden, met een opzegtermijn van twee maanden.

Abonnement@edicola.nl of

Edicola Magazines bv

Postbus 2013, 7420 AA Deventer

Nabestellen:

Abonnement@edicola.nl

Losse verkoop:

De Boekerij, Nieuwstad 55, 7201 NL Zutphen

De Kraanvogel, Zandstraat 22,

4101 EG Culemborg

Ook op de tijdschriftenwebsite

www.MagVilla.nl

Inhoud nummer 28 / herfst 2021

04	Ten geleide
06	Diep zien: futurologie en vernieuwing
	Dr. Hein van Dongen
16	Feedback uit de toekomst
	Prof. em. Dr. Hans Gerding
24	In de toekomst kijken: van methoden om te voorspellen tot aan visioenen en dromen
	Drs. Karen Hamaker-Zondag
40	Boren naar wat je van binnen hoort
	Dr. Johan Reijmerink
48	Handlezen en toekomst voorspellen
	Dr. Alexandra Nagel
58	Veel kijkers, weinig zieners
	Dr. Hein van Dongen
62	Oorlogsvoorspellingen: 'De Profetische Fransman'
	Prof. Dr. Hans Bender †
80	Vraagtekens bij de tijd
	Timo van Kempen BA
89	Buitengewone ervaringen Wortels en liefde
	Drs. Karen Hamaker-Zondag
92	Boekimpressies
	Drs. Karen Hamaker-Zondag

06

16

24

40

48

62

80

Ten geleide

Karen Hamaker-Zondag

Hoe onzekerder de tijden, des te sterker de drang om te weten wat de toekomst voor ons in petto heeft. Maar kún je wel in de toekomst kijken? Door de eeuwen heen heeft de mens aan de hand van allerlei methoden, van het lezen van schapenlevers tot aan het leggen van kaarten, geprobeerd te ontrafelen wat de toekomst zou kunnen brengen. Mensen kregen ook visioenen en beelden die opborrelden uit het onbewuste, en met ons bewustzijn ontwikkelden we de futurologie.

Dat de toekomst zich in het heden kan melden, staat buiten kijf. Deze Mantra staat vol voorbeelden daarvan; voorspellingen van dingen die men echt niet kon weten, en die zich toch voordeden. De parapsychologie heeft duidelijke criteria voor wat een échte voorspelling is, wat Hans Gerding laat zien: er moeten getuigen zijn, de voorspelling moet specifiek genoeg zijn, etc. Kortom: er moet nauwgezet onderzoek gedaan worden bij elk gemeld geval. Hoe zo'n onderzoek gedaan wordt, laat prof. Bender zien. Uiterst gedetailleerd ploos hij de merkwaardige overleveringen uit van een Fransman die aan het begin van de Eerste Wereldoorlog het verloop daarvan voorspelde, plus een tweede, en een korte derde wereldoorlog, met opmerkelijke details.

Maar komt die ook? Zelfs als iemand de beide vorige juist voorzien heeft, betekent dit zeker niet dat een derde wereldoorlog onafwendbaar is. Wat we kunnen 'zien' is een potentieel, dat zich niet hoeft te verwerkelijken, maar dat ons onbewuste op de een of andere

manier oppakt. Datzelfde onbewuste is echter ook een meester in het door elkaar husselen van allerlei feiten, of kan dingen op een symbolische manier weergeven, waardoor we het beeld moeten interpreteren. Ook bij zulke interpretaties kunnen zich weer allerlei vervormingen voordoen, o.a. als gevolg van complexen. Kijken in de toekomst blijft daarmee toch altijd een zekere ongewisheid inhouden.

Maar al die speciale methoden dan om in de toekomst te kijken, zoals de astrologie of de I Tjing en dergelijke? Kun je daarmee wél precies voorspellen? Paradoxaal genoeg: ja en nee. „Ja” als het gaat om het signaleren van globale toekomstige tendensen. „Nee” als het gaat om een al te concrete invulling ervan. Wanneer een bepaald patroon zich voordoet, blijft onbekend hoe het zich in detail zal gaan invullen. Maar toekomstige patronen herkennen geeft je wél het inzicht en het houvast om betere beslissingen te nemen. De toekomst ligt in onze hand, ja, zelf letterlijk, zoals Alexandra Nagel laat zien.

Maar geen enkele manier van kijken in de toekomst neemt je je eigen verantwoording uit handen. Een vraag die zich daarbij onwillekeurig opdringt is: wat betekenen ruimt en tijd eigenlijk voor het in de toekomst kijken? Daar zal Timo van Kempen op ingaan. Aan Timo draag ik ook de toekomst van Mantra over. Jarenlang heb ik met passie de eindredactie gevoerd; in vol vertrouwen geef ik het stokje nu aan Timo over. Maar ik blijf bij Mantra betrokken, en ik zal zeker blijven bijdragen. Dat stukje van de toekomst is dus alvast duidelijk! •

Diep-zien: futuurologie en vernieuwing

Hein van Dongen

Zijn er nog futurologen?

*Of is, zoals iemand schreef, de toekomst verleden tijd?
„Straks heb je eerder een artikel uit een bibliotheek in Chicago,
dan uit je eigen bureaula,” zei Bert.
Het is nu bijna veertig jaar geleden.*

„Hoe weet jij dat het zo’n rommel is in mijn bureau?” grapte ik. Maar Bert liet me iets zien, wacht even! Op het beeldscherm verschenen artikelen over het onderzoek waar ik mee bezig was. Het waren er wel tien! Bruikbare artikelen, niet de rommel die je nu bovenaan ziet staan als je gaat googelen.

Futuurologie

Aan de Internationale Universiteit waar ik les gaf kon je futurologie studeren. Dus woordcombinaties als ‘straks is’ of ‘binnenkort zal...’ hoorde je daar vaak. Het bleef niet bij leuke ideeën voor nu of straks, het ging niet om gadgets (al konden maar weinigen daar ongevoelig voor blijven). Je zag niet alleen gegevens maar ook mogelijkheden. Je zag cultuurvormen en tradities als tijdelijke stolsels. Je zag ook de mogelijke ellende voor ons opdoemen als men bezig zou blijven met achteruit kijken.

Ruimte, tijd, verbeelding

In wat we zien domineert normaliter de ruimte over de tijd. We zijn hier, kijk om je heen, en in dit hier zijn we ook altijd nu. Je verplaatsen in de ruimte is eenvoudig, je stapt naar links of naar rechts. Maar je kunt je ook in de tijd verplaatsen en je doet dat in feite ook steeds. Het nu reist met je mee, maar ondertussen leef je ook in je herinneringen en verwachtingen. Probeer in het nu maar eens een bal

te vangen zonder herinneringen en anticipaties. Sommige mensen hebben het vermogen tijd anders waar te nemen dan anderen. Ach, we kennen het eigenlijk allemaal wel: je kunt een volwassene in een kind zien en een kleuter in een grijsaard. Dat is verbeelding, zeg je dan. Maar gevoed door kennis kan die verbeelding kwaliteiten zichtbaar maken die je anders ontgaan. De Amerikaanse filosoof John Dewey schreef ooit: „Alleen verbeeldingsrijke waarneming kan de mogelijkheden uitlichten die door het kleed van het gegevene verweven zijn.” Zonder die verbeelding zouden we op veel gebieden stuurloos zijn.

David Sarnoff

Naïeve utopisten

Helaas, veel toekomstvoorspellers zijn ook naïeve utopisten. Bij het opruimen van mijn bureaula vond ik een interessant artikel uit een Belgisch radiotechnisch tijdschrift, van eind 1956. Aan het woord is de topman van RCA (Radio Corporation of America), David Sarnoff, die voorspellingen doet over de toekomst. Sommige daarvan zijn heel gedetailleerd: hij beschrijft ultraplatte beeldschermen die gewoon als schilderijen aan de muur hangen en vensters zijn naar alles wat er in de wereld gebeurt. Hij beschrijft beeldtelefoons en elektronische breinen die alles voor ons uitrekenen wat van belang is (het woord 'computer' werd kennelijk nog niet gebruikt). Er komen automatische onbemande vliegtuigen voor post en vracht. We zien elektronisch licht, dat geen warmte meer produceert en we eten chemisch ontwikkeld voedsel. En de energie waarmee alles gebeurt wordt geleverd door 'batterijen op kernenergie'.

Een heel interessante passage is de volgende: „Ook het rijk van de vrouw, de huishouding, zal van aanschijn veranderen. Het zal zover komen dat ze 's morgens een programma kan inschakelen voor de diverse bezigheden die moeten worden verricht. In de loop van de dag zal dan alles, volgens het vastgestelde plan, automatisch worden uitgevoerd. Temperatuur, vochtigheid, snelheid van de luchtbeweging in huis zullen automatisch worden gecontroleerd, terwijl de lucht zal worden gezuiverd van stof en bacteriën. Koken, wassen en het verwijderen van het vuil zullen elektronisch worden uitgevoerd. Alleen het eten zullen we nog zelf doen.”¹

1 J.G: 'Voorspellingen', Radio en televisie revue, 17-12, 763, Antwerpen, december 1956.

Ik zou de lezer willen vragen eens stil te staan bij wat deze beroemde radio- en televisiepionier *niet* voorspelt. Maar daarover straks meer.

Ik zal eerst twee voorbeelden geven van andere futurologen. Mensen die aan de toekomst bouwden. Naïeve dromers, zeker. Change agents? Zeker.

Het geval Gottfried L.

We gaan naar de zeventiende eeuw. Een jongen van achttien wil promoveren aan de universiteit van Hannover. Maar hij krijgt geen toestemming omdat hij nog te jong is. De jongen is woedend. Zijn vader zaliger was daar nota bene professor geweest! Gottfried besluit dat hij nooit meer iets met enige universiteit te maken wil hebben, niet beseffend dat hij daardoor zijn hele leven zzp'er zal zijn – afhankelijk van de opdrachten en de grillen van vorsten.

De jonge Gottfried L.

Hij probeerde aan goud te komen met alchemistische proeven, maar hij voorzag ook een probleem. Als we dat goud straks op de markt brengen dan wordt goud door ons eigen toedoen minder waard. Hij becijferde alvast met welke snelheid en in welke hoeveelheden het goud in de samenleving ingebracht zou moeten worden. Zo ontstond bij hem de eerste theorie over inflatie.

Gottfried was gefascineerd door wiskunde, maar toen hij naar Nederland ging en daar Christiaan Huygens ontmoette, kwam hij er achter hoe weinig hij er nog van begreep. Later zou Gottfried L. niet alleen de differentiaalrekening ontwikkelen, maar ook de eerste goed werkende rekenmachine bouwen.

Hij dacht na over de voortgang van de wetenschappen. Eigenlijk zou alle informatie van alle wetenschappen voor alle onderzoekers beschikbaar moeten komen. Dan konden de onderzoekers samenwerken en op elkaars schouders staan. Als wegen daarheen zag hij internationale academies voor wetenschappen (waar men onderzoek deed in plaats van oude teksten te reciteren zoals aan die suffe universiteiten). Ook zouden er wetenschappelijke tijdschriften moeten komen die de kennis voor iedere onderzoeker toegankelijk maakten.

Maar dan zou je wel een manier moeten bedenken om die informatie te verbinden en als het ware op elkaar aan te sluiten, want nu praat iedereen langs elkaar heen. Ja, eigenlijk zouden de verschillende

Handgeschreven tekst met binair stelsel. Begin 18e eeuw.

filosofieën en religies zelfs in elkaar moeten kunnen worden vertaald door een calculeersysteem, zoiets als de kabbalisten pretendeerden te hebben. In plaats van „laten we erover discussiëren” zou je dan kunnen zeggen „laten we het berekenen”.

Gottfried ontdekte dat de Chinezen ook met zo'n universele calculus bezig waren geweest, ze konden situaties decoderen tot een samenstelling van Jin en Jang. Daardoor geïnspireerd bedacht Gottfried dat je alle getallen kunt herschrijven in nulletjes en eentjes en dat zou je ook met letters, woorden en proposities zou kunnen doen.

Goed, Gottfried is dus de uitvinder van het binaire stelsel geworden en van de rekenmachine. En daarmee de geestelijke vader van onze digitale wereld. Maar omdat je in die dagen rond 1700 nog geen elektriciteit had, is er geen computer uit zijn handen gekomen.

Wat dan wel?

Hij bedacht wielen met kogellagers en vering (zodat hij in zijn koets ook gewoon kon doorschrijven), een manier om meubels in elkaar te zetten zonder schroeven en spijkers (met deuveltjes), hij bedacht schoenen met vering om soepeler te lopen en liggende windmolens voor de mijnbouw. Hij schreef tienduizenden brieven, waarvan sommige (zoals zijn brief over China) de omvang van een boek hadden.

Gottfried Wilhelm Leibniz

Als theoloog probeerde hij het katholicisme en het protestantisme weer bij elkaar te brengen. Als diplomaat werkte hij aan een vrede tussen Duitsland en Frankrijk. Als filosoof bedacht hij een 'holistische' kosmologie, waarin alles zich in alles spiegelt zonder causaal verband (wat we nu synchroniciteit zouden noemen). Als psycholoog werkte hij als eerste het concept van de 'onbewuste waarnemingen' uit. Als kabbalist was hij de ghost-writer van een boek van Franciscus Mercurius van Helmont, waarin een kabbalistische interpretatie van het boek Genesis wordt gegeven. Maar om aan geld te komen werkte hij ook nog als huwelijksmakelaar voor allerlei vorstenhoven.

Misschien hebben Gottfrieds ambities hem ook gehinderd: hij wilde overal vooraan staan en overal in excelleren en dan maak je niet altijd vrienden. Bij zijn begrafenis was behalve de grafdelver en een administrateur niemand aanwezig. De dag voor zijn dood besprak hij met zijn arts de uitkomst van zijn alchemistische experimenten. Het maken van goud was nog niet gelukt. En zijn droom van een wereld waarin geen onenigheid meer is die veroorzaakt wordt door onwetendheid en partijdigheid is evenmin uitgekomen. Toch wordt Gottfried Wilhelm Leibniz tegenwoordig geëerd als een van de grootste Westerse filosofen en wiskundigen.

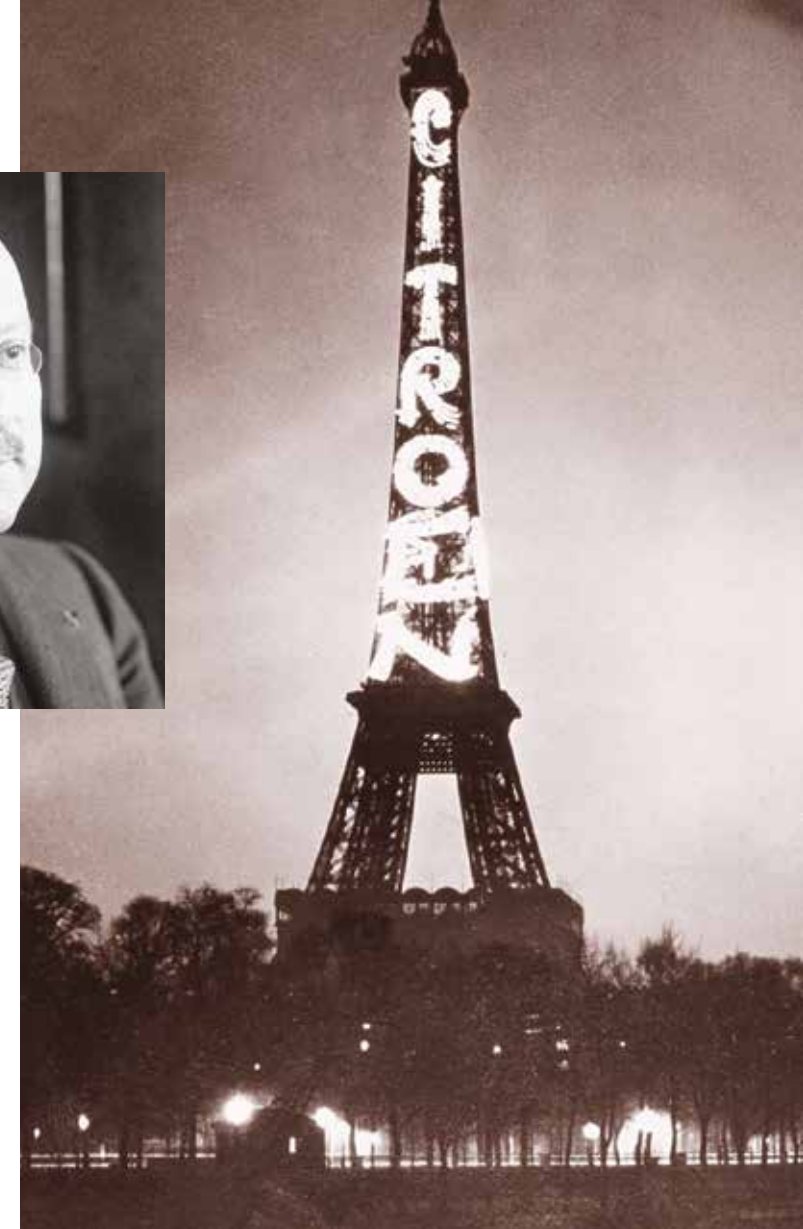
André Citroën

Het geval André C.

André C. had in de Eerste Wereldoorlog een fabriek waar hij tandwielen en kogellagers bouwde. Hij voorzag dat hij na de oorlog over moest schakelen op civiele producten. Het werden automobielen. Hij had het principe van de lopende band afgekeken bij Ford in Amerika. Maar als je succes wilt hebben met je auto's zul je verder moeten denken dan het voertuig alleen.

Als we de burger in een auto willen krijgen, moet er een goede infrastructuur zijn. André bemoeit zich met de wegenbouw en levert verkeersborden voor de overheid. Als het publiek je auto moet omarmen, moet men er vertrouwen in hebben: André introduceert autoverzekeringen, de mogelijkheid om auto's te leasen, hij voert een garantietermijn in en hij zorgt voor een dealernetwerk waarin men onderdelen op voorraad houdt.

Je moet natuurlijk ook aan arbeiders kunnen komen die liever voor jou werken dan voor de concurrentie. André introduceert betere arbeidsvoorwaarden, voert het zwangerschapsverlof in, er komt een bedrijfsmedische dienst en er komen crèches voor de kinderen. En voor je naamsbekendheid moet je flink investeren in reclame. De achternaam van André prijkt in grote letters op de Eiffeltoren. De inspanningen hebben succes: de fabriek wordt de grootste autoproducent van Frankrijk.

Citroën Traction Avant.

Maar met de automobiel zelf zullen we ook een vernieuwingsslag moeten maken: comfortabel, met een perfecte wegligging voor de snelwegen en een goede vering voor de landwegen. De auto zal ook simpel te bedienen moeten zijn, zodat het lastige schakelen overbodig wordt. Er wordt gewerkt aan een nieuwe auto met voorwielaandrijving, een zelfdragende carrosserie en een automatische versnellingsbak, in een vooruitstrevend koetswerk van de beeldhouwer Flaminio Bertoni.

De spanning bij André loopt ondertussen op. De ontwikkeling van de nieuwe wagen is duur en vraagt veel inzet van de staf. André grijpt naar bekende middelen om de stress te verzachten, de vertrouwde alcohol, en naar nieuwe middelen om aan kapitaal te komen: gokken. Terwijl het geld er in een snel tempo doorheen vliegt, krijgen de constructeurs de automatische transmissie niet op tijd af.

De nieuwe auto verschijnt in 1934, met een gewone versnellingsbak en te laat om het tij te keren. Het bedrijf gaat failliet en wordt overgenomen door een fabriek van banden. De Citroën Traction Avant wordt een groot succes maar André maakt het niet meer mee. Hij sterft, onteigend en straatarm, in 1935.

Vernieuwing in vier dimensies

Wat zien we bij beide vernieuwers, bij Leibniz en bij Citroën? Durf en vertrouwen, een lichte (?) vorm van bezetenheid door hun zelfgestelde doelen, een interessante mix van deskundigheid en verbeelding. Maar we zien vooral, dat hun visie op de toekomst niet eendimensionaal is (alleen maar 'techniek') maar meerdere dimensies heeft.

In een boek dat ik nu schrijf over 'verandering' maak ik onderscheid tussen vier vormen ofwel dimensies van vernieuwing:

technische innovatie, sociale innovatie, conceptuele en perceptuele innovatie. De meeste schrijvers over innovatie hebben vooral aandacht voor de eerste vorm: nieuwe technieken. In het Belgische tijdschrift uit 1956 schrijft de auteur dat „de moderne techniek, onhoudbaar als een stalen reus vooruitschrijdt”. We lezen dat de huisvrouw allerlei nieuwe apparatuur zal kunnen gebruiken, waardoor het huishouden een lichte taak wordt. Maar we lezen ook dat het huishouden 'het rijk van de vrouw' is. Dat de relatie en daarmee de taakverdeling tussen man en vrouw óók radicaal zou kunnen veranderen kan de auteur zich kennelijk niet voorstellen.

Leibniz daarentegen zag in dat als de kennis toe zou nemen (of wanneer we dat zouden willen) mensen op een andere manier met elkaar zouden moeten leren omgaan. Dat je de leefwereld anders zou moeten organiseren als er nieuwe technieken komen. En Citroën begreep dat 'verkeer' iets anders is dan louter je verplaatsen in een gemotoriseerde doos op vier wielen.

Sociale innovatie is dus het vormen van nieuwe maatschappelijke instituties en gebruiken. Voorbeelden: het openbaar vervoer, algemeen kiesrecht, een hospitaal, een gilde, een commune, trakteren als je jarig bent.

Poster Citroën uit 1920 na de verkoop van het 10.000^e exemplaar.

Voorbeeld: de mobiele telefoon

Laten we als voorbeeld het mobieltje nemen. Technisch is duidelijk dat die dingen steeds kleiner en verfijnder worden, met meer mogelijkheden, betere accu's enz. Maar rond het jaar 2000 gaven veel mensen nog heel bescheiden aan dat ze helemaal geen behoefte hadden aan een betere bereikbaarheid. Nu kan men zich niet meer indenken dat je kinderen ooit zonder mobieltje naar school liet gaan.

Je gaat dus anders met elkaar om:
sociale vernieuwing.

Naast technische en sociale innovatie bestaat er innovatie op het gebied van begrippen en innovatie op het gebied van waarneming. Beginnen we met de begrippen. De meeste concepten die we met ons meevoeren stammen uit een andere tijd dan de onze. 'Links en rechts' in de politiek verwijzen naar de opstelling van de stoelen van de liberale en de conservatieve partij in het Britse parlement, twee eeuwen geleden. 'Objectiviteit' en 'subjectiviteit' ontstonden (in hun huidige betekenis) in het Duitsland van de achttiende eeuw en zo verwijzen ook 'geest' en 'ziel' naar iets wat we ooit hadden.

Nieuwe begrippen

Het gaat bij conceptuele innovatie om het vormen van nieuwe begrippen (niet alleen de woorden dus) om onze ervaring te ordenen. Dit kunnen technische begrippen zijn, maar ook zeer alledaagse, waarvan we nauwelijks meer in de gaten hebben dat het om concepten gaat die we eventueel ook *niet* zouden kunnen hebben ontwikkeld. Voorbeelden: democratie, evolutie, zwaartekracht. Ook bijvoorbeeld een

nieuwe ziekte die 'ontdekt' wordt hangt samen met het ontwikkelen van een nieuw begrip. Maar ook het dieperliggende idee dat er überhaupt zo iets als een ziekte bestaat (met symptomen en oorzaken) is ooit gevormd. Het concept komt niet in alle culturen voor.

Als het gaat om ons voorbeeld het mobieltje is er ook op het gebied van concepten het een en ander vernieuwd. Het begrip 'bereikbaarheid' betekent iets anders dan vroeger, en 'communiceren' betekent tegenwoordig 'data verzenden' en minder dan vroeger 'in gemeenschap treden'.

We denken dus niet met tijdloze concepten maar eerder met tweedehands taal die verwijst naar oudere situaties. Alsof de beelden die een camera nu opneemt ondertiteld worden volgens een script dat gisteren al opgenomen is. Het werkt vaak goed. Maar niet altijd.

Kunnen we onze ervaringen nog in oude mallen blijven stoppen? Dat zal per geval moeten blijken, en is misschien niet voor iedereen hetzelfde. Terwijl 'de ziel' voor velen nogal ongrijpbaar is geworden, kan 'bezieling' nog heel concreet voelbaar zijn.

Nieuw waarnemen

En dan komen we bij *perceptuele innovatie* – iets op een nieuwe manier waarnemen. „There is creation in the eye,” schreef de Engelse dichter William Wordsworth ooit. Dit is de meest ongrijpbare vorm van innovatie, omdat ze voor anderen pas zichtbaar wordt als ze leidt tot technische, sociale of conceptuele innovaties.

Misschien zullen sommige mensen zelfs moeite hebben om zich bij 'de creativiteit van de waarneming' iets voor te stellen, omdat men bij waarneming vaak denkt aan een proces dat vooral passief is: reageren op stimuli. Het gaat bij perceptuele innovatie niet alleen om letterlijk zien, maar juist ook om verbeeldingskracht: „Je ziet het pas als je het doorhebt,” zoals Johan Cruyff zei.

Voorbeelden zijn er te over. In de kunst: het zien van het schone of het sublieme in zaken die een ander ontgaan, het horen van muziek in wat voorheen als dissonant werd beschouwd enz. In de wetenschap: het zien van verbanden tussen door anderen niet aan elkaar gerelateerde verschijnselen. In de maatschappij: het zien van ontwikkelingen onder de oppervlakte. Op persoonlijk gebied: het waarnemen van onbewuste motieven.

De Portugese filosoof Boaventura de Sousa Santos schrijft: „De oneindige diversiteit van

de ervaringen van de wereld” is „gelokaliseerd in eindige lichamen” (...) „De manier waarop lichamen hun sensorische ervaringen leven zijn altijd maar één mogelijke versie, ook al presenteert die bijzondere versie zichzelf voor die lichamen als de enig mogelijke.”²

Santos schrijft vervolgens over het ontwikkelen van 'deep seeing'. Het is volgens hem mogelijk „het collectief in het individu te zien, de natuur in de samenleving, het transcendente in het immanente, het verleden in het heden, de toekomst in het verleden.” Ogen kunnen „voorouders aanwezig zien in bijeenkomsten, kunnen geluiden zien (...) of de kleuren die alleen vogels zien enzovoort enzovoort”.³ Santos heeft deze gedachten ontleend aan Karl Marx, die schreef dat in onze zintuigen de geschiedenis van de hele mensheid ligt besloten. En dat daarmee in de ontwikkeling van onze waarneming onze toekomst ligt.

Het zou kunnen zijn dat onze toekomst meer afhangt van onze waarneming dan we beseffen. We zijn allemaal historici, maar misschien toch ook futurologen. Of we zouden dat een klein beetje moeten willen zijn. •

2 Boaventura de Sousa Santos: *The end of the cognitive empire - the coming of age of epistemologies of the south* Durham: Duke University Press 2018, 182.

3 Santos 2018, 175.

Dit artikel is opgedragen aan Bert Mulder, die ons altijd aan de toekomst herinnerde.

Hein van Dongen. Als onderzoeker, docent en adviseur houdt Hein van Dongen zich bezig met de 'ontstolling' van ons denken en onze ervaring. Hij is verbonden aan de Academie voor Geesteswetenschappen. Hij promoveerde in de filosofie met het boek *Geen gemene maat* (1999), dat gaat over de mogelijkheid van 'meervoudig denken': niet werken met één conceptueel systeem, maar met meerdere. Hij is auteur van *Wilde beesten in de filosofische woestijn* (Uitgeverij Ten Have) en *Bergson* (Uitgeverij Boom). Hij is redacteur van tijdschrift *Mantra*.

Feedback uit de toekomst

Hans Gerding

In het jaar 2000 vloog op 13 mei een vuurwerkopslagplaats in Enschede de lucht in. Het was een grote ramp, met 22 dodelijke slachtoffers, vele gewonden en een hele woonwijk die in puin lag. Als parapsycholoog was ik benieuwd of er mensen waren die, vóórdat de ramp plaatsvond, daar in dromen of anderszins indrukken van hadden 'opgevangen'. Een paar maanden na de ramp plaatste ik oproepen in *De Telegraaf* en *De Twentsche Courant Tubantia* met de vraag om zulke dromen en indrukken aan mij te melden. Fotograaf Martin Hollering heeft op de dag van de ramp een fotoreportage gemaakt. In dit artikel geven zijn foto's een indrukwekkend beeld dat af te lezen is van de gezichten van de mensen ter plaatse.

Op mijn oproep hebben 29 mensen gereageerd. Met alle melders heb ik contact gehad. Sommigen rapporteerden dromen die zij rechtstreeks in verband brachten met de vuurwerk-ramp. Daarnaast was er iemand die al vóór de ramp begonnen was de plaats van de ramp te mijden, terwijl een ander er juist naartoe gereisd was. Ook was er iemand die onbewust dingen gezegd had die zij zelf eerst niet begreep maar achteraf, na de ramp, wel. Voordat ik de mensen aan het woord laat die hun ervaringen instuurden, nu eerst iets over de vraag: waar moet een paranormale voorspelling voldoen?

Paranormale voorspellingen: criteria

Een zonsverduistering voorspellen is niet paranormaal, want die kun je uitrekenen. Voorspellen dat de krant straks in de bus valt, is niet paranormaal, want dat kun je verwachten. Voorspellen dat je volgende week een geel zomercolbertje zal dragen en het vervolgens gaat kopen, is niet paranormaal, want je maakt de 'voorspelling'

Foto © Martin Hollering

zelf waar. Voorspellen dat er straks een luchtballon over je huis zal drijven, is niet paranormaal als je hem met je fysieke ogen in de verte al ziet aankomen. Een paranormale voorspelling moet gaan over iets wat in de toekomst gebeurt dat specifiek en controleerbaar is, dat niet in de lijn der verwachting ligt, dat je niet zelf waarmaakt, en dat je niet door berekening of via je normale zintuigen te weten bent gekomen. Liefst moet de voorspelling zijn opgeschreven of uitgesproken zijn in aanwezigheid van anderen die dat achteraf kunnen bevestigen.

Hieronder volgen nu enkele vuurwerk-rampvoorspellingen. Ik heb een selectie gemaakt van de meest sprekende meldingen. Opmerkelijk maar toch begrijpelijk is dat de melders (uiteraard alleen voor zichzelf) opgelucht zijn als de ramp zich voltrekt. Want dan begrijpen ze pas echt waar hun (eerst niet thuis te brengen) ingevingen betrekking op hadden.

Melding 1: Atoompaddestoel van vuurwerk

Tijdens een verblijf in een hotel in het buitenland, maart 2000, werd ik tegen de morgen hevig ontdaan wakker. Ik had gedroomd dat ik getuige was van zware explosies in nota bene Enschede, waarbij

Foto © Martin Hollering

groen, wit, rood en oranje materiaal de lucht in werd geslingerd. Oorlog? Het geheel eindigde in een atoompaddenstoel, maar ik wist dat het vuurwerk was, zag dat toen ook. Ik vertelde die droom aan mijn vriendin die ook wakker geworden was. Vervolgens gingen we weer onder zeil.

De volgende dag kwam ik, erover naprattend, tot de conclusie dat de menselijke geest toch maar wonderbaarlijk is, wat die een te enge droom op het laatst toch een beetje minder eng maakt. Mogelijk omdat ik erover verteld had, bleef die droom me bij.

Nu de 13e mei zelf.

Hoewel er nog uitleentijd over is, besluiten diezelfde vriendin en ik dat deze zaterdag 13 mei een goede gelegenheid is om een schilderij terug te brengen naar de kunstuitleen in Enschede, waarvan we beiden lid zijn. Voor we vertrekken ga ik nog even naar mijn huis en zwiep daar mijn fototas, die ik anders nooit bij me heb, in de auto.

Nabij Enschede, om ongeveer kwart over drie, valt ons op dat er veel hulpverleners onderweg zijn. Op de rotonde bij het streekziekenhuis aangekomen, waar we anders altijd linksaf slaan om uiteindelijk op het Molenplein te parkeren, zeggen we

tegelijktijd tegen elkaar „nee, laten we vandaag eens hier gaan staan“. Dat heb ik in al die jaren waarin ik toch maandelijks in Enschede kom, bij mijn weten nog maar één keer eerder gedaan. Ik heb dan juist de tijd om af te slaan naar de parkeerplaats Hermandad. Die ligt verder van de kunstuitleen en we hebben onderweg daarheen geen andere boodschap te doen.

Er is plaats en ik trek een parkeerbon (die ik nog in mijn bezit heb). De automaat weigert in eerste instantie, maar als hij al aangeeft 15:30 uur, komt de bon er toch uit: 15:29 tot 16:47 uur. Terug bij de auto pak ik het schilderij en besluit na enig aarzelen de camera die ik al om heb toch achter te laten. Het is lastig en ik begrijp niet waarom ik het gevoel heb dat die mee moet, en nog wel schietklaar. Pas twintig meter verderop zet ik het van me af.

Zonder camera dus lopen we in de richting van de Noorderhagen, waar de kunstuitleen gevestigd is. Naarmate we het centrum naderen, horen we meer en meer onregelmatige knallen en geboenk, waarvan we denken dat het wel een evenement met disco zal zijn. Een grote etalageruit van een huishoudwinkel trekt mijn aandacht, maar mijn vriendin dringt er heftig op aan dat ik doorloop, terwijl zij zoiets normaliter ook leuk vindt, en ik beaam dat meteen, ook al hebben we tijd genoeg.

Op het pleintje bij De Slegte, waar de Noorderhagen op uitkomt, zien we dat de herrie komt van een grote brand op ongeveer drie tot vierhonderd meter afstand, gepaard gaande met vuurwerk. We staan even stil om te kijken. Een man op het terrasje naast ons (het blijkt een oud werknemer van de vuurwerkfabriek) vertelt ons ongevraagd waar de brand is, en dat het er altijd al een zootje was. Een groepje donkere vreemdelingen

vraagt in slecht Frans, zenuwachtig, wat er aan de hand is en ik geef uitleg. Nog voor we doorlopen volgt een forse explosie. We zoeken dekking (de man blijft zitten). De serveerster begint te huilen en als we weer kunnen horen, praten we even na. Een paar minuten later een tweede explosie. Juist als we ons dan (na ongeveer 20 minuten) weer bij elkaar hebben geraapt en willen doorlopen, komt dan die onbeschrijflijke dreun, gevolgd door een atoompaddenstoel. En ik herken verbijsterd het beeld uit mijn droom; daar bovenuit rijst (in mijn beleving minutenlang, een rode vuurpijl, tot ongekende hoogte opgestuwd, tot hij ombuigt en door de wolk wordt ingehaald.

Pas dan zien we dat om ons heen alle ruiten zijn gesneuveld, ook die van de huishoudzaak op twintig meter achter ons, en dat in alle straten die op het pleintje uitkomen een regen van dakpannen is neergekomen. We hebben niets gehoord! Naderhand hoorden we dat op het Molenplein grote brokken beton zijn terechtgekomen.

De rest is snel verteld. De rook wordt pikzwart en ik wil mijn vriendin, die astma heeft, naar huis brengen. Maar zij

denkt aan de kelder van de kunstuitleen op vijftientwintig meter afstand en we lopen daarheen. Gaan door de openstaande deur van de nagenoeg intact gebleven enorme glaspui naar binnen. Leveren daar op de automatische piloot het schilderij in, dat op de automatische piloot wordt geregistreerd. We zeggen vervolgens allebei ons abonnement op en ook dat wordt geregistreerd.

Melding 2: Om het toekomstige rampgebied heen rijden

Toen ik woensdagavond 10 mei 2000 na mijn late dienst naar huis reed, heb ik deze ramp voorzien. Ik rijd namelijk altijd langs de weg die bij Nieuwe Weme, de supermarkt op de hoek tegenover Grolsch, uitkomt. Daar moest ik stoppen voor het stoplicht en keek uit over de wijk langs Grolsch, richting Tollenstraat. Wel een minuut of drie 'zag' ik allemaal puin, rook, zwart en vuur. Daarna leek alles weer gewoon. Ook kreeg ik het koud (een soort windvlaag). Toen ik thuiskwam, heb ik tegen mijn man gezegd „wat daar gaat gebeuren weet ik niet, maar voorlopig rijd ik daar niet meer langs“. Alle andere wegen vanaf mijn huis naar mijn werk, duren langer, maar dat heb ik toch gedaan.

Foto's © Martin Hollering

Melding 3: Ineens zei ik ...

Mijn dochter en ik wilden winkelen (wij wonen in Nijverdal op dertig kilometer van Enschede) en werden het niet eens over de datum: zes of dertien mei. Het werd zes mei (gelukkig). Maar we liepen daar in Enschede en we kwamen langs het gemeentehuis en ik kreeg een rare ervaring en zei tegen mijn dochter „kijk goed naar dit gemeentehuis want dat zal je nog vaak terugzien op het journaal“. Verder niet meer aan gedacht. Tot de dertiende mei en de rook van Enschede over Nijverdal trok.

Maar wat moet je met zo'n voorgevoel? Je gaat toch niet burgemeester Mans waarschuwen? Hij had mij uitgelachen waar ik bij stond. Ik vond het best angstig, daar op die plek, net alsof je een waarschuwing kreeg.

Melding 4: Twee dromen door één dromer

In de nacht van 1 op 2 mei droomde ik dat ik dat ik op de fiets van het station in Enschede noordwaards reed over de Deurningerstraat tot aan het kruispunt met de Boddenkampsingel. Daar is een bloemenzaak 'De Eeuwige Lente'. Het was prachtig zomerweer. Daar sloeg ik linksaf en reed de Lasondersingel op, langs het huis van onze vrienden X en Y. Honderd meter verderop, op het kruispunt met de Oldenzaalsestraat, kwam plotseling een wanordelijke menigte mensen, schreeuwend en opgewonden en sommigen in paniek, mij tegemoet. Fietsen werden neergegooid, auto's aan de kant gezet en inderhaast verlaten. In de verte was een hoop kabaal en lawaai. Iedereen rende of reed terug naar het kruispunt van de bloemenzaak. Er was iets opzienbarends gebeurd.

Merkwaardig genoeg keer ik om maar fiets verder en kom bij de rommelmarkt in een grote hal. Daar vind ik op een kraam een doos met negatieven. Ik houd er een

tegen het licht en zie een Phoenix, heel klassiek met uitgespreide vleugels. Zijn kop is naar links gekeerd. Ik vind het interessant genoeg om de negatieven mee te nemen naar huis en ze allemaal eens nader te bekijken. Ik stop ze in mijn binnenzak en vind nog een mapje met negatieven. De kaft is in de vorm van een vleermuis geknipt. Ook curieus genoeg om mee te nemen. Dan word ik wakker en voel me opgewonden, onrustig.

Een of twee nachten later droom ik weer van dat kruispunt met de bloemenzaak. Weer sla ik rechtsaf langs het huis van vriend X, maar dit keer zit ik in een zeer klein nauwsluitend autootje. Weer is er paniek op straat, lawaai in de verte. Ik hoor sirenes en ambulanceauto's schieten langs me heen. Ik ben inmiddels weer bij het tweede kruispunt aanbeland, maar heb nu mezelf voor het stoplicht onder een vrachtwagen gemanoeuvreerd met dat autootje en zit min of meer klem. Inmiddels rent en vliegt iedereen weer langs me heen naar het bloemenzaakkruispunt, fietsen tegen het asfalt, auto's aan de kant. Eigenlijk een herhaling van de eerste droom. De vrachtauto trekt op, het licht is groen, en ik ben doodsbang dat ik meegetrokken word. Ik word ook doodsbang wakker.

Foto © Martin Hollering

Dit zijn beide dromen. De beide kruispunten met de verbindende singel liggen precies aan de rand van het latere rampgebied en vormen na 13 mei de grens van de 'binnenste rand'. De bloemenzaak werd onherstelbaar vernield. Het huis van onze vrienden X en Y liep grote schade op. Zij waren thuis op het moment van de ontploffing en ontsnapten ternauwernood aan ernstige verwondingen door rondvliegende brokstukken.

Op het moment van de 13e mei waren mijn vrouw en ik voor drie weken op vakantie in Frankrijk. In februari hadden wij een huis besproken in de Provence van 6 tot en met 27 mei. Onze zoon en dochter zouden daar op onze uitnodiging ook komen voor respectievelijk een en twee weken. Het huis is van onze vrienden X en Y. Onze zoon was op 13 mei naar Rotterdam gegaan. Daar werd hij 's middags opgeroepen om meteen naar Enschede te komen om bij te springen. Hij is radio/tv-reporter bij RTV-Oost en speciaal belast met Enschede en omstreken. In La Provence en Bildzeitung en de Nederlandse kranten die te krijgen waren, zag ik foto's van het rampgebied, waaronder die van het 'bloemenzaakkruispunt' waarover ik twee keer gedroomd had.

Melding 5: Juist naar Enschede toe?

Ik zit nog steeds enorm met Enschede in mijn maag en daarom wil ik mijn verhaal ook opschrijven en van mij afschrijven. Het zit namelijk zo. Ik heb van de spoorwegen een kaart waarmee ik eens in de twee maanden gratis een hele dag door het hele land kan reizen. De bewuste dag zei ik tegen mijn man dat ik absoluut naar Enschede wilde (wij wonen in Amsterdam). Hij vroeg waarom, maar dat wist ik niet echt, maar voor mijn gevoel móest ik daar naartoe.

Nu is het zo bij mij, als ik ergens over blijf doordrammen ik er beter aan kan toegeven, want dan gebeurt er ook wel ergens iets

Foto © Martin Hollering

en naderhand ben ik dan ook pas echt opgelucht. Dus wij op de trein. Deze ging maar tot Hengelo want er werd aan de rails gewerkt. Daarna gingen wij met een bus naar Enschede.

Mijn man en ik hebben heerlijk door het centrum gelopen en wij vinden het een heerlijke stad waar wij graag nog eens naartoe willen. (U moet ook even weten dat ik zelf erg slecht loop en dan ook nog met een wandelstok). Dus toen ik het grootste gedeelte van de winkelstraat gelopen had, vroeg mijn man of ik nog verder wilde. Dat was bij het punt dat de hoofdstraat naar links afbuigt. Maar ik was nog steeds onrustig en erg moe en zei daarom dat ik dat de volgende keer wel zou doen. Wij wisten dat de bussen elk half uur vertrokken, maar als ik er een zou missen maakte mij dat ook niets uit want er komt er altijd weer een. Wij hebben na een lekker bekertje ijs enz, nog fijn door allerlei straten en pleinen gelopen.

Maar opeens wilde ik toch de bus halen. Waarom? Ik weet het niet. Ik had nog een kwartier en wij waren redelijk in de buurt. Ik zei tegen mijn man dat hij mij stevig moest ondersteunen. Dan zou het wel lukken. Op zijn vraag waarom dan toch zo'n haast, antwoordde ik een beetje

ongeduldig 'doe het nou maar'. Toen wij bij de bus aankwamen, was ik kapot maar wij gingen richting Hengelo. Een kwartier na ons vertrek voltrok zich het drama, hoorden wij op de radio. Maar in de trein hoorden wij achter ons een harde klap en dachten aan een botsing van auto's. Toen beseften we dat er puin lag op vele plaatsen waar wij vijftien minuten daarvoor nog gelopen hadden. Als wij gebleven waren, hadden wij er middenin gezeten, maar had ik het toch beter kunnen verwerken.

Melding 6: Een visioen van rook

Wij wonen ongeveer vijfhonderd meter van de rampplek vandaan. Wij wonen boven onze zaak en de keuken kijkt uit richting Grolsch, dus richting ramppgebied. Ongeveer een jaar voor de ramp stond ik in de keuken. Ik had de buitendeur open staan en de hordeur dichtgedaan omdat het mooi weer was. Ik keek door de hordeur richting Grolsch en zag allemaal rook. Toen heb ik de hordeur geopend om beter te kunnen zien en zag toen helemaal geen rook, er was niets aan de hand. De hordeur heb ik toen maar weer dichtgedaan en zag weer rook. Dit heb ik zo'n vijf of zes keer gedaan en heb toen gedacht dat ik het me verbeeld had. Op 13 mei, de ramppdag, hadden we het heel druk in de zaak (het was de dag voor moederdag). U kunt zich

Foto © Martin Hollering

dan wel voorstellen dat er veel werk was die dag. Het was een warme dag en meestal heb ik de buitendeur dan dicht en het zonnescherf naar beneden, ook omdat ik dan zeker weet dat onze twee katten niet naar buiten kunnen als wij beneden aan het werk zijn. Maar die dag vond ik dat de buitendeur open moest, de hordeur dicht en de gordijnen dicht tegen de zon.

Tegen een uur of drie is de brand bij SE Fireworks begonnen, dat konden we goed horen want er gingen wat vuurpijlen de lucht in. We wisten dat het geblust werd en we zijn weer aan het werk gegaan omdat we nog wat bestellingen hadden liggen en klanten in de winkel.

Om iets voor half vier ben ik toch maar even naar boven gegaan om te kijken hoe het met de rookontwikkeling was, dan kon ik de buitendeur anders nog dicht doen. Ik stond bij de hordeur toen er een enorm vuurwerk kwam. Het zag er van onze kant echt prachtig uit. Niet veel later kwam er een hele grote bal met vuur en een seconde later kwam de knal en de druk. Ik ben door de keuken geblazen en vanaf dat moment ben ik het even kwijt. Wat ik nog wel weet is dat ik dacht „hé, de hordeur zit er nog in!” En op dat moment zag ik weer die rook door de hordeur, die ik een jaar eerder ook gezien had, maar nu was het echt.

Ik ben achteraf blij dat de buitendeur openstond anders ben ik bang dat ik allemaal glas over me heen had gekregen want onze buitendeur bestaat voor een groot gedeelte uit glas.

Bestaat er feedback uit de toekomst?

Deze voorspellende ervaringen hebben wetenschappelijk gezien geen bewijskracht, (1) omdat onderzoekers ze altijd achteraf te horen krijgen, en (2) omdat degene die zulke ervaringen aan het toeval wil

toeschrijven niet tegengesproken kan worden. Dus moeten we een betrouwbaar antwoord zien te krijgen op de vraag of 'feedback uit de toekomst' ook wetenschappelijk kan worden vastgesteld. Daar is onderzoek onder gecontroleerde omstandigheden voor nodig. Dat onderzoek bestaat. In presentiment-experimenten (voorgevoel experimenten) wordt in een laboratorium aannemelijk gemaakt dat de mens inderdaad paranormaal kan voorspellen.

Presentiment-onderzoek verloopt als volgt. In huidweerstandsmetingen zien onderzoekers dat proefpersonen niet alleen schrikken nadat (!!) zij op een computer een schokkend plaatje te zien hebben gekregen. Onderzoekers zien dat hun proefpersonen kort vóór (!!) het zien van dat schokkende plaatje, óók al schrokken. Die proefpersonen schrikken dus vóóraf al, als er nog niks te zien is. Na dat schrikken vooraf zien zij het schokkende plaatje pas, en schrikken dan nog veel meer.

Voor de duidelijkheid: in het experiment zien de proefpersonen een hele reeks plaatjes, waarvan slechts een deel schokkend is. De huidweerstandsmetingen bij de schokkende plaatjes verschillen significant van de niet-schokkende plaatjes. In dat geheimzinnige schrikken-vooraf, terwijl de proefpersoon langs normale weg niet weet wat er komen gaat (wel/niet een schokkend plaatje), zien onderzoekers een aanwijzing

dat die proefpersoon 'feedback uit de toekomst' kreeg.

Wat geeft dit te denken?

De uitkomsten van dit presentiment-onderzoek kunnen gezien worden als wetenschappelijke steun voor het spontaan paranormaal voorspellen in het dagelijks leven, zoals o.a. in de voorspellende ervaringen met betrekking tot de vuurwerkramp.

Een ander punt is dat mensen zich afvragen of rampen voorkomen kunnen worden op basis van paranormale voorspellingen. Dat ligt moeilijk door de interventie-paradox. Een paranormaal voorziene ramp lijkt niet voorkomen te kunnen worden. Want als de ramp niet plaatsvindt (bv. een vliegtuig wordt aan de grond gehouden omdat iemand droomde dat het zou neerstorten), is er niets om een voorspellende indruk over te krijgen. Dit is een complex en subtiel probleem. Want een enkele reiziger, kan door onbewust 'vergeten' of door een 'toevalligheid' (op paranormale wijze?) verhinderd worden om in te stappen in een vliegtuig dat hij boekte, en dat even later werkelijk verongelukt. Dit is voer voor wetenschappers en filosofen, en wellicht een onderwerp voor een ander artikel.

Een eerdere versie van dit artikel verscheen eerder in Prana 142, 2004. •

Hans Gerding was bijzonder hoogleraar aan het *Instituut voor Wijsbegeerte van de Universiteit Leiden*, en directeur van het *Parapsychologisch Instituut te Utrecht*, waar hij thans nog aan verbonden is. Zijn werkveld is: grensoverschrijdende ervaringen. Op dit gebied doet hij zowel filosofisch als wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast voert hij in een filosofische praktijk gesprekken met mensen die over dergelijke ervaringen zingevingvragen hebben. Tevens heeft hij een psychomanteum (spiegelstaren) voor mensen in een rouwproces die een contactervaring met hun overleden dierbare zoeken. Hij is redacteur van *Mantra*. www.hansgerding.nl

In de toekomst kijken van methoden om te voorspellen tot aan visioenen en dromen

Karen Hamaker-Zondag

Door de eeuwen heen hebben mensen heel uiteenlopende methoden en technieken ontwikkeld die allemaal tot doel hadden greep te krijgen op de toekomst, onzekerheid weg te nemen, inzicht te krijgen in onderliggende tendensen en er waar mogelijk concreet mee te voorspellen. Een paar heel bekende methoden die vandaag de dag in het Westen veelvuldig worden gebruikt zijn de astrologie, de Tarot, de I Tjing, de numerologie en het kaartleggen, en in de Middeleeuwen hoorde ook geomantie tot de veel gebruikte methoden. Maar ook het 'lezen' van de lever van speciaal daartoe gedode dieren, het lezen van de trek van vogels, van theebladeren, tot en met het interpreteren van bepaalde voortekenen die we geneigd zijn af te doen als bijgeloof, vallen in deze categorie.

Naast dit type methoden is er nog een tweede groep mogelijkheden die ons soms een blik in de toekomst gunnen, namelijk waarschuwende dromen, voorspellende visioenen, plotselinge beelden of een plotseling weten en dergelijke.

Kort samengevat kunnen we het in de toekomst kijken in tweehoofdgroepen onderverdelen:

- **spontane verschijnselen**, die voor de betrokkene vaak totaal onverwacht gebeuren, en zodat deze soms niet eens weet dat het met de toekomst te maken heeft, en de
- **niet-spontane methoden**, waarbij de betrokkene een bepaalde techniek gebruikt om een beeld van de toekomst te krijgen.

Model van een lever uit Mari, Babylonië. Nu in het Louvre in Parijs. De inscriptie luidt: 'Toen het land rebelleerde tegen ibi-Sin, zag de lever er zo uit.'

Die laatste categorie kunnen we ook weer grofweg in twee groepen verdelen, namelijk

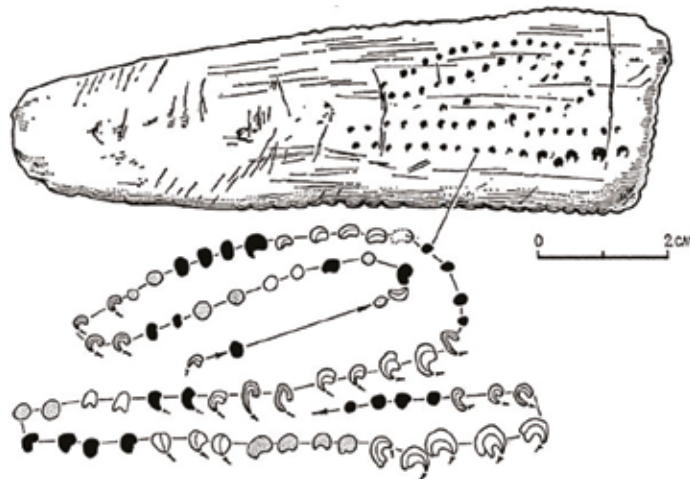
- de groep die gebruikmaakt van beelden en symbolen. Dat kunnen letterlijk afbeeldingen zijn, zoals de tarot, of tot beeld gemaakte abstracte gegevens, zoals de astrologie die biedt. Die beelden zijn stuk voor stuk als symbool op te vatten. En
- een groep die gebruik maakt van een of andere ordening van getallen, zoals de geomantie, de I Tjing, en de numerologie. Je zou de I Tjing ook het tot symbool geworden getal kunnen noemen.

Er is geen strikte scheidslijn tussen deze laatste twee groepen; zo zijn voor de astrologie ook berekeningen nodig,

hebben de kaarten van de kleine Arcana in de Tarot ook een getalsbetekenis, en is de I Tjing op zijn beurt weer ontstaan uit het observeren van beelden in de natuur.

Voorspellende dromen, visioenen en dergelijke worden doorgaans paranormale verschijnselen genoemd, en de verschillende technieken om tot een beeld van de toekomst te komen op basis van methoden die niet passen in de westerse wetenschapsbeoefening worden mantische methoden genoemd.

Daarnaast is er een methode die wél binnen ons gangbare denken past en die onder andere toegepast wordt in de economie, en dat is cycluseronderzoek. We

De oudste ons bekende Maankalender. Abri Blanchard, Dordogne, Frankrijk, plm. 32.000 BC ⁴

⁴ <https://sservi.nasa.gov/articles/oldest-lunar-calendars/>

kennen verschillende economische cycli, zoals die van Kondratiev, Juglar en verschillende andere, die elk op basis van vaste golfpatronen uitspraken doen over de fase waarin zich de economie of een deel daarvan bevindt. Dat ook de I Tjing en de astrologie op cycli berusten is een feit, maar heeft tot nu toe niet geleid tot acceptatie ervan in de wetenschappelijke gelederen.

Twee voorbeelden van mantische systemen die rationeel en empirisch zijn ontstaan: de astrologie en de I Tjing.

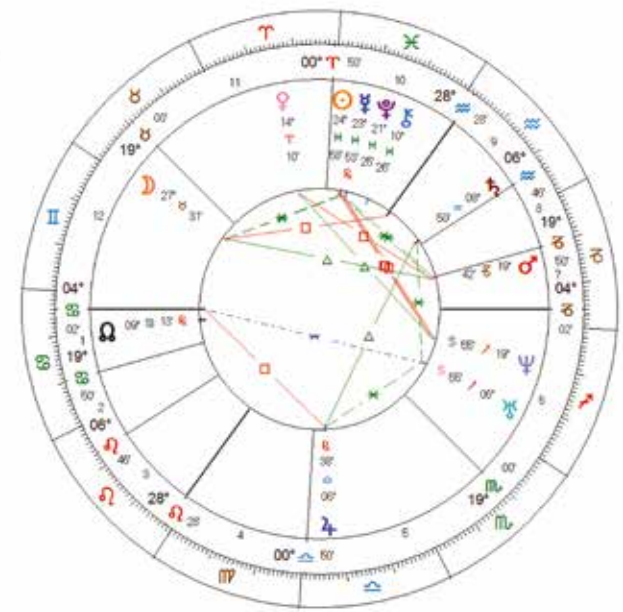
De astrologie

Voorspelsystemen zijn al zou oud als de mensheid. Wanneer de mens er precies mee begonnen is, weten we niet, en ook niet hoe hij er destijds mee omging. Kun je bijvoorbeeld de oudste maankalenders in de vorm van inscripties of inkervingen op botten als een voorspelmethode zien? Ja en nee. De wetenschap zal deze het liefst zien als een bewijs van het vermogen van de vroege mens om de hemel te observeren en in kaart te brengen, en het daarbij laten. Wanneer we echter bedenken dat de cycli van de Maan voor de vroege mens een bijzonder grote betekenis hadden, en dat hij voor de Maan als symbool in zijn religieuze kijk op het leven zelfs een hoofdplaats inruimde, dan kun je je niet onttrekken aan de gedachte dat aan de Maan meer werd opgehangen dan alleen maar de classificering van ritmen of het meten van de tijd.

De Maan was een symbool met een levende betekenis. Daarnaast kon de mens aan de hand van de cycli van de Maan praktische dingen voorspellen (bijv. dat bomen die je met volle maan velt te veel vocht bevatten en slecht bruikbaar zijn voor duurzamere doeleinden). Ook kon hij zijn leven inrichten naar de cycli die hij aan de hemel aantrof, het gaf hem een bepaalde vorm van zekerheid.

Wat deed die vroege mens? Niets anders dan kijken naar verschijnselen aan de hemel, en die in verband brengen met verschijnselen op aarde. Uit het observeren van de hemel en de ermee samengaande gebeurtenissen op aarde ontstond geleidelijk de astrologie. Die heeft een heel lange ontwikkelingsweg door gemaakt, en ontwikkelt zich nog steeds. Astrologie is dus geen systeem dat een paar duizend jaar voor Christus als kant en klaar systeem is uitgedacht, integendeel, het is een kennisgebied dat groeide en helemaal gebaseerd is op waarneming.

In alle delen van de wereld keek de vroege mens naar de hemel. Maar elk volk had weer zijn eigen nadrukken, zijn eigen 'projecties' om het psychologisch te noemen. Zo was men in het oude Mesopotamië vooral geïnteresseerd in de veranderingen aan de hemel, waardoor de astrologievorm die zich daar ontwikkelde gebaseerd was op dat wat steeds verandert aan de hemel. In het oude Egypte echter was men vooral geïnteresseerd in wat gelijk bleef. De astrologievorm die zich daar ontwikkelde was dan ook heel anders van aard. En zo kennen we heel uiteenlopende vormen van astrologie, waarvan de Chinese als andere vorm in

het Westen het bekendst is, maar waarvan de Hindoe-astrologie onder de westerse astrologen ook een plek heeft gekregen. Al deze vormen van astrologie werden en worden gebruikt om ermee te voorspellen en om inzicht in situaties te krijgen, en ze werken allemaal op hun eigen manier. Er is dus niet één vorm van astrologie, er zijn er vele. Er is nu eenmaal evenmin één waarheid!

Kort samengevat: er zijn dus talloze vormen van astrologie, die allemaal werken. Ze zijn gebaseerd op nauwkeurige observatie. De manier van observeren en er betekenis aan geven hangt samen met collectieve projecties van de tijd waarin de betrokken mensen leefden, en met hun eigen, individuele projecties. En al die verschillende soorten observaties leidden tot eigen voorspelsystemen.

Saturnus en de toeslagenaffaire

Een beknopt voorbeeld. Hier zie je de horoscoop van Nederland, met daarin de Zon, de Maan en de planeten. Wanneer je wilt begrijpen hoe een horoscoop in elkaar zit, en de achtergronden ervan wilt snappen, kun je naar mijn YouTubekanaal gaan; daar staan een paar korte filmpjes met toelichting.

Een horoscoop is een getrouwe afspiegeling van de hemel op het moment van een geboorte of een gebeurtenis. De planeten beschrijven eeuwige cycli; zo doorloopt Saturnus elke dertig jaar een ronde door de dierenriem. In die dertig jaar zal hij alle punten en planeten in de horoscoop een keer gepasseerd zijn. Dat zijn momenten waarvan de astroloog uit ervaring weet dat zich innerlijke en/of uiterlijke gebeurtenissen kunnen voordoen. Ook kent de horoscoop een indeling van de hemelbol, gezien vanuit de plaats op aarde. Er zijn 12 sectoren, die we de huizen noemen. Die hebben elk met een bepaald levensgebied te maken.

Saturnus, foto genomen door de Voyager-2 op 4 augustus 1981.

In een landshoroscoop is het achtste huis een huis dat te maken heeft met de grote financiële aangelegenheden van een land. De belastingdienst vinden we in dit huis, evenals de grote financiële verplichtingen van de staat en de staatsschulden. Deze behoren tot het thema van het achtste huis, en de ervaring leert dat wanneer Saturnus in zijn cyclus in een landshoroscoop door dit huis loopt, dat thema op de voorgrond treedt. In deze periode komt de vuile was buiten te hangen, en wordt het land geconfronteerd met wat het financieel verkeerd heeft gedaan, wat het heeft proberen te verstoppen of te verzwijgen, of dingen die er gemanipuleerd zijn. Hier dus op het gebied van de belastingen en het grote geld van het land. Eind 2019 was het zo ver en begon Saturnus in de horoscoop van Nederland met zijn doortocht door het achtste huis. We wisten uit het nieuws al heel lang dat het niet lekker ging met de belastingdienst, nog afgezien van de terugkerende berichten over wat de toeslagen-affaire zou worden. Mijn studenten weten dat ik al jarenlang gewaarschuwd had, voordat de bom barstte met de toeslagenaffaire, precies met die nieuwe fase van Saturnus. Als je voor die tijd de rommel niet hebt opgeruimd en geen schoon schip hebt gemaakt, krijg je het met Saturnus door het achtste huis onverbiddelijk en keihard op je bord. En dat gebeurde dus ook. Dat kon je voorspellen. Maar wat je niet kon voorspellen was de heftigheid. Want die hangt af van de voorafgaande beslissingen. Het kabinet bleek al een halfjaar te weten in welke mate de getroffen ouders te lijden hadden en hoe groot de problemen waren, maar ondernam geen actie. En dat is het slechtste wat je kunt doen, niet alleen in moreel opzicht, maar ook met deze fase van Saturnus voor de boeg. Die maakt een confrontatie onontkoombaar. Met andere woorden: voorspellen met de astrologie is voorspellen aan de hand van cyclische

patronen op basis van de ervaring die we ermee hebben. Wat je kunt voorspellen is dat het thema speelt, niet hoe licht of zwaar het wordt.

Tot zover de astrologie, waarvan het ontstaan dus heel simpel ligt in observatie van hemelgebeurtenissen en de ermee samengaande gebeurtenissen op aarde: de mens ontdekte patronen.

De I Tjing

Er zijn echter ook andere methoden van observatie geweest die geen verband hielden met sterren en planeten, maar waaruit zich toch hele voorspelsystemen hebben ontwikkeld. Als belangrijkste vertegenwoordiger daarvan wil ik de I Tjing noemen. De I Tjing wordt wel gezien als het oudste boek op aarde. Hoe oud het is, weten we niet, maar wel dat het systeem mogelijk al duizenden jaren voor Christus ontwikkeld werd. En ik kan uit ervaring zeggen dat het ook voor ons vandaag de dag een heel bruikbaar boek is.

De I Tjing is gebaseerd op heel eenvoudige directe observatie van de ons omringende natuur. Degenen die de I Tjing vormgaven, zochten naar de essentie achter de verschijnselen, en bouwden daarop een systeem. De zomer bijvoorbeeld is uitbundig en warm; de mensen zijn weldoorvoed, de markten druk bezocht, etc. Dat is een opeenhoping van verschijnselen die men in het oude China heeft teruggebracht tot één principe: het lichte, ofwel jang. En zo werden alle verschijnselen die samen de winter vormden teruggebracht tot het tegengestelde principe: het donkere, ofwel het jin.

Het hele leven draait om jin en jang. Vervolgens onderscheidde men acht bewegingstendensen, verdeeld in twee groepen:

- de achtergrond van de beweging en
- de bewegingstendensen zelf.

De oerachtergrond vormen Hemel en Aarde als het actieve en het passieve principe in de niet-manifeste wereld. Vuur en Water zijn als het ware de vertegenwoordigers ervan in de manifeste wereld: droog en heet tegenover resp. nat en koud. Vuur is het actieve principe in de manifeste wereld dat samenhangt met de krachten van het verstand. Water is het passieve principe in de manifeste wereld dat samenhangt met de krachten van het gevoel en de emotie.

Hemel en Aarde enerzijds en Vuur en Water anderzijds zijn twee polen van jin en jang, die gevierd als het ware de achtergrond vormen voor de echte bewegingstendensen.

De echte bewegingstendensen zijn weer opgedeeld in twee vormen: het bewegen zelf, dus het actieve principe, en het niet-bewegen, het passieve principe. En elk daarvan heeft weer een jin- en een jang-pool! Zo komen we tot de Donder en de Wind voor het bewegen zelf, en de Berg en het Meer voor het niet-bewegen.

De trigrammen van de I Tjing.

Een heel gestructureerde opbouw dus, waarin de polariteit jin-jang steeds terugkeert. Deze 8 tendensen of krachten worden elk voorgesteld door drie lijnen, de zogenaamde trigrammen, die bestaan uit gebroken of ongebroken lijnen, of een combinatie daarvan. Een orakeluitspraak bestaat altijd uit twee trigrammen, dus zes lijnen, een hexagram geheten. Er zijn 64 combinaties mogelijk, met elk een eigen betekenisveld, dat een situatie, een mens, een eigenschap, een handeling e.d. kan weergeven, en hexagrammen kunnen 'omslaan' in een ander hexagram.

De Chinezen hadden door observatie nog een ánder principe gezien, namelijk dat niets hetzelfde blijft. Zomer verkeert altijd in winter en omgekeerd. Als een situatie verzadigd is, slaat deze om in zijn tegendeel. Dat principe heeft Jung het principe van de enantiodromie genoemd, dat hij in de psychologie had ontdekt. Doordat de I Tjing berust op het principe dat niets hetzelfde blijft, werd het automatisch het Boek der Veranderingen: het geeft aan hoe veranderingen verlopen. Wanneer je de absolute en abstracte structuur van een situatie begrijpt, weet je ook waarin die zal omslaan. Dat is de basis van de I Tjing. In de (werp)methode om tot een hexagram te komen zitten waar dat van toepassing is ook de veranderingstendensen vervat.

Een voorbeeld

Een op zich succesvolle zakenman kreeg te maken met een paar onvoorziene en ook kostbare tegenslagen. Het had te maken met een zakenpartner die zijn beloften niet was nagekomen, en het ging om een groot project. De zakenman wilde snel tot actie overgaan en snel ingrijpen, om zijn zakenpartner desnoods via de rechter te dwingen alsnog te leveren. Het was duidelijk dat de zakenman op hete kolen zat, en nog liever gisteren dan vandaag knopen wilde doorhakken. Maar het was minder makkelijk dan op het eerste gezicht leek, want de beide mannen waren de voorafgaande twee jaar zakelijk nogal vervlochten geraakt en ruzie zou mogelijk extra nadelige gevolgen kunnen hebben. Hij wilde een vraag stellen aan de I Tjing. Na wat overleg besloot hij om eerst te vragen hoe de I Tjing de situatie waarin hij zat beoordeelde. Daarna zou hij kijken wat hij verder zou kunnen vragen. Hij gooide zes keer de drie muntjes, en kreeg als uitkomst Hexagram 18 met een bewegende lijn op de vierde plaats. Bewegende lijnen zijn de lijnen die 'veranderingstendensen' aangeven. Ze slaan om in hun tegendeel, en dan vormt zich een nieuw hexagram, in dit geval nummer 50.

Hexagram 18 heet 'Het Werk aan het Bedorvene', en bestaat uit twee

trigrammen: het bovenste trigram is Berg, het onderste trigram is Wind. Als beeld zie je dus dat de wind waait aan de voet van de berg, want het trigram Wind staat onder trigram Berg.

De I Tjing beschrijft dit beeld:

„Aan de voet van de berg waait de wind
Het beeld van het bederf.”

Zo wekt de edele de mensen op en sterkt hij hun geest.”

En de toelichting die de I Tjing geeft is:

„Als de wind aan de voet van de berg waait, wordt hij erdoor teruggeworpen en beschadigt hij de planten. Dat houdt een aansporing tot verbetering in.”

Voor de zakenman gaf de I Tjing dus het beeld dat er iets bedorven is dat aangepakt moet worden. Heel toepasselijk dus. Maar dan is de vraag: wát dan precies. Hier geeft de bewegende lijn een nadere toelichting.

Er staat:

Zes op de vierde plaats betekent:

„Dulden van wat door de vader is bedorven. Zo voortgaande ondervindt men beschaming.”

De toelichting die de I Tjing geeft is:

„Hier doet zich de situatie voor, dat iemand uit zwakheid het bederf, dat uit het verleden stamt en nu aan de dag begint te treden, niet stuit, maar laat voortwoekeren. Als dat zo doorgaat, zal beschaming het gevolg zijn.”

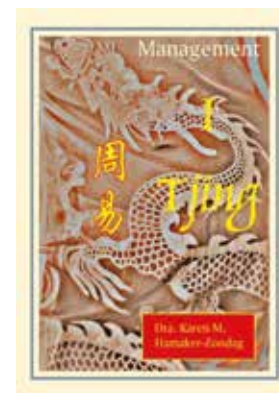
De I Tjing is geschreven in de metafoor van het confucianisme, en de uitspraken moeten we in principe symbolisch nemen,

al kan het soms verbazingwekkend letterlijk zijn. Omdat de symboliek niet altijd goed begrepen wordt wanneer je weinig of niets van Jungiaanse psychologie en van het confucianisme weet, heb ik de I Tjing herschreven door gebruik te maken van een andere metafoor, namelijk die van het bedrijfsleven. Dat is de *Management I Tjing* geworden, die overigens ook prima bruikbaar is voor alle andere typen vragen. Het vloeide voort uit een jarenlang experiment met mensen uit de zakenwereld om te kijken of, en zo ja op welke manier, de I Tjing bruikbaar is in het moderne zakenleven. En ik kan je zeggen: heel bruikbaar. Maar terug nu naar ons voorbeeld.

De vader kan staan voor autoriteiten en/of structuren. De I Tjing wijst erop dat op dit vlak een oud probleem zichtbaar wordt, iets waar je geen aandacht aan hebt besteed en dat nu als 'bederf' zichtbaar wordt. Daarmee moet je aan de slag.

In zo'n geval ga ik vragen stellen, met deze aanwijzing van de I Tjing als uitgangspunt. Het zijn vragen als: hoe was je opvoeding? Wat heb je van huis uit meegekregen? Heb je bepaalde ervaringen met docenten op school gehad, en dergelijke. Ouders zijn in je jeugd de autoriteiten, evenals docenten op school, en ze horen ook structuur te geven. Mijn eerste stap is dus om te kijken of daar het probleem misschien ligt.

Wat bleek: de zakenman had een heel dubbele relatie met zijn vader

gehad. Enerzijds speelde de vader altijd een wedstrijdje met zijn zoon, wat zijn zoon alsmat het gevoel gaf nooit goed genoeg te zijn, en anderzijds verwachtte de vader van zijn zoon dat die succesvol zou zijn in het leven. Want alleen dat zou hem erkenning van zijn vader opleveren. Tegelijkertijd echter zorgde de vader ervoor dat die erkenning weer onderuit werd gehaald door de zoon te laten voelen dat hij de mindere was.

Om een lang verhaal kort te maken: het succes van de zakenman was deels voortgevloeid uit zijn enorme drive om zijn vader en de wereld te laten zien dat hij wel degelijk goed is en succesvol kan zijn, zelfs succesvoller dan zijn vader. Een sterk complexgedreven drijfveer dus. Wanneer een complex groot en onverwerkt is, loop je een groot gevaar om de werkelijkheid vanuit een tunnelvisie te bekijken en is het risico op inschattingfouten groot. Dat was precies wat er gebeurd was. Zijn nieuwe zakenpartner

had hem weidse horizonten en een grote doorbraak in het buitenland voorgespiegeld, en de zakenman tuinde er met open ogen in. Onbewust té gericht op de oude strijd met zijn vader had hij zich onvoldoende afgevraagd of de plannen van zijn zakenpartner realistisch waren, en ook of de man zelf wel zuiver op de graat was. De crisis met de zakenpartner was dus eigenlijk het gevolg van een oud complex, een oud patroon en oud zeer dat letterlijk met de vader te maken had.

Ik vroeg de man of hij niet wist dat hij psychologisch gesproken in zo'n strijd met zijn vader zat. Hij antwoordde dat hij dat maar al te goed wist, maar hij had niet gedacht dat het hem op deze manier parten kon spelen, dus had hij er nooit echt aandacht aan besteed. Eigenlijk precies wat de I Tjing als situatie had geschetst.

Hoe pak je het vervolgens aan?
Daar kwam de zakenman zelf mee.

Als het zijn eigen inschattingfout was geweest, heeft het dan nog zin om de zakenpartner te dwingen om te leveren? Is het hele project wel levensvatbaar? Of is het beter om de boel af te blazen? Hij koos ervoor om alles nog eens goed op een rijtje te zetten en door te rekenen, en de optie met het project te stoppen open te houden. Een optie die hij eerder niet onder ogen had willen zien, want dat zou een nederlaag voor hem betekenen. Nu kon hij de situatie met andere ogen bekijken. Ook besloot hij in therapie te gaan om het oude vaderprobleem te gaan aanpakken.

Wat is nu het kijken in de toekomst? Dat is de tendens die de I Tjing vervolgens laat zien in de vorm van het omslaan van het hexagram in een nieuw hexagram, hier nummer 50: De Spijspot.

Dat bestaat uit twee trigrammen: Vuur boven en Hout onder. Het onderste trigram heet Soen en staat voor wind, maar ook voor hout. Hier heeft de I Tjing het beeld voor hout genomen.

Dat beeld klopt: zolang het hout onder ligt, kan het vuur erboven branden. „Hout is het noodlot van het vuur” schrijft de I Tjing, en stelt verder dat als het de mens lukt om aan het leven en het noodlot de juiste plaats te geven, je in harmonie bent met het noodlot. Waarbij ik moet aantekenen dat noodlot in de I Tjing geen negatieve betekenis heeft. Hexagram 50 wordt doorgaans als een positief hexagram gezien; hier zie je dat voor de man er wel degelijk de optie is om zijn leven zodanig anders vorm te geven dat hij meer in harmonie is met zichzelf, met wie hij bedoeld is te zijn. Dat is een tendens die in de toekomst op hem ligt te wachten; de I Tjing gunde hem dus een glimp van die toekomst.

Verskillende manieren van kijken en interpreteren

We hebben hier twee vormen gezien waarin de mens verbanden heeft gelegd tussen natuurverschijnselen en de ritmen van zijn eigen leven:

- kijken naar de hemel en hemelverschijnselen werd de astrologie
- kijken naar de aarde en de aardse veranderingen werd de I Tjing

De manier waarop je naar patronen kijkt en ze interpreteert kan verschillen. De jang-manier van kijken zoekt naar ordening, abstractie, wetten en logica, wat leidt tot wetenschap in de westerse zin van het woord, inclusief statistieken. De nadruk ligt op het rationele. Heel anders is de jin-kijk! Die zoekt naar symbolische betekenissen, en vangt als het ware de 'zin' door naar het geheel te kijken. Maar beleving, verwondering, begrijpen van de zin en een gevoel van ontzag zijn nimmer in logische formules te vangen, noch te rationaliseren. De jin-kijk staat dus voor het irrationele (zonder negatieve bijklank).

Opvallend is dat we in het leven beide manieren van kijken gebruiken om een stukje houvast en zekerheid in het onbekende te krijgen: de wetenschappelijke en statistische kant kan ons helpen met 'te voorspellen' hoe dingen waarschijnlijk zullen verlopen, ongeacht of het gaat om een weersvoorspelling als uitkomst van een computermodel, of de statistieken over de gemiddelde levensduur die levensverzekeringsmaatschappijen gebruiken voor hun premieberekeningen. Dat we patronen, cycli en inzichten van astrologie, I Tjing en dergelijke gebruiken om inzicht te krijgen in situaties en daardoor houvast te krijgen, is voor velen inmiddels een bekend gegeven. Noch de jin-kijk, noch de jang-kijk geeft 100% betrouwbare

uitkomsten. De jin-manier van kijken is wel veel beter in het vatten van het *beeld* en het 'pakken' van de algehele betekenis.

De vindingrijkheid van de mens om ook zonder handelingen als berekenen of muntjes gooien een blik in patronen of in de toekomst te krijgen lijkt wel onbeperkt. Ik noemde al het onderzoeken van de levers van offerdieren, en ook het bestuderen van theeblaadjes of koffiedik, en van de vogeltrek, zijn bekend. Het zijn allemaal beelden van een tot vorm gekomen chaos. Zo noemt de Jungiaanse analytica Marie-Louise Von Franz een methode in Afrika waarbij men zand strooit en daar een spin overheen laat lopen. Het patroon dat de gang van de spin door het zand maakt wordt dan geduid. Of een dorpje in Zwitserland, waar de mensen het patroon van de opgedroogde en brokkelig geworden leem van de weg naar het kerkhof 'lezen'

als ze iemand ten grave dragen, om af te kunnen leiden wie de volgende is die naar zijn of haar laatste rustplaats wordt gebracht. Dit zijn maar een paar uit de vele voorbeelden die er zijn van het intuïtief lezen van patronen die spontaan uit de oer-chaos zijn gevormd.

Interpreteren is mensenwerk

In Prana nummer 95 (Karma en Toekomst) heb ik aan de hand van een astrologisch voorbeeld beschreven hoe je met voorspellingen kunt omgaan, en welke haken en ogen zitten aan het doen van voorspellingen en het interpreteren van wat je ziet. Er is altijd sprake van een onbewuste inkleuring door het onbewuste), ongeacht de vraag 'hoe goed je bent' in het interpreteren. De parapsychologie heeft menig voorbeeld gegeven van zo'n inkleuring. Een goede illustratie daarvan is de volgende anekdote die prof. Tenhaeff op een lezing vertelde.

Een paragnost nam achter het hoofd van een hem volkomen onbekende vrouw een beeld waar van een kist met Smyrna-rozijnen. Daarom vroeg hij haar of ze graag rozijnen at. De vrouw antwoordde ontkennend. De paragnost opperde toen dat Smyrna-rozijnen toch in elk geval een rol in haar leven moeten hebben gespeeld. Weer ontkende ze. Rozijnen waren gewoon niet aan de orde. Deze vrouw bleek echter in Smyrna (het huidige Izmir in Turkije) geboren te zijn. Wat was nu het geval? Deze paragnost was in het verleden kruidenier geweest en was nog altijd in dit terrein geïnteresseerd. Op zichzelf genomen had hij 'Smyrna' juist gezien, maar hij had dat ogenblikkelijk, en zonder zich daar bewust van te zijn, omgezet in een beeld dat bij zijn leefwereld paste – dat van Smyrna-rozijnen. Als kruidenier had hij destijds rozijnen in kisten aangeleverd gekregen uit Smyrna. Het beeld bevatte de juiste informatie, Smyrna, maar voor de paragnost, de ex-kruidenier, lag de interpretatie 'logisch' bij de rozijnen en niet bij Smyrna.

Dit voorbeeld illustreert duidelijk dat zowel onze leef- als onze ervaringswereld, zonder dat wij dat willen of ons daarvan bewust zijn, kleurend werkt op de manier waarop we een beeld interpreteren of 'zien'. En dat geldt net zo sterk voor schijnbaar vaststaande factoren als een planeet in de astrologie of een hexagram bij de I Tjing. Want ook deze factoren zijn

Antieke set handbeschreven Dondorf Lenormand-kaarten uit 1887

'beelden', het zijn symbolen met een groot betekenisveld, elk met uiteenlopende mogelijkheden. Degene die dit symbool interpreteert, is altijd gebonden aan onze eigen psyche, en zal vooral die mogelijkheden 'scannen' die binnen onze eigen leefwereld passen, opnieuw ongeacht of wij ons als interpretator daarvan bewust zijn of niet.

Dat maakte ik ook jaren geleden zelf mee, toen ik een onderzoek deed naar kaartleggers en hun manier van interpreteren. Een van de kaartleggers leerde me de betekenissen, de combinaties en de duidingsregels, en gewapend met deze kennis ging ik naar verschillende kaartleggers om te kijken wat ze deden en op

welke wijze ze interpreteerden. Ik ging verschillende keren naar elk van hen terug, verspreid over een aantal jaren, om mogelijke veranderingen in hun manier van interpreteren te kunnen opmerken.

Zo bleek er een kaartlegger te zijn die zelf nogal in de knoop zat (naar achteraf uit een gesprek bleek) met zijn seksualiteit. Hij bleek zijn cliënten de meest uiteenlopende seksuele problemen te voorspellen, en was daar zeer stellig in. Deze voorspellingen zijn bij het merendeel van zijn cliënten nooit uitgekomen, en blijken dus meer een projectie in de kaarten van zijn eigen problemen te zijn, dan behorend bij zijn cliënten. Het is ook van paragnosten bekend dat ze vaak ergens óf heel goed, óf heel slecht in zijn, en dat deze uitersten samenhangen met eigen problemen of ervaringen.

De bekende paragnost Croiset is als kind ooit bijna verdrongen, en werd heel goed in het opsporen van verdrinkingsgevallen! Ik heb ook meegemaakt dat 'voorspellers' uit de diverse mantische richtingen (of het nu om astrologie, tarot of wat anders ging) hun klanten de nodige relatieproblemen voorspelden die niet uitkwamen, tot en met ernstige zaken als „je man gaat dood” of „over twee jaar komt er een ander” of „hij/zij is onbetrouwbaar”, enzovoorts. Behoorlijk onethisch dus. De mensen wier partner volgens de 'voorspeller' zou komen te overlijden, zijn vele jaren na de aangegeven datum nog altijd getrouwd: de partners leven nog. Een enkele keer zie je dat de partner een groeiproces heeft doorgemaakt, wat natuurlijk gepaard gaat met een andere manier van reageren op feiten en verschijnselen. In het beste geval zou je kunnen zeggen dat deze partner 'een beetje is gestorven' en er een 'nieuw stukje voor in de plaats is gekomen'. Maar dat laatste werd nooit zo voorspeld. Voor zover ik heb kunnen nagaan waren

degenen die deze relatieproblemen of de dood van een partner op zo'n zwart-witte manier hebben voorspeld zelf stuk voor stuk zélf stevige stuntels in hun relaties. Problematische echtscheidingen, breuken met de familie, of zelfs eentje die zelf nogal ontrouw was gezien de seksuele avances die hij naar een cliënte maakte, laten ook hier zien dat de psyche van de voorspeller door projecties heftig 'mee-werkt' aan de voorspelling.

Een andere kaartlegger, een montere en optimistische man, wist zijn cliënten altijd gerust te stellen en hun altijd weer mogelijkheden voor te houden. De eerste keren dat hij voor mij de kaart legde, kwam er geen enkele aanwijzing over iets van medische aard naar voren. Een jaar later echter kreeg ik opeens allerlei facetten over mijn gezondheid te horen. Dat had ik van de man niet verwacht. Wat bleek: hij had in het tussenliggende jaar erg met zijn gezondheid getobd, eigenlijk voor het eerst in zijn leven. Meerdere ziekenhuisopnames, een operatie, en een tijd kwakkelen waren zijn deel. Hij was nieuwsgierig geworden hoe dat in de kaart tot uitdrukking kon komen, en met behoud van zijn optimisme wist hij nu allerlei kaartcombinaties aan te geven die met uiteenlopende ziektebeelden te maken hadden. Er had zich op een indringende wijze een nieuw ervaringsfeit voorgedaan, en vanaf dat moment kon hij het ook 'zien' in de kaart.

Zomaar een paar ervaringen die erop wijzen dat we ons altijd bewust moeten zijn dat zelfs de beste paragnost, voorspeller, kaartlegger, astroloog of wie dan ook, het ergens bij het verkeerde eind kan hebben, bepaalde symbolen verkeerd kan interpreteren, accenten kan leggen die persoonlijk zijn, enzovoorts. Dus als het ene wél uitkomt, hoeft het andere niet per se óók uit te komen! Geen 100%

zekerheid dus, en dat is ook niet erg, wanneer we zelf de verantwoording voor ons leven nemen. Gebruik je een mantische methode voor jezelf? Zorg er dan zoveel mogelijk voor dat je in emotioneel rustig vaarwater bent voor je gaat interpreteren, dan is de kans dat je het goed ziet groter dan wanneer je psyche nog in beslag genomen wordt door de onrust van de emotie, die kleurend werkt.

Parapsychologie

Het onbewuste werkt niet met woorden maar met beelden. Alles wordt in passende beelden uitgedrukt. Kijk maar naar je dromen. Dat zijn als het ware over elkaar heen tuimelende beelden die samen al dan niet een verhaal vormen. Vanuit de Jungiaanse psychologie weten we dat onze complexen zorgen voor de beelden die het beste bij ons passen, waarbij ik altijd weer benadruk dat een complex in Jungiaanse zin een neutraal begrip is, dus niet slecht. Dromen vertellen je iets over jezelf, en dienen vooral als een soort tegenhanger voor je bewuste wereld en waarschuwen als je te eenzijdig wordt. Maar er zijn dromen met een letterlijk voorspellende waarde.

Aberfan

Een bijzonder voorbeeld van kijken in de toekomst via een voorspellende droom is de droom van de 10-jarige Eryl Mai Jones, die volgde op een soort van visioen of innerlijk beeld. Op 7 oktober 1966 had ze plotseling tegen haar moeder gezegd: „Mamma, ik ben niet bang om dood te gaan.” Waarop haar moeder zei: „Waarom praat je over doodgaan? Je bent nog zo jong. Wil je een lollie?” „Nee,” zei Eryl, „maar ik zal samen met Peter en June zijn.” Peter en June zijn twee schoolkameraadjes van Eryl.

Op 20 oktober zei ze tegen haar moeder: „Mamma, ik moet je vertellen over een

Eryl Mai Jones

droom die ik vannacht had.” Maar haar moeder weerde het even af en zei „Lieverd, ik heb nu even geen tijd, vertel het me later maar.” Maar dat wilde Eryl niet en zei: „Nee, mamma, je móét luisteren. Ik droomde dat ik naar school ging maar er was geen school meer. Iets zwarts had hem helemaal bedolven.”

De volgende dag ging Eryl naar school, opgewekt als altijd. Haar moeder zou die ochtend ook naar de Pantglas Junior School gaan, en zou kort na haar dochter van huis gaan. Kort nadat Eryl van huis was gegaan, bleef de klok thuis echter stilstaan op 9 uur. Daardoor ging de moeder later van huis dan de bedoeling was, en dat bleek haar leven gered te hebben. Want om 9:13 was de 34 meter hoge afvalberg van de steenkolenmijn instabiel geworden en gaan schuiven, en bedekte in een mum van tijd de school.

128 kinderen en 16 volwassenen verloren daarbij het leven, en dat in een kleine gemeenschap van maar 5000 inwoners. Eryl ligt op de begraafplaats naast June en Peter.

Het monument met de graven van alle omgekomenen

Meteen na de ramp startte dr. J.C. Barker een grootscheeps onderzoek naar de vraag of er ook mensen waren die op de een of andere manier vooraf een visioen, droom of wat dan ook van de ramp hebben gehad. Hij pakte het professioneel aan en deed op 28 oktober 1966 een oproep in de *Evening Standard*. Van de 76 reacties die ze kregen waren er 60 de moeite waard om verder te onderzoeken. 36 respondenten hadden in de weken voorafgaande aan de ramp ervan gedroomd, anderen werden opeens uit het niets niet lang voor de ramp overvallen door intense angstgevoelens. Van alle 60 gevallen werden getuigen gehoord, en dat leidde tot 24 gevallen die daadwerkelijk als voorschouw aangemerkt konden worden. Een voorbeeld van deze gevallen was mrs. Grace Eagleton, die het volgende had gerapporteerd:

Het graf van Eryl Mai Jones. Rechts van haar het graf van June, en links boven het graf van Peter, de twee namen met Eryl noemde

„Ik ben nooit in Wales geweest, en ik bezit ook geen televisie. Een week voor de ramp had ik een levendige vreselijke droom over een verschrikkelijke ramp in een kolenmijnstadje. Het was een vallei met een groot gebouw vol kinderen. Bergen van kolen en water roetsjten de vallei in en bedolven het gebouw. Het schreeuwen van de kinderen was zo levensecht dat ikzelf schreeuwde. Alles ging heel snel. Daarna werd het helemaal zwart.“⁵

Tot slot

Mantische methoden zijn, voor mensen die openstaan voor de wereld van het irrationele en toch met beide benen op de grond blijven staan, boeiende en krachtige instrumenten om zicht te krijgen op een situatie of een ontwikkeling, dus ook om in de toekomst te kijken. Bij sommige paranormale voorspellingen, zoals in het voorbeeld van Aberfan, lijkt er een stukje nabije toekomst vast te liggen, gezien de droom van zowel Grace Eagleton als Eryl Mai Jones.

En wat ik intrigerend vind is dat bij de moeder thuis de klok stil is blijven staan,

waardoor zij aan de ramp ontsnapte. Als het gaat om astrologie, tarot, I Tjing, kaartleggen, etc. heb ik gezien dat bepaalde tendensen inderdaad ook vast lijken te liggen. Maar, en dat is belangrijk, niet de exacte gebeurtenis zelf, noch de intensiteit of omvang ervan. Vaak heb ik gemerkt dat als je aan de slag ging met de kennis die je had, je veel beter kunt navigeren op het tij van de veranderingen. •

⁵ <https://www.magzter.com/stories/Entertainment/Foretean-Times/Foreseeing-a-Disaster>

Karen Hamaker-Zondag is haar hele leven lang geboeid door mens en natuur, in al hun facetten, maar vooral de spirituele, parapsychologische, psychologische en astrologische kanten van de mens, en de cycli en verschijningsvormen van de natuur. In Asfaloth Opleidingen (www.asfaloth.nl) geeft ze een driejarige opleiding Symbolische psychologie op basis van C.G. Jung, met een verdiepingsjaar Tarot en een verdiepingsjaar Mythologie, plus modules over de psychologie van macht en geld. En ze leidt de Academie voor Toegepaste Astrologie (www.astrologiecollege.nl) met daarin een beroepsopleiding astrologie op HBO-niveau. Karen schreef meer dan 35 boeken en talloze artikelen, en is een geliefd spreker op internationale congressen. (www.karenhamakerzondag.com). Haar YouTubekanaal is: <https://www.youtube.com/channel/UCJlJePYU14gMt8iQ1LKbzQ>

Boren naar wat je van binnen hoort

Rakvere

Voor Arvo Pärt

Een jongen rijdt het plein op van Rakvere,
Hij fietst. Hij fietst

tot hij alleen nog maar,
alleen nog maar.

Zijn linker in het laagland diep,
Zijn rechter in het hoogland en hij fietst.

Hij fietst voorbij de Sovjets.
Hij fietst voorbij het geld.

Van teerzwarte wagons weg.
Van huiselijk geweld.

De zon zal hem niet steken overdag,
en niet de maan bij nacht.

Het is een eskadron van klokken
dat op zijn bestemming wacht.

Hij boort naar wat je hoort van binnenuit.
De winterdromensymfonieën onderhuids.

In zijn oren smelt de sneeuw en in zijn ogen
wordt de wereld wit en onbewogen.

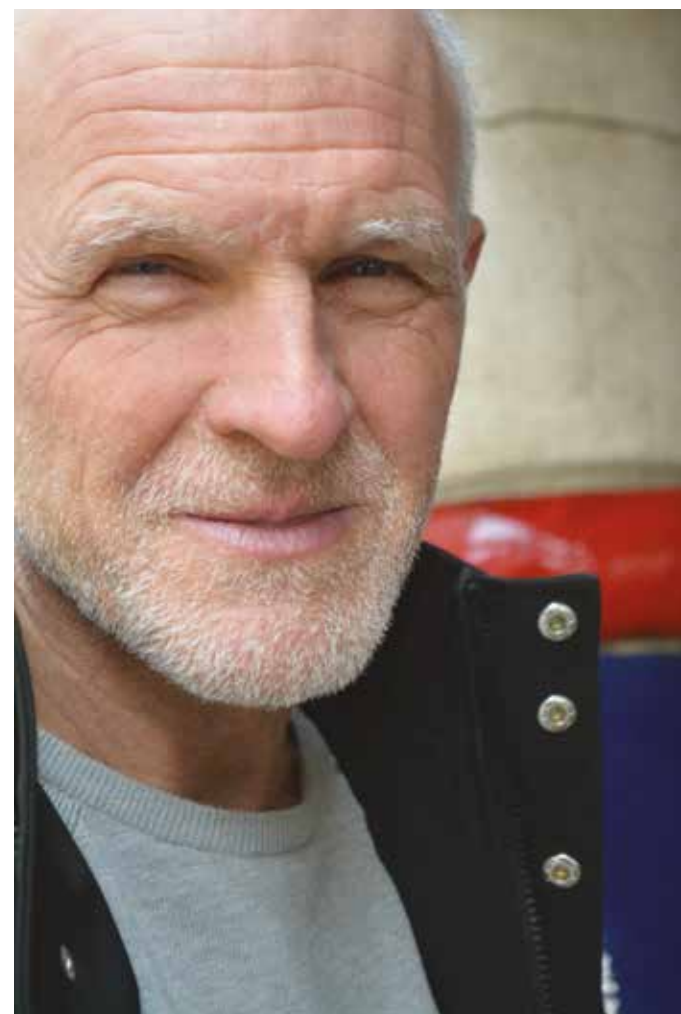
Een jongen rijdt het plein op van Rakvere.
Hij fietst. Hij fietst

tot er alleen nog maar,
alleen nog maar
muziek is.

Uit de bundel *Tijdrijder* (2018) van Peter Theunynck

Boren naar wat je van binnen hoort

Johan Reijmerink

Peter Theunynck

De Vlaamse dichter en schrijver Peter Theunynck (1960) is er zich in zijn bundel *Tijdrijder* (2018) sterk van bewust dat de wereld gevormd wordt door het onzichtbare element van de tijd. „De tijd is een raadsel, een losbandig en mateloos fenomeen dat weigert zich te laten kennen en waarom wij uit hulpbehoefendheid een schijn van orde hebben aangebracht,” aldus Cees Nooteboom in zijn roman *Het volgende verhaal* (1991).

Theunynck verkent in deze doorgecomponeerde bundel het verschijnsel tijd. Na het openingsgedicht volgen er zes afdelingen: ‘Tegen de tijd’, ‘Wintertijd’, ‘Sluitings-tijd’, ‘Altijd’, ‘Speeltijd’ en ‘Gestolde tijd’. In elke afdeling wil hij laten zien op welke wijze zijn lyrisch subject aan de vergankelijkheid probeert te ontsnappen.

Hij creëert voor even momenten van *permanence*, momenten van even ononderbroken blijvend zijn. Op zoek naar vertragsmechanismen vindt hij in de liefde, de muziek en de dans eeuwenoude bestaansmomenten waarmee hij zich kan verzetten tegen het verglijden van de tijd. Het gedicht 'Arpeggio' wijdt hij aan een muzikale vlucht met zijn geliefde naar Carnegie Hall te New York; in het gedicht 'Rakvere'

geeft hij aandacht aan de componist Arvo Pärt en in het gedicht 'Dans', opgedragen aan de Vlaamse choreografe Anne Teresa De Keersmaeker, spreekt hij zich lyrisch uit over 'het wuiven van het graan' dat doet denken aan de dans.

Ontluikende ochtenden

Het gedicht 'Rakvere' staat in de afdeling 'Altijd'. In de titel van deze afdeling ligt reeds het verlangen naar een moment van *permanence* opgesloten. Kijken in de toekomst kan zich op verschillende manieren in en aan ons voltrekken. We kunnen reikhalzend uitzien naar wat naar ons toekomt. Dat kan zich in onze dromen aan ons voordoen en gaandeweg deel gaan uitmaken van onze realiteit. Die wens- en toekomstdromen kunnen ons ook verder wegvoeren bij de niets ontziende werkelijkheid waarin we leven, met het gevaar van wereldvreemdheid als resultaat.

De Poolse dichteres Wisława Szymborska (1923), die net als Pärt onder de Sovjetdictatuur heeft geleefd, zegt het in haar gedicht 'De werkelijkheid eist' uit de bundel *Einde en begin* (1993) heel treffend:

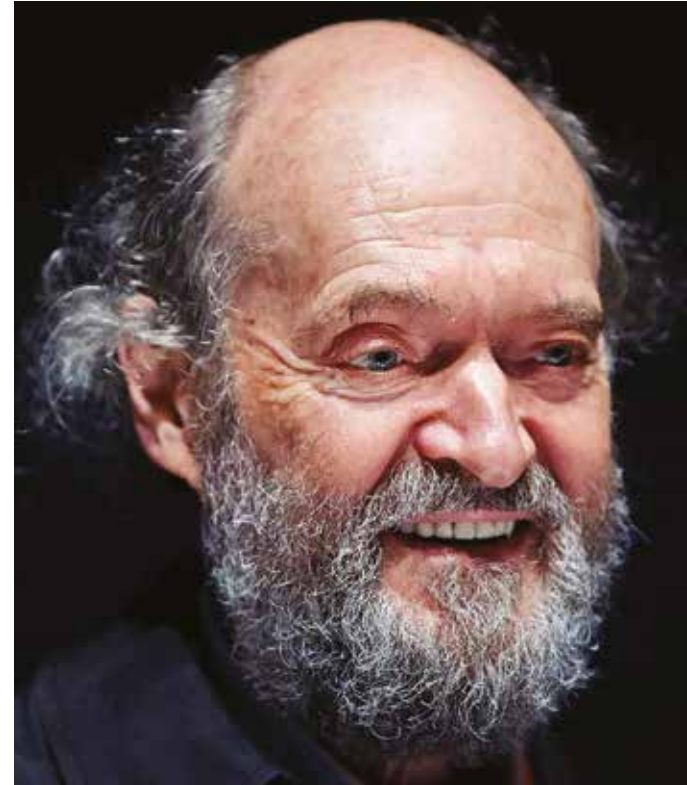
*„Er gebeurt voortdurend zoveel
dat het overal moet gebeuren.
Waar geen steen op de andere bleef –
wordt nu de ijscoman
door kinderen belegerd.
Waar Hiroshima was,
is weer Hiroshima
met de productie van dingen
voor huishoudelijk gebruik.
Onze vreselijke wereld is niet zonder verlokkingen,
noch zonder ochtenden
waarvoor het loont om te ontwaken.”*

'De werkelijkheid eist' van Wisława Szymborska (1923)

Ze sluit haar ogen niet voor de voorbijgegruwelen, maar ontleent een bescheiden perspectief aan de ontluikende ochtenden op plekken waar de gruwel heerste en nog altijd heerst. Haar horizon is er één die niet verder reikt dan van dag tot dag. Ze kijkt met de nodige scepsis naar de toekomst zonder dat ze die zich laat afnemen.

Arvo Pärt: een Baltische ziel

Theunynck liet zich voor zijn gedicht 'Rakvere' inspireren door het boek *Baltische zielen* (2010) van Jan Brokken. Daarin beschrijft Brokken zevenentwintig markante mannen en vrouwen uit Estland, Letland en Litouwen, waaronder Arvo Pärt (1935), de wereldberoemde componist van spirituele muziek. Het zal in 1947 zijn geweest: „Er ging geen avond voorbij zonder dat de toen twaalfjarige Arvo aan de radio gekluisterd zat. Het liefst stemde hij af op het Fins radiostation, dat in het noordelijke deel van Estland zonder ruis en gekraak ontvangen kon worden.” Dat het hemelsbreed nog geen zeventig kilometer naar Helsinki en de vrije wereld was, behoorde tot de absurditeiten van zijn jeugd in het communistische Estland.

Arvo Pärt

Brokken begint zijn zoektocht naar Pärt op het plein van Rakvere, waar de jonge Arvo in de winter, in de weken voor de kerst, zijn rondjes reed op zijn fiets. Pärt hield van vele soorten muziek, van swing tot jazz en van Mozart tot Sibelius. Hij zocht naar muziek die hij nog niet kende, vooral symfonische muziek. Op zijn eenvoudige radio klonk dergelijke muziek nogal blikkerig. Voor het symfonische werk moest hij naar buiten. Op het Turuplein van Takvere hingen luidsprekers aan de lantaarnpalen. Meestentijds bedoelt voor de redevoeringen van partijleiders, maar tijdens de donkere weken rond kerst mocht het allemaal wat feestelijker klinken. Dan verdreven *Scheherazade* van Rimski Korsakov of de *Winterdromensymfonie* van Tsjajkovski de sinistere sfeer van het stadje.

Het Turuplein smeekte in de winter om muziek. Arvo was zo verslingerd geraakt aan deze symfonieën dat hij geen noot wilde missen. Hij had ook op het plein kunnen staan luisteren, maar dan zou hij al gauw bevangen zijn geraakt door de kou, die hier, zo dicht bij de Oostzee, snerpnd kan zijn. Fietsen hield hem warm. Later zou Pärt het fietsverhaal als apocrief afdoen, of op zijn minst als sterk overdreven. Maar in Rakvere vertellen ze, aldus Brokken, dit verhaal nog steeds graag, om de wereldvermaarde componist van spirituele muziek een beetje menselijker te maken. Ooit was hij een jongen op een gammele zwarte fiets die zich op het Turuplein de melodieën

van orkestwerken eigen maakte, domweg door rondje na rondje te draaien. Zijn ouders waren op zijn derde al uit elkaar gegaan. Met zijn moeder was hij naar Rakvere verhuisd.

Al op jonge leeftijd maakte hij zijn eerste composities. Het scheen hem geen enkele moeite te kosten. In zijn leraar compositie aan het conservatorium Heino Eller trof hij een begeleider die hem de weg naar een eigen muzikale toekomst wees tussen de muziekcultuur van het kleine Estland en de eeuwenoude muziektraditie van Sint-Petersburg door. Naast de Russische eigentijdse componisten als Prokofiev en Sjostakovitsj ontwikkelde Pärt interesse in de contrapuntisten uit de Nederlandse en Italiaanse school als Josquin des Prez en Giovanni da Palestrina. Met zijn

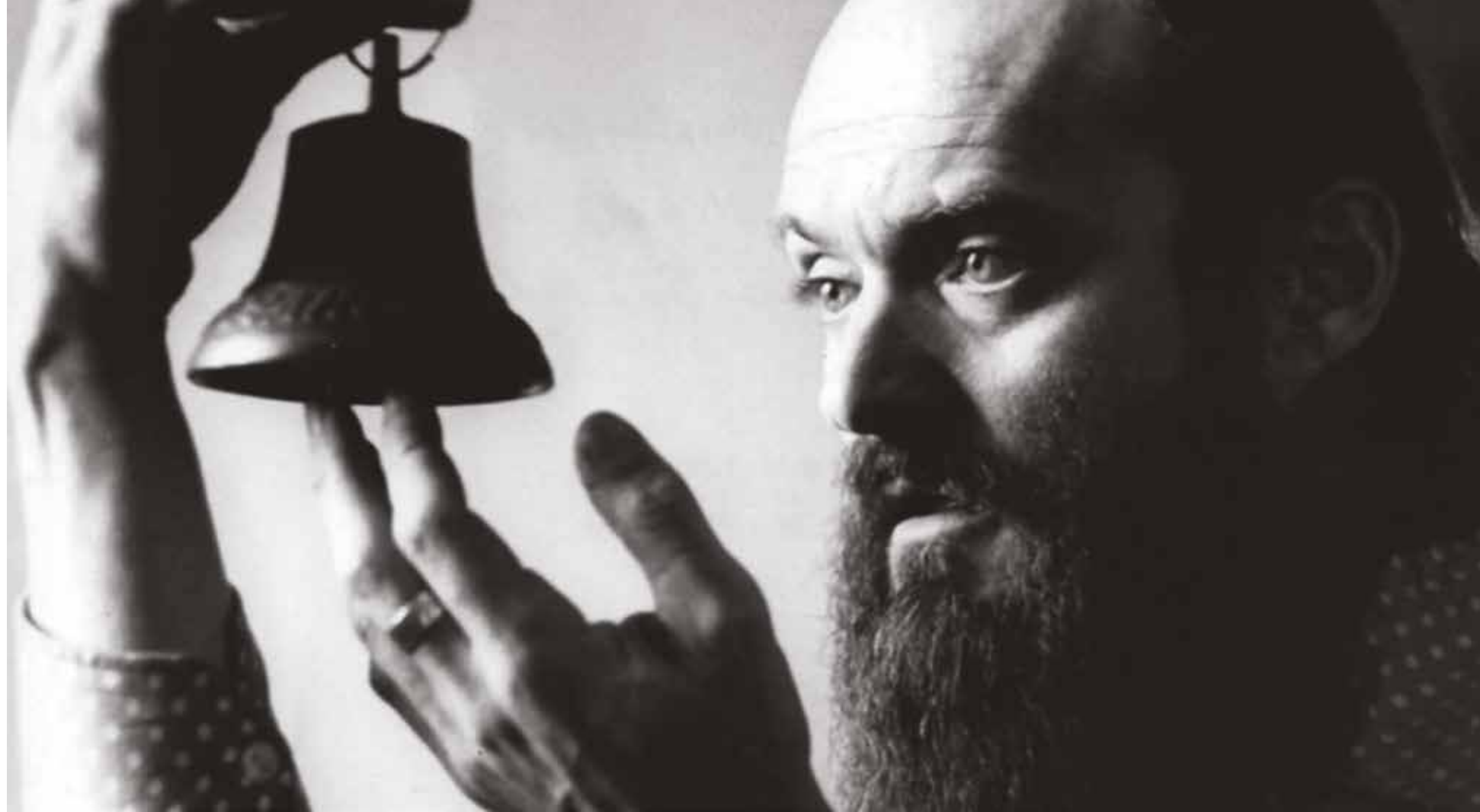
toetreden tot de Russisch-orthodoxe kerk en het componeren van zijn *Credo* kwam hij in aanraking met de Russische censuur. Hij ging een tijdlang in retraite en componeerde daarna muziek die geheel afweek van zijn eerdere composities. Hij noemde deze muziek *tintinnabular* (uit Latijn *tintinnabuli* - kleine bellen).

Deze kale muziek bestaat uit simpele harmonieën, drieklanken of een enkele noot. Deze techniek heeft hij in veel van zijn bekende stukken als *Fratres*, *Summa*, *Cantus* en *Tabula rasa* toegepast. Naast deze minimal music schreef Pärt een golf van spirituele muziek: religieuze werken voor koor en orkest. Zijn inspiratie daartoe ligt in zijn bekering tot het Russisch-orthodoxe geloof. Deze muziek doet denken aan die van de Amerikaanse componisten Philip Glass en John Adams. Zij lieten zich inspireren door de spiritualiteit van India.

Rakvere

Het gedicht 'Rakvere' is opgedragen aan Arvo Pärt. Het bestaat uit tweeregelige strofen, behalve de laatste strofe. Gedichten met een dergelijke opbouw zijn overwegend verhalend, dikwijls gelaagd in betekenis. Lange tijd is Rakvere Pärts woonplaats geweest en de plaats waar hij zijn eerste muzieklessen ontving. Ook al is het wellicht een wat overdreven verhaal dat Pärt op jonge leeftijd in de kerstperiode rondjes fietste tegen de kou om de symfonische muziek te kunnen horen, het blijft desalniettemin een inspirerend beeld van een jongeman in beweging gedurende een tijdsgewricht dat zijn land politiek en maatschappelijk op slot zat, overheerst door de Sovjets. Muziekcensuur alom, zeker als het ging om westerse muziek voor jonge mensen, zoals rock, swing of jazz.

6 <https://www.youtube.com/watch?v=bWMPGXFraro>

Arvo Pärt – kleine bellen⁶

In het beeld uit de eerste strofe zit als het ware de aanloop vervat naar een muzikale toekomst waarvan hij zich op grond van de gehoorde Russische klassieke symfonieën een beeld aan het vormen is. Tijdens al die rondjes moet er zich in die jongen een sterk verlangen hebben ontwikkeld. Hij kon onmogelijk weten hoe en wanneer de muzikale fascinatie zich zou ontwikkelen, maar wel met het besef dat de muziek hem na aan het hart stond. Het moeten momenten zijn geweest die Octavio Paz, de Mexicaanse dichter en filosoof, zo prachtig 'bliksemende momenten' noemt. Na de eerste versregel staat er: „Hij fietst. Hij fietst // tot

hij alleen nog maar / alleen nog maar.” Daaruit spreekt een vastberadenheid en doelbewustheid. In al hun eenvoud geven deze versregels in hun herhaling een maximale uitdrukking aan wat er innerlijk in hem groeit. Het beeld verengt zich tot „alleen nog maar / alleen nog maar”. Het verradert focus op het enige wat hem bezielt: de muziek. Het beeld van de omringende wereld, het plein verengt zich tot zijn innerlijke wereld.

In de derde strofe zitten we nog altijd op de fiets. „Zijn linker” in het „laagland diep”, „zijn rechter in het hoogland” verwijzen niet alleen naar de stand van de trappers, maar ook naar de wisselende tempi, stemmingen, klanksterktes en

-hoogtes die hoorbaar zijn in de symfonieën. Het is tevens denkbaar dat afhankelijk van de plaats waar de speakers hangen en de jongen op het plein rijdt, de geluiden meer of minder hoorbaar voor hem waren. „Hij fietst,” in de vierde strofe, „voorbij de Sovjets. / Hij fietst voorbij het geld.” Aan het plein zetelde niet alleen het sovjetgezag maar ook een bankinstelling. Dat verwijst naar diverse momenten dat hij vanwege zijn muziek in aanraking kwam met de Russische censuur. Door zijn opgaan in de muziek is hij in staat „van teerzwarte wagons” weg te fietsen. Waarschijnlijk bedoelt Theunynck hier de armoedig uitzienende treinwagons die werden gebruikt op de lijn Tallinn-Moskou. Daarin werden ook

Esten afgevoerd naar de kampen in Siberië. Het is verder voorstelbaar dat de jonge Pärt zijn stiefvader wilde mijden en zijn toevlucht zocht in de muziek op het plein.

De zesde strofe werpt een licht op de klimatologische situatie in het noordoosten van Estland: 's morgens laat licht en 's middags vroeg donker. Strengere winters met lage temperaturen: „De zon zal hem niet steken overdag, / en niet de maan bij nacht.“ Het 'eskadron van klokken' uit de volgende strofe, dat hoorbaar moet zijn geweest vanaf de Lutherse kerk in het oude centrum van het stadje, betekent een voorafschaduw van de *tintinnabular*-muziek die Pärt na zijn confrontatie met de Sovjetsensuur is gaan schrijven. Deze minimal music heeft sterk bijgedragen aan zijn wereldfaam. Ze is in vele films als achtergrondmuziek gebruikt.

In de achtste strofe staat de wijze waarop Pärt naar de toekomst kijkt: „Hij boort

naar wat je hoort van binnenuit. / De winterdromensymfonieën onderhuids.“ In deze versregels ligt voor mij het bijzondere zicht van Pärt op zijn toekomst. Hij ziet de toekomst voor zich in de 'winterdromensymfonieën', zoals Tsjaikovski ooit zijn eerste symfonie vol romantische stemmingsbeelden componeerde. De muziek sluimert 'onderhuids' in zijn verbeelding. Het 'boren' duidt erop dat hij diep in zichzelf moet graven om het muzikale talent aan te raken dat er in hem verborgen ligt. Blijkbaar is het niet zomaar aan de oppervlakte te vinden, maar kost het moeite om de muzikale ideeën in een compositie op papier te brengen. Bij de overweldigende gedachte eigen composities te maken smelt „de sneeuw en in zijn ogen / wordt de wereld wit en onbewogen“. Deze metafoor wijst niet alleen op een proces van verheldering wat muzikale ideeën betreft, maar ook op een zuivere, stille, bezwerende atmosfeer van spiritualiteit die er van zijn muziek uitgaat. De wereld wordt erdoor ontdaan van zijn grauwheid.

Turu plein, Rakvere, Estland.

Lutherse kerk in Rakvere

In de tiende strofe herhaalt Theunynck de eerste strofe. En daarmee is de cirkel rond. Hoeveel keren Pärt het plein heeft moeten rondren, is niet van belang. Het rondjes draaien en muziek luisteren heeft de basis gelegd voor het oeuvre van deze wereldberoemde componist. Nog altijd brengt hij met zijn muziek de verbeelding van luisteraars in beweging: „Hij fietst. Hij fietst //

tot er alleen nog maar, / alleen nog maar / muziek is.“ De muziek is aan zijn maker voorbijgekomen, en kan nu zelf de levensbeweging erin houden bij al die mensen die zijn muziek omarmen. Kijken in de toekomst is in dit geval ons telkens weer laten inspireren door de muziek in het algemeen, door de muziek van Pärt in het bijzonder, voor een moment van *permanence*. •

Johan Reijmerink is publicist en poëzierecensent voor de Poëziekrant en Meander Magazine. Momenteel werkt hij aan een onderzoek naar de metafysica en de mystiek in de poëzie van Cees Nooteboom.

Zijn laatstverschenen boek is *De dans van de dichter* (2020), waarin hij een selectie van zijn poëziebesprekingen heeft gebundeld.

Handlezen en toekomst voorspellen

Alexandra Nagel

Op 25 mei 1939 kwam Albert Aukes op consult bij Philip Meerloo. Aukes was op dat moment chef Vreemdelingendienst van het gerenommeerde reisbureau Lissone. Hij woonde in Den Haag. Meerloo voerde sinds tweeënhalf jaar een praktijk als professioneel handlezer in Amsterdam. Blijkbaar maakte hij een goede indruk, want bij de handafdruk die Meerloo van de hand-analyse-sessie bewaarde, schreef Aukes: "Karakter, aanleg en verleden werden mij met feillooze zekerheid verteld." Daaraan voegde hij toe: "Moge – hetgeen mij gezegd werd voor wat komen gaat – doen zeker blijken."

De voorspelling, of een van de voorspellingen, die Meerloo Aukes tijdens het consult deed,

"Er zijn slechts twee maanden voorbij gegaan sinds U mij een belangrijke positieverbetering voorspelde. Dat deze heden inderdaad een feit geworden is, stemt – waar dit Uw kunde betreft – tot zeer groote waardering en bewondering!"

Albert Aukes aan Philip Meerloo, 31 juli 1939

"Object heeft echter wrijving nodig met de buitenwereld (lijn van de marsberg naar de apolloberg). Hier een evenwicht te zoeken is de opdracht van de ontwikkeling."

Julius Spier over Etty Hillesum, 3 februari 1941

Handafdrukken van Albert Aukes

Philip Meerloo

van mei 1939 redelijk rechtdoorzee een voorspelling wat betreft zijn carrière heeft gedaan. Uit de nodige documenten in Meerloo's archief blijkt dat het ondubbelzinnig duiden van gebeurtenissen die zich zullen gaan voordoen, hoorde bij de manier waarop hij het handlezen beoefende. Meer dan eens zat Meerloo goed. Hij zat er ook weleens naast. Of hij had iets ingrijpends dat iemand na het consult was overkomen niet voorzien. In zulke gevallen klaagde de cliënt weleens. Hij/zij stuurde dan een brief en vroeg om opheldering. Ook blijkt uit het bewaarde materiaal dat mensen die naar Meerloo toegingen een duiding van hun lot verwachtten, al geloofden lang niet allen dat datzelfde lot in hun handen besloten lag. In die gevallen was men sceptisch en nieuwsgierig tegelijk. Indien Meerloo hen met zijn analyse en uitspraken overtuigde, week de scepsis ten aanzien van Meerloo. Hij/zij moest toegeven, net als Aukes, dat Meerloo's analysemethode geen flauwekul was maar een echte *kunde*, een wetenschap.

kwam binnen afzienbare tijd uit. Op 31 juli 1939 was Aukes geen chef Vreemdelingen-dienst meer, maar directeur Vreemdelingen-verkeer Londen. Verheugd had hij een nieuwe afspraak met Meerloo gemaakt. Ook van dat consult is een handafdruk met een handgeschreven opmerking bewaard. Hieruit blijkt dat Aukes Meerloo's wijze van handlezen een *kunde* vond, waar hij waardering en bewondering voor had. Aukes is nadien nog een keer naar Meerloo toegegaan, op 9 maart 1940. Bij de handafdruk die van die sessie is bewaard, staan geen aantekeningen. Maar mogelijk wilde Aukes toen weten of hij met de liefde op de juiste weg zat. Later dat jaar is hij getrouwd met jonkvrouw M.E. Louise van Limburg Stirum. Hun huwelijk werd gezegend met drie kinderen en het paar is nooit gescheiden, doch dat terzijde.

Het beschreven voorbeeld wekt de indruk dat Meerloo Aukes op de laatste woensdag

Waarzeggen, ofwel toekomst voorspellen, is van oudsher intrinsiek aan het handlezen verbonden. De oorspronkelijk naam voor deze praktijk is chiromantie. *Chiro*, of *cheiro*, is Grieks voor hand en *manteia* is Grieks voor waarzeggerij: waarzeggerij uit de hand. Meerloo noemde zich evenwel geen chiromant, maar chiroloog. Naar eigen zeggen beoefende hij het handlezen op wetenschappelijke wijze, en wel zo'n wijze waar het duiden van de toekomst bijhoorde. Meerloo keek neer op handlezers die maar een beetje naar een hand keken en cliënten voornamelijk wat vertelden wat ze zouden willen horen. Zonder aantallen te kunnen geven, kan gesteld worden dat dat type handlezers de overhand had. Zij waren vooral waarzeggers, mannen en vrouwen voor wie het handlezen een van de beheerste waarzegtechnieken was (zie kader 1). Ongetwijfeld voer menig

Kader 1:

Waarzeggers die onder andere handen lazen

BEKENDMAKING.
MEVROUW LEONORA
is verhuisd van Oranje-str.
67 Apeldoorn naar
Walstraat 17, Deventer.
Beleefd aanbevelend.
Mevrouw Leonora, Helderziende, Somnambule, Planneet- en Handlijnkundige. Alle dagen te consulteeren van 2 tot 10 uur. Zondags ook. Walstr. 17, Deventer.

SABIO, Helderziende, psychometrist, handlijnkundige, begaafd occultist. Raadpleeg hem voor alle aangelegenheden. Behandelt in magnetischen slaap brieven, foto's, voorwerpen. Consult dagelijks, ook Zondags, tot 10 uur. K14
Adres: Voltastraat 66 bij Groot Hertoginelaan.

OPHELDERING
in zaken, huwelijk, levensloop door Occultist. Werkt van foto's, handschrift, tevens handlijnkunde. Dagelijks 10 tot 10 uur, Eerste Begijnensteeg 1, zijstraat Voorstraat. 8314

Mevrouw Leonora, Sabio en een anoniem persoon waren waarzeggers die in advertenties een aantal kenmerken van zichzelf opsomden. Het handlezen – door hen handlijnkunde genoemd – was een van hun vaardigheden. De verslagen van journalisten die zulke waarzeggers hebben bezocht, zijn vaak hilarisch en schetsen het beeld dat

Links: Nieuwe Apeldoornsche Courant, 21 januari 1933

Midden: Haagsche Courant, 17 augustus 1938

Rechts: Utrechtsch Nieuwsblad, 31 oktober 1940

hetgeen hen door de waarzeggers werd verteld met kilo's zout moest worden genomen.

waarzegger op een dikke duim al dan niet in combinatie met een sterke intuïtie dan wel paranormale aanleg (zie kader 2).

Tegenover de waarzeggers voor wie de handen een ingang waren om tot duiding te komen, staat een minderheid die zich in het handlezen heeft gespecialiseerd (zie kader 3). Voor zover bekend lieten in Nederland in de jaren dertig twee van hen zich beroepsmatig als hand-lezer registreren: de eerder genoemde Philip L. Meerloo (1908–1942) en Julius P. Spier (1887–1942). Een derde professionele hand-lezer uit die tijd was Edgar Hirsch (1904–1965). Hij schreef een boek over het onderwerp, *Handen*:

Wetenschappelijk leerboek voor de practische chirologie (1935), maar op zijn persoonskaart in het Stadsarchief Amsterdam staat hij geregistreerd als schrijver, reiziger, karakteroloog en, later, bedrijfsgrafoloog, niet handlezer of chiroloog. Else Parker (1877–1963) uit Den Haag schreef ook een boek, *Handboek der handleeskunde* (1937), dat net als het werk van Hirsch een zweem van wetenschappelijkheid draagt. Maar Parker was meer astrologe dan handlezeres.

Deze serieuze handlezers bestudeerden literatuur over handleeskunde en zagen honderden, zo niet

duizenden handen. Wie erop let ziet dat handen eindeloos verschillend zijn. Een geoefend handlezer weet onderscheid te maken tussen bepaalde vormen van de hand als geheel en ziet de wijze waarop de vingers in de handrug overlopen. Hij/zij ziet de stand van de duim ten opzichte van de wijsvinger, registreert de lengte van de vingers, eventuele knokigheid of krommingen van de vingers, de kleur van de huid, de vorm en grootte van de nagels, en voelt de temperatuur en stevigheid van de hand. Aan de binnenzijde leest hij/zij – vaak met behulp van een handafdruk die tijdens de analyse wordt gemaakt – het lijnenpatroon als geheel, het verloop van afzonderlijke lijnen, de verhogingen in de palm en specifieke tekens zoals een raster, eiland of sterretje. Sommige handlezers letten extra op de lijntjesstructuur aan de vingertoppen.

Kenmerkend voor de handleeskunde is dat aan elk handkenmerk wel een betekenis is toegekend. De boeken over handleeskunde bestaan feitelijk uit lijsten met enerzijds beschrijvingen van handkenmerken en anderzijds de daaraan toegekende betekenis. Aangezien iedere hand een groot aantal kenmerken bezit, bevat iedere hand een evenzo grote hoeveelheid betekenissen. De kunst voor de handlezer is om hieruit een zinvol geheel te maken. Dit is wat anders dan een simpele opsomming van de waargenomen handkenmerken en bijbehorende betekenissen. Geoefende handlezers weten bepaalde kenmerken te combineren, waardoor de duiding gericht wordt en geldig is voor de eigenaar van de hand. Een 'goede' handanalyse schetst iemands karakter, gezondheid, aanleg, en de minder sterke (zwakke) kanten.

Het is deze vaardigheid om handkenmerken te kunnen vaststellen en weten te verbinden aan betekenissen die Philip Meerloo in de ogen van hemzelf – en zijn cliënten – tot een 'wetenschappelijk' handlezer maakte.

Meerloo achtte het ook wetenschappelijk verantwoord om wanneer hij '80 of 90 van de 100 keer' een bepaald handkenmerk had gezien in combinatie met een betekenis-toekenning, hij over een wetmatigheid mocht spreken. Hij beweerde dan dat zo'n kenmerk voor 80 of 90% zekerheid betekende dat het zus was en niet zo. Julius Spier sprak niet in mate van percentages. Hij leek minder stellig wat betreft wetmatigheden inzake handkenmerken en de daaraan toegeschreven betekenissen.

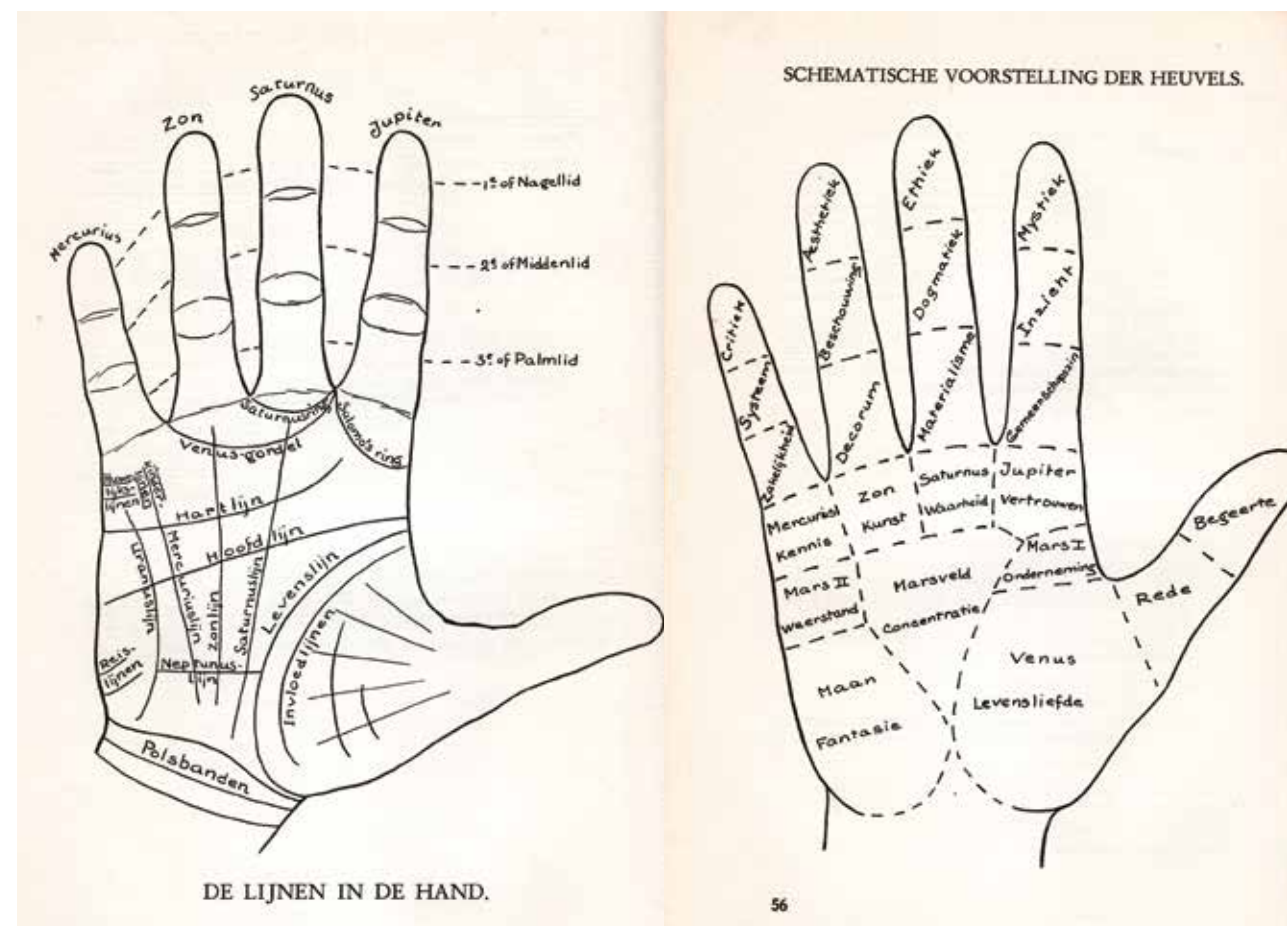
Voor Meerloo, Spier en handlezers in het algemeen is het handlezen feitelijk een empirische wetenschap. Zij baseren zich op een schat aan persoonlijke ervaringen, maar

kunnen het onderliggende mechanisme niet verklaren. Want wat maakt eigenlijk dat specifieke handkenmerken gerelateerd zijn aan bepaalde organen? Hoe is het mogelijk dat de vorm van een vinger iets zou zeggen over een muzikale aanleg, een onderhandelings talent of didactische vaardigheid? Hoe is het mogelijk dat een moeilijke jeugd, het jong overlijden van een ouder, een misgelopen huwelijk, of talenknobbel gestalte krijgt in een handkenmerk? Het ontbreken van een theorie die de fysiologische samenhang verklaart tussen handkenmerken en al de persoonlijke eigenschappen waar handlezers uitspraken over doen, maakt dat het handlezen in de kern een pseudowetenschap is.

In de zestiende en zeventiende eeuw leefde wel zo'n theoretisch kader. Men ging toen uit van samenhang tussen de planeten aan de hemel (macrokosmos) en de mens (microkosmos). Vanuit dat denken stamt binnen de handleeskunde onder meer de benaming van de wijsvinger (jupiter), middelvinger (saturnus), ringvinger (apollo, [de zon]) en pink (mercurius) (afbeelding 1). De verhoging onderaan de pink en aan de rand van de hand werd en wordt nog altijd wel de maanberg genoemd, die onderaan de duim venusberg (zie afbeelding 2). De macrokosmos werd dus op de hand geprojecteerd. De kwaliteiten toegedicht aan de verschillende hemellichamen kregen gestalte in de hand en konden daar worden afgelezen: een grote maanberg en een kromme pink staan voor... (in te vullen betekenissen).

Uit Julius Spiers verhandeling over het handlezen blijkt dat hij geen samenhang zag tussen handkenmerken en de planeten (astrologie). Hij zocht een verklaring in het zenuwstelsel van de mens. Spier had bij diverse cliënten gezien dat handkenmerken waren veranderd nadat zij in hun innerlijk een verandering hadden doorgemaakt. Hoe de samenhang tussen handkenmerken en allerlei mogelijke persoonlijke eigenschappen exact via het zenuwstelsel verloopt, wist hij niet. Dat vond hij – en dat vinden handlezers in het algemeen – geen probleem. Geoefende handlezers hebben voor zichzelf genoeg 'bewijs' dat de handleeskunde 'werkt'. Daar komt bij dat van sommige kenmerken wel degelijk vaststaat dat zij fysiologisch gezien aan betekenissen zijn verbonden. Te denken valt aan ziekten zoals reuma (vergroeiingen aan de vingers) en bloedarmoede (witte nagels), maar ook stress kan aan handen worden afgelezen.

Uit Else Parker, *Handboek der Handleeskunde*, Amersfoort: P. Dz. Veen Uitgever, 1936, de schematische tekening van de heuvels in de palm (p. 56) en 2. de lijnen (p. 80).

Dit toont zich bijvoorbeeld in verkrampde handen of afgekloven nagels. Met andere woorden, de handleeskunde kan niet als een zuivere pseudowetenschap worden afgedaan. Aangezien het handlezen van oudsher een waarzegkunde is, heeft altijd onder druk gestaan. Chiromantie leeft in West-Europa vanaf de tweede helft van de twaalfde eeuw. Tenminste, uit die periode stammen de oudste bewaard gebleven bronnen. Waarzeggen werd door de kerk als gevaarlijk beschouwd: niet God en de engelen zouden boodschappen over de toekomst naar mensen toebrengen maar de duivel. Degenen die zich niettemin met waarzeggen bezighielden, hebben immer geprobeerd om andere verklaringen te zoeken. Niet satan zou kennis over de toekomst influisteren, maar God zou tekens in de natuur hebben verborgen en het was aan de mens om die te ontrafelen. De handleeskunde als een systeemleer waarbij betekenissen nadrukkelijk zijn gekoppeld aan handkenmerken, heeft naar mijn weten als waarzegmethode nooit sterk de naam gehad als zou het een door de duivel gemanipuleerde praktijk zijn. Het negatieve imago waar het handlezen wel degelijk door is getekend, komt doordat het op frauduleuze wijze is beoefend om mensen geld af te troggelen. Vanaf het begin van de vijftiende eeuw is het handlezen als verschijnsel in de samenleving verbonden geraakt met 'zigeuners', zoals die bevolkingsgroep toen werd genoemd. Die rondtrekkende, exotisch geklede groepen arriveerden toen voor het eerst in Europa. Vooral de vrouwen lazen overal mensen de hand en voorspelden hen de toekomst. Op de nodige genreschilderijen kan men zien hoe een handlezeres, al dan

niet samen met een ander, een klant de toekomst voorspelt en tegelijkertijd van geld of juwelen berooft. Vanaf het moment dat het handlezen in opmars raakte en waarzeggen een beroep werd onder arme mensen, heeft dit afbreuk gedaan aan de handleeskunde als een betekenisvolle methode die mensen iets kon duiden over henzelf als persoon en gebeurtenissen die voor hen in het verschiet zouden liggen.

Handlezers met een daadwerkelijk talent hebben zich altijd tegen het negatieve imago van het handlezen dat in de maatschappij leefde – en nog altijd leeft – moeten verzetten. Philip Meerloo deed dit onder meer door zichzelf chirololoog te noemen en door een *wetenschappelijke* inleiding over het handlezen te willen publiceren. Julius Spier daarentegen nam, mede onder invloed van Carl Gustav Jung, afstand van het toekomst voorspellen. Spier presenteerde een nieuwe vorm van handlezen die hij psychochiromantie noemde. Zijn methode was gericht op individuatie, op ontplooiing van het zelf; zijn motto was 'worden wie je bent'.

Mede door zijn waarnemingen dat lijnen en andere handkenmerken kunnen veranderen, realiseerde Spier zich dat het doen van voorspellingen op basis van zulke handkenmerken twijfelachtig is: een voorspelling zal niet meer uitkomen wanneer het kenmerk is veranderd of verdwenen. Daarnaast was hij mede door zijn scholing bij Jung ervan doordrongen geraakt dat de mens een dynamisch, zich ontwikkelend wezen is. Dit resulteerde erin dat hij in de handen twee staten van zijn is gaan ontwaren.

De ene staat betreft het potentiële zelf met de aangeboren talenten en zwakke aspecten. De andere staat was de persoon in zijn/haar staat van zijn op het moment van de analyse. Op het moment van analyse had iemand al een stuk leven achter de rug waarbij hij/zij door zijn/haar opvoeding en milieuomstandigheden reeds kon zijn getekend. Deze gegane ontwikkelingsweg was in harmonie of disharmonie verlopen met het potentiële zelf. Via de handen kon Spier ook zien op welke vlakken de mogelijkheden en belemmeringen lagen. Daarmee kon hij de cliënt richting bieden om in lijn met de eigen wezenskern zich verder te ontwikkelen.

De frontispiece van Johannes Preatorius, *Ludicrum chiromanticum*, Jena/Leipzig: Caspar Freyschmid, 1661. Zie rechtsonder hoe de zakken worden gerold van mensen wier handen worden gelezen.

Kader 2:

Madame Di Sigora

Leidsch Dagblad, 1 oktober 1938

Madame, in andere advertenties Mevrouw, Di Sigora kwam volgens diezelfde advertenties uit Boedapest. Ze claimde met de helm geboren te zijn. Dit houdt in dat de vruchtvliezen (de helm) nog niet gebroken waren en rond het babyhoofdje zaten. Dit zou een teken zijn dat de geboorene over bijzondere, paranormale krachten zou beschikken. Madame Di Sigora benoemde haar gave ook wel met de uitdrukking dat ze "bruine bloed" had.

Waarschijnlijk reisde deze astrologe, handlijskundige en psychometriste door Europa en was ze aangesloten bij een circusgezelschap. In Nederland deed ze Den Haag aan. Daar was ze van mei tot en met oktober 1933, augustus tot en met november 1938, en oktober 1939 tot en met april 1940. Wie zij precies was is niet achterhaald. Het handlezen stond alleen in haar annonces uit de derde periode.

In zekere zin transformeerde Spier het via de handen in de toekomst kijken en voorspellingen doen naar het schetsen van een traject dat zou leiden tot zelfontplooiing. Het toekomstbeeld was het 'ontvouwde zelf'. Het was niet 'dit en dat staat je te wachten', maar 'je bent nu zoals je bent en kunt zo worden als je met jezelf op weg gaat'. Toekomstvoorspellingen doen keurde Spier ten strengste af omdat het een verlamdend of ondermijnd effect zou kunnen hebben op het traject van persoonlijke ontwikkeling. Iemand die weet 'dit zal gebeuren', zal niet meer geneigd zijn om stappen te zetten om daar daadwerkelijk ook te komen.

Toen Eddy Hillesum (1914–1943) op 3 februari als proefpersoon ('object') bij Spier op de cursus psychochiologie kwam, en hij met de aanwezige leerlingen haar handen analyseerde, schetste hij haar een beeld van hoe zij op dat moment was:

een jonge vrouw van 27 jaar met veel talenten maar die nog niets van haar potentieel tot wasdom had gebracht. De mogelijkheden tot ontvouwing van haar wezenlijke zijn waren echter aanwezig. Om te worden wie zij was, had zij, zoals hij dat zag en noemde, 'wrijving met de buitenwereld nodig'. Hillesum diende een evenwicht te vinden tussen enerzijds de buitenwereld (het in de wereld staan en met die wereld in contact zijn), en anderzijds haar binnenwereld, ofwel de wereld van gevoelens. Schrijven, waarvoor Spier Hillesums talent zag, zou een goede manier voor haar zijn om zich bewust te gaan worden van hetgeen in haar gevoelsleven afspeelde.

De wijze waarop Spier het handlezen en het kijken in de toekomst aanwendde lijkt hemelsbreed te verschillen met de wijze waarop Meerloo dit deed. Zo zwartwit was het evenwel niet. Meerloo gaf cliënten net

zo goed raad en advies om aan persoonlijke perikelen te ontsnappen. Omgekeerd zag Spier meer dan eens gebeurtenissen vooruit en soms ontglipte hem een voorspelling.

Zowel Meerloo als Spier zijn slachtoffer geworden van de Holocaust, maar de handleeskunde overleefde de oorlog. De psychologisering van het vak, die in de eerste helft van de twintigste eeuw is opgekomen en bij Spiers psychochiologie nadrukkelijke gestalte kreeg, heeft zich tot op heden voortgezet. Menig hedendaagse handlezer claimt niet aan toekomst voorspellen te doen, maar beoogt mensen te helpen om tot ontvouwing van de aangeboren aanleg te komen.

Ongetwijfeld zien ook zij een toekomst in de hand, maar daarover zal eerder als een verwachting worden verteld dan een zeker iets dat vaststaat om te gebeuren. •

Spier leest de hand van Eddy Hillesum

Bron: Alexandra Nagel, De psychochioloog Julius Spier en de handleeskunde in het Interbellum (dissertatie), Leiden Universiteit, 2020.

Kader 3:

Gespecialiseerd in handlezen

Mw. Beese was een Duitse getrouwd met de tekenaar Heinrich Beese (g. 1883) uit Krefeld-Uerdingen. Vermoedelijk was zij in de leer geweest bij Ernst Issberner-Haldane. Deze 'chirosoof' gaf cursussen handlezen en reikte aan de leerlingen die aan zijn criteria voldeden een diploma uit. De handlezer die in Rotterdam een cursus gaf is anoniem. De handlijskundige aan de Van Musschenbroekstraat 21 in Amsterdam

Links: Arnhemsche Courant, 7 oktober 1932

Midden: Rotterdamsch Nieuwsblad, 12 februari 1932

Rechts: Algemeen Handelsblad, 8 augustus 1932

was Helena H. de Bruin-Léon (1871–1933). Bij wijze van uitzondering viel zij niet door de mand toen een inspecteur van politie haar bezocht om na te gaan wat voor praktijk zij werkelijk beoefende.

Alexandra Nagel (1961) promoveerde januari 2020 op een wetenschappelijke biografie over Julius Spier (promotor: em. prof. Hans Gerding; co-promotor: Ria van den Brandt). Toen vlak daarna de corona-lockdown uitbrak, heeft zij zich gestort op de inventarisatie het archief van Philip Meerloo.

Als onafhankelijk onderzoeker heeft zij meerdere artikelen gepubliceerd, onder andere met betrekking tot Eddy Hillesum. Het is de bedoeling dat haar proefschrift in een afgeslankte versie voor een breder publiek zal verschijnen.

Daarnaast verzorgt Alexandra de samenstelling en distributie van het Inspiratiepakket, een initiatief om 'bewuste' tijdschriften via leestafels onder de aandacht van het publiek te brengen. Zie <http://www.hetinspiratiepakket.nl>.

Veel kijkers, weinig zieners

Hein van Dongen

De titel is een verzuchting van de cabaretier Wim Kan, naar aanleiding van de berichten over kijkcijfers die hij hoorde. In de parapsychologie is jarenlang onderzoek gedaan naar mensen die behalve kijken ook 'zien': helderzienden, paragnosten, telepaten, psychoscopisten. Vaak had het 'zien' van deze mensen betrekking op gebeurtenissen in de toekomst die normaal gesproken 'onvoorzienbaar' zouden zijn.

Van profeten naar paragnosten

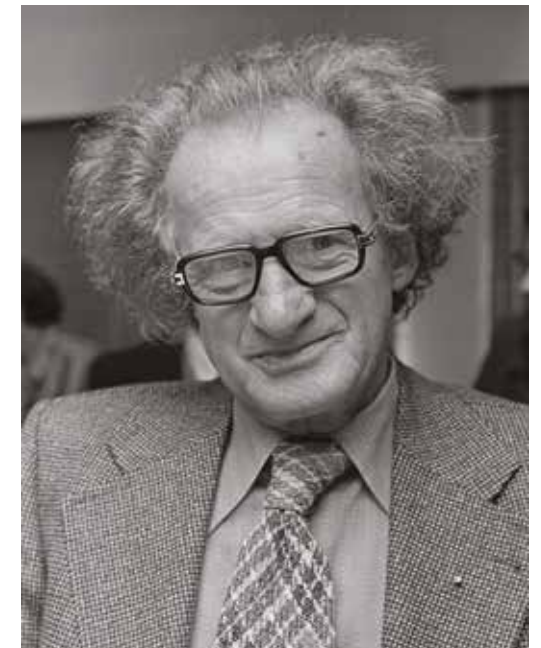
In veel religies kennen we de figuur van de 'profeet'. Meestal is dat iemand die de intenties van de Godheid openbaart en soms ook iemand die waarschuwingen geeft aan het volk wanneer men deze intenties negeert. Sommige van deze profeten doen voorspellingen over de toekomst en leggen dromen en voortekens uit.

Meestal berust hun werkwijze niet op rationele calculatie: de deskundigen van de Club van Rome of de mensen die onze planbureaus bevolken zijn geen profeten. Deze lieden kunnen berekenen wat er gebeurt als 'het zo doorgaat'. 'Als de ontkerkelijking zich zo doorzet (met ca. 250 verloren schapen per dag, dat is er elke dag een leegkomend kerkgebouw) dan zijn er over tien jaar nog maar zoveel kerkgangers over.' Of zal de toenemende onzekerheid in de samenleving mensen doen 'herkerken'? Kiest u maar. De ouderwetse profeet zou zeker iets anders zeggen wanneer u zich van God dreigt te verwijderen.

Niet alle onberedeneerde voorspellingen over de toekomst zijn de moeite van het onderzoeken waard. Om bruikbaar te zijn moet een 'paranormale' voorspelling goed gedocumenteerd zijn voor hij uitkomt, mag de voorspelling niet vaag zijn en de uitkomst ook niet normaal te verwachten zijn. Bovendien mag het niet om een toevalstreffer gaan.

Al die 'eisen' aan een voorspelling zijn natuurlijk een beetje rekbaar. Het argument van 'toeval' valt bijna niet te becijferen. En wat kan je wel of niet normaalgesproken verwachten? Hier strijdt ons gevoel van waarschijnlijkheid met de koele mathematische kansberekening om voorrang. Maar de meeste onderzoekers zullen het erover eens zijn dat een voorspelling als 'er gaat in de toekomst een ongeluk gebeuren met een kerncentrale' niet meetelt. Ook 'een regeringsleider van een groot land sterft binnenkort' hoeft niet serieus genomen te worden.

Uit de bestudering van voorspellingen over het wereldgebeuren leren we dat naarmate de tijd die de ziener tracht te overzien verder van ons weg is, de indrukken niet alleen vager worden, maar ook meer geladen met stereotype of archetypische motieven. We zien dat ook terug in de door Hans Bender beschreven casus van 'de profetische Fransman' in deze Mantra.

Gerard Croiset

De meeste gevallen van 'voorschouw' of precognitie die in de parapsychologie zijn onderzocht doen zich voor bij 'gewone mensen', zoals de casussen die in het artikel van Hans Gerding worden beschreven. Opvallend is dat het vaak om beelden uit dromen gaat. Er zijn echter ook mensen die een gave op dit gebied lijken te hebben. In Nederland gebruikte men daarvoor ooit het aan het spiritisme ontleende woord 'medium'. Maar mediums zagen het eerder als hun taak om contact met gene zijde te leggen dan om de toekomst te voorspellen. In de 20ste eeuw werden de parapsychologische 'proefpersonen' paragnosten genoemd. Die nieuwe naam zei alleen maar dat ze paranormale kennis (para-gnosis) konden opdoen. Met name de paragnost Gerard Croiset deed experimenten met de vraag of hij van tevoren juiste en onwaarschijnlijke informatie kon geven over de persoon die op een bepaalde stoel zou gaan zitten bij een demonstratie in een schouwburg. Het meest informatieve boek op dit gebied is waarschijnlijk nog altijd het werk *De voorschouw* van W.H.C. Tenhaeff.

Er is een verschil tussen het type van de paragnost en dat van de profeet. De eerste concentreert zich op alledaagse, verifieerbare zaken. De tweede schetst eerder grote lijnen en koppelt er ook voorwaarden aan: tenzij ge uw handel en wandel wijzigt staat er dit of dat te gebeuren. De profetische inzichten zijn veel meer moreel geladen, en ze zijn meer dan de inzichten van een paragnost

beïnvloed door eeuwenoude archetypische patronen. Terwijl datgene dat de paragnost ziet soms lijkt op fragmenten van een film die hem zomaar getoond wordt, zonder dat hij er iets mee kan of iets van begrijpt. 'Ik zie bij u een heer in uniform - kunt u dat plaatsen?'

Op dit gebied is er grote behoefte aan meer onderzoek. Niet eenvoudig, want er zijn nu eenmaal niet zoveel paragnosten of profeten. Bovendien is de parapsychologie maatschappelijk gemarginaliseerd. Toen ik begon met mijn studie hadden we in Utrecht twee hoogleraren in het vak, nu geen enkele meer.

Vreemde verschijnselen, vreemde verklaringen

Persoonlijk kijk ik al tientallen jaren met een onderzoekende en verwonderde geest naar dergelijke verschijnselen. Ik heb de indruk dat we er in onze cultuur weinig inzicht in hebben, omdat we geremd worden door bepaalde voorstellingen.

Een daarvan is het idee dat het om 'vermogens' gaat. Vaardigheden die je kunt oefenen en misschien ook kan opeisen. De praktijk laat eerder zien dat je de ervaringen misschien wel kunt uitnodigen, maar dat het aan hen is of ze komen. Het lijkt erop dat de menselijk verbeelding, maar ook ons spontane gedrag en onze dromen kunnen worden 'bezocht' door onvoorziene aanwezigheden, die afkomstig zijn uit de ervaringen van anderen (telepathie) of uit het verleden en de toekomst.

Een ander bijna dwangmatige denkgewoonte is dat we uitgekomen voorspellingen koppelen aan 'het vaststaan van de toekomst'. Eén enkel geval van een uitgekomen voorspelling kan natuurlijk nooit bewijzen dat 'de toekomst' als geheel massief vaststaat.

Uit de wereld van de kwantumfysica komt een andere manier van kijken naar voren, die ik hier vooral noem om ons een beetje los te maken van dat idee van 'vaststaan'.

Stel dat iemand een droom heeft van een bepaalde onverwachte gebeurtenis, die daarna, bijvoorbeeld enkele dagen later, daadwerkelijk uitkomt. Als een voorspelling uitkomt hoeft dat niet te betekenen dat iemand naar de toekomst kan reizen, daar een kijkje kan nemen en vervolgens weer terugkeert. Het zou simpeler kunnen zijn (maar daarmee misschien ook wel onverwacht vreemd). Je hoeft niet heen en weer te reizen naar de toekomst en terug: de terugreis volstaat.

Je beïnvloedt op het moment dat de voorspelde gebeurtenis plaatsvindt retro-causaal de droom die je enkele nachten daarvoor had.

Retro-causaal betekent dat de oorzaken niet voor de gevolgen komen, maar er

juist ná. Het is een consequentie van de gedachte dat de richting van de tijd niet vaststaat. Met andere woorden: als we een 'kijkje in de toekomst' nemen is dan niet helemaal scherp gezegd, het is eerder zo dat we vanuit de toekomst beïnvloed kunnen worden. We zien die toekomst niet omdat die al van tevoren bepaald is, maar omdat ons huidige zien of dromen nog niet voltooid is.

Niet de voltooid toekomstige tijd, maar de onvoltooid verleden tijd biedt de mogelijkheid van voorschouw.

Komend najaar 2021 organiseert **Hein van Dongen** met Rico Sneller en Wouter Kusters in Gouda een cursus over Filosofie en psychopathologie.

Zie: https://kusterstekst.nl/?page_id=398

Vanaf oktober 21 tot maart 22 organiseert hij met Hans Stoop en Jan Zachariasse in Doorn een cursus over Advaita Vedanta, in het bijzonder gericht op yoga-docenten.

Zie: https://yoga-docentenopleiding.nl/bijbscholingen-en-workshops/ontwikkelingstraject_advaita-vedanta_2021/

Oorlogsvoorpelling: 'De Profetische Fransman'

Prof. Dr. Hans Bender †

Van de redactie

Het artikel van de Duitse parapsycholoog Hans Bender dat hier volgt, gaat over een merkwaardige vondst. In brieven van een Duitse soldaat aan zijn familie uit 1914 beschrijft deze dat er een Fransman in hun kamp is die zeer merkwaardige uitspraken doet. De man spreekt over het verloop van de oorlog (die Duitsland zal verliezen), over de politieke verwarring en de inflatie die daarna volgt („iedereen wordt miljonair”), over de daaropvolgende dictatuur van een nieuwe leider, over een tweede oorlog, over de economische wederopstanding van Duitsland daarna en ten slotte over een derde grote oorlog.

De brieven werden gepubliceerd in de jaren vijftig, maar bleven lang onopgemerkt, totdat Bender ze onderzocht en erover publiceerde in de vakpers en in *Prana* nr. 25. Bender schrijft terecht dat de visioenen van de Fransman „in eenvoudige taal met de duistere gevoelsachtergrond van ongelovige verwondering en tegelijkertijd merkbare ongerustheid geschilderd worden”.

De gesprekken met de Fransman hebben het leven van de Duitse soldaat, Andreas Rill, diepgaand beïnvloed. Bender vertelt ook hoe hij de authenticiteit van de brieven heeft proberen te waarborgen (wat naar zijn mening gelukt is) en de identiteit van de Fransman heeft trachten te achterhalen (wat niets heeft opgeleverd). Het uitgebreide verslag van de zoektocht van Bender om de echtheid van de gebeurtenissen te verifiëren laat de lezer zien dat parapsychologen bij het onderzoeken van dit soort gevallen niet over één nacht ijs gaan.

We nemen het artikel over in deze *Mantra*, niet alleen omdat het een sterk geval van mogelijke voorschouw gaat, maar ook omdat het laat zien hoe rijkgeschakeerd dergelijke gevallen blijken te zijn als je er nader onderzoek naar gaat doen, en hoeveel moeite er wordt gestoken in het achterhalen van de ware toedracht van het verhaal.

Hein van Dongen

Links: voorkant van het missietijdschrift met daarin het bewuste artikel.
Boven: begin van het artikel.

Onder de titel 'De Profetische Fransman' bracht de benedictijner pater Frumentius Renner (St. Ottilienklooster bij München) in een missietijdschrift van 1953⁷ en in het tijdschrift *Neue Wissenschaft* van 1955/56 een bericht in de openbaarheid over twee veldpostbrieven, die een Beiers soldaat, de meester-timmerman Andreas Rill, op 24 en 30 of 31 augustus 1914 vanuit de Vogezen aan zijn familie in Untermahlhausen (tussen München en Landsberg gelegen) geschreven had. In deze brieven – van elk vier kantjes klein briefpapier – verhaalt de schrijver van uitspraken van een 'profetische Fransman' over de kort tevoren begonnen oorlog, die Duitsland verliezen zal, en over ophanden zijnde decennia van revolutie, dictatuur en de nederlaag na een tweede oorlog, die tot een splijting van Duitsland leiden zal. Voorspellingen over een derde oorlogsachtig wereldgebeuren, gehuld in chiliastische gedachtengangen, besluiten de visioenen die in eenvoudige taal met de duistere gevoelsachtergrond van ongelovige verwondering en tegelijkertijd merkbare ongerustheid geschilderd worden.

Uitgaande van zijn onderzoekingen verstrekt pater Renner met betrekking tot de geschiedenis van de brieven de volgende

informatie: De briefschrijver kwam onmiddellijk aan het begin van de oorlog in 1914 in dienst en werd ingezet ten westen van Straatsburg in het offensief tegen Frankrijk. In de tweede helft van augustus zou door de groep waartoe Andreas Rill behoorde op een avond een burger gevangengenomen zijn en in het kwartier gebracht dat de schrijver deelde met een luitenant, een onderofficier en nog vier man.

Al gauw was de hele groep erbij betrokken. Uit de latere berichten van de briefschrijver valt op te maken, dat de soldaten zich vrolijk maakten over de toekomstonthullingen en hem uitlachten. Vooral de onderofficier G... uit München zou nogal grof tegen hem geworden zijn. De ziener zou zich hierop dreigend tot de spotter hebben gewend met de woorden: „U bent een zeer slecht mens. U keert vanuit deze oorlog niet meer naar huis terug. Ook zult u niet begraven worden zoals de anderen, want u verdient dat niet. De raven zullen uw vlees aan stukken scheuren.“ Pater Renner schrijft dat Andreas Rill zijn familie telkens weer over dit voorval vertelde en zeer onder de indruk van deze voorspelling was gekomen, daar deze kennelijk bewaarheid werd. De onderofficier keerde

niet terug van een patrouille en vanwege het vijandelijk vuur konden ze hem niet bergen. Maanden later zouden dan de beenderen gevonden zijn. Indachtig de voorspelling zou de compagniecommandant er zelf heengegaan zijn om de identificatie te verrichten. Nu werden de voorspellingen serieus genomen. Andreas Rill vertelde ze telkens weer. Hij kreeg moeilijkheden in het Derde Rijk, omdat hij reeds voor het begin van de nazi-heerschappij het einde van een komende dictator had voorspeld.

Pater Frumentius Renner hoorde van de eerste brief in het voorjaar van 1941 via de huisarts van de familie Rill, Dr. Arnold. In verband met de vijandelijkheden en gevaren, waaraan de briefschrijver in het Derde Rijk was blootgesteld, kwam de tweede brief – aldus pater Renner – pas in 1945/46 in handen van Dr. Arnold en daarmee ook te zijner kennis. Pater Renner heeft de brieven in zijn artikel „met een zeer gering aantal taalkundige verbeteringen en enkele veranderingen in de spelling“ woordelijk weergegeven.

De beide brieven werden in 1946 en 1947 gefotografeerd en gekopieerd door pater Josef Alto Ziegenhaus, OSB. Pater Renner verkreeg de eerste brief uit de nalatenschap van de in 1948 overleden Dr. Arnold. Het origineel van de tweede is onvindbaar.

In de eerste brief geeft de schrijver Andreas Rill weer

wat hij van het gesprek van de luitenant met de ziener onthouden heeft, wanneer alles hem ogenschijnlijk nog vers in het geheugen ligt. Hij vertelt het voorval als een curiositeit, die hij niet buitengewoon serieus lijkt te nemen. In de tweede brief wordt duidelijk, dat Rill zweeft tussen twijfel en geloof. Pater Renner beklemtoont dat de beide brieven geen volledige weergave van de profetieën van de onbekende zijn. Rill heeft mondeling nog bijzonderheden gegeven, een groot aantal ervan echter in de loop der jaren vergeten. De aan het eind van de eerste brief genoemde vader van de briefschrijver stierf in 1917, zijn zuster Anna, naar wie hij in de tweede brief informeert, reeds in 1915.

Andreas Rill

7 https://schauungen.de/wiki/files/Frumentius%2C_Renner_-_Der_prophetische_Franzose._Missionsbl%2C4tter_von_Sankt_Ottilien%2C_48._Jg._1953%2C_Hefte_7_und_8.pdf

De Eerste Brief (A)

Geschreven op 24 augustus 1914

Lieve allemaal!

Heb je kaart ontvangen en ben nog gezond, hetgeen ik ook van jullie allen hoop. Overigens, de oorlog gaat steeds maar door. Wij hebben vandaag een rustdag en ik zal jullie schrijven over de man, die ik in de vorige brief genoemd heb. Een zonderlinge heilige, want het is niet te geloven wat die allemaal heeft gezegd. Wanneer wij wisten wat ons allemaal boven het hoofd hing, zouden wij nog vandaag de geweren weggooien, en wij mogen vooral niet denken dat wij iets van de wereld afweten. De oorlog – zei hij – is voor Duitsland een verloren zaak en zal z'n vijfde jaar ingaan, dan komt er revolutie, maar zij komt dan niet echt tot uitbarsting; de één gaat en de ander komt; en men wordt rijk; iedereen wordt miljonair, en er is zoveel geld, dat men het uit de ramen gooit en niemand het meer opraapt. Het idee! De oorlog gaat door onder de oppervlakte en het gaat de mensen niet slecht, maar zij zijn niet tevreden.

In deze periode – zegt hij – wordt ergens diep in Rusland de antichrist geboren, als kind van een Jodin, en deze verschijnt pas in de jaren vijftig ten tonele. Dan zei hij, op de dag dat Markusdag op Pasen valt. Wanneer dat zal zijn, weet ik niet.

Voordien komt een man uit de lagere klasse en die maakt iedereen in Duitsland gelijk, en de mensen hebben niets te vertellen, en wel door zijn strengheid, zodanig dat we niet meer weten waar we het zoeken moeten. Want hij neemt meer van de mensen dan hij geeft, en hij straft de mensen op een afgrijselijke manier, want in deze periode verliest het recht zijn recht en zijn er veel praatjesmakers en

bedriegers. De mensen worden weer armer, zonder dat zij het in de gaten hebben. Elke dag komen er nieuwe wetten en velen zullen daardoor nog wat meemaken of zelfs sterven. Deze tijd begint circa 32 (1932; P.F.R.) en duurt negen jaren, alles gebeurt op bevel van één man – zegt hij – dan komt de tijd 38; worden overvallen en er komt oorlog van. De oorlog duurt nog geen drie jaar en eindigt slecht voor deze man en zijn aanhang. Het volk komt in opstand samen met de soldaten. Want het wordt een hele bende en het gaat wild toe in de steden. Hij zei, dat men in deze tijd geen baan of zoiets moet aannemen, iedereen belandt aan de galg of wordt voor z'n huis opgehangen, zo niet aan de vensters vastgenageld; want de woede van de mensen zal verschrikkelijk zijn, want daar gebeuren toch dingen, onmenselijk. De mensen worden erg arm en de klederpracht is op zijn hoogst, en de mensen zijn blij, wanneer zij nog een zandzak hebben om aan te trekken.

Van de oorlog zelf, zegt hij, dat niemand wat van de ander krijgt, en wanneer Zwitserland zich bij Duitsland aansluit, dan duurt het niet lang meer voor de oorlog voorbij is. Duitsland wordt verdeeld en er komt een nieuwe man, die het nieuwe Duitsland leidt en op de been brengt. Wie het ijverigste volk heeft, krijgt de wereldheerschappij.

Hyperinflatie in de Weimar Republiek Duitsland, een biljet uit 1923

Engeland wordt dan de armste staat in Europa, want Duitsland bezit het ijverigste volk ter wereld. Aan het eind komt dan nog Rusland, dat Duitsland binnenvalt maar wordt teruggeslagen, omdat de natuur ingrijpt, en in Zuid-Duitsland zal een plek zijn, waar die gebeurtenis zal plaatsvinden, waar mensen uit de hele wereld heenreizen om te kijken.

Verder zegt hij, dat de zittende paus bij het sluiten van de vrede aanwezig zal zijn, maar voordien uit Italia moet vluchten, omdat hij afgeschilderd wordt als een verrader, en hij komt naar Keulen, waar hij slechts een puinhoop aantreft, alles kapot. En pas in het jaar komt de vooruitgang. Dan breken goede tijden aan. Ook van Italië zegt hij, dat het zich tegen ons keert en ons binnen een jaar de oorlog verklaart en zich bij de tweede oorlog aan onze zijde schaart. Italië wordt verschrikkelijk toegetakeld en vele Duitse soldaten komen daar aan hun einde.

Wij zeiden, die heeft ze niet allemaal op een rijtje, of hij fantaseert. Jullie zullen er wel om moeten lachen, want dat is toch niet te geloven. De man sprak verscheidene talen; wij hebben hem uitgelachen, maar de luitenant heeft de hele nacht met hem gepraat en jullie kunnen je niet voorstellen wat hij allemaal gezegd heeft. Nu heb ik wel genoeg geschreven en jullie hoeven er niets van te geloven. Ik schrijf alleen, opdat jullie zien wat voor mensen er rondlopen.

Verder weet ik vandaag niet veel meer te zeggen, ben gezond, en morgen gaat het

weer verder; men is immers in een vreemd land; hopelijk is de oorlog gauw voorbij en niet op de manier zoals hij zei. Wat valt er thuis allemaal te beleven en zijn er alweer enkele (welke; P.F.R.) weggegaan? Ik ben er overigens nog niet één tegengekomen. Ik hoop dat deze brief jullie in alle gezondheid zal aantreffen; en schrijf mij snel weer terug. Het adres is nog hetzelfde. Heeft men alles al binnengehaald van het veld, want in verband met de oorlog komen ze toch mensen tekort? Komt vader er ook alweer wat bovenop...? Nu moet ik ermee stoppen en doe de hartelijkste groeten vanuit den vreemde... en maak je geen zorgen, het zal allemaal wel gaan.

Vele groeten aan iedereen (in het dorp; P.F.R.). Die zullen zich de oorlog heel gemakkelijk voorstellen. Maar die mensen hebben er geen idee van. Eergisteren commandant schot in de buik en veel gewonde s. (soldaten; P.F.R.)

Vele groeten
Jullie vader

Gauw schrijven!

De tweede brief (B)

Frankrijk, 30 augustus 1914

Lieve Anna en kinderen!

Heb eindelijk jullie brief van de zeventiende ontvangen, waarvoor dank, en nu wordt het wel tijd enige regels te schrijven.

Hopelijk hebben jullie mijn brief al ontvangen. Er is niet zoveel nieuws te melden van onze kant. Men zegt dat de oorlog met Kerstmis voorbij is. Hopelijk gaat het jullie goed... De brief over de profetische Fransman zullen jullie ook al wel hebben. Dat laat me niet los, wat die allemaal heeft gezegd. Denk steeds aan hem. Het lijkt bijna ongeloofelijk en ik zal jullie er nog wat van vertellen. Maar of dat werkelijk gebeuren zal is als een hersenschim.

Hij had het steeds weer over de donkere mannen die dit onheil brengen zullen; en die zijn verspreid over de hele wereld, zeven in getal. En het getal zeven heeft een grote betekenis, en de stoel 12, waarop deze man nu zit, is vol verschrikkingen en moord. Hij spreekt en maant de volkeren tot terugkeer, doch alles tevergeefs. De mensen worden steeds verder in

het ongeluk gedreven en slechter en iedereen is slechts uit op persoonlijk materieel gewin.

Staan in het jaartal vier en vijf, dan wordt Duitsland van alle kanten in elkaar geperst en is het tweede wereldgebeuren ten einde. En de man verdwijnt en het volk blijft achter en wordt nog even helemaal beroofd en vreselijk te pakken genomen... Maar de vijanden kunnen het onderling ook niet zo best vinden... De donkeren zullen het erheen leiden (er naar streven; P.F.R.) de volkeren met grootse beloftes te kalmeren en de overwinnaars bereiken hetzelfde doel als de overwonnenen. In Duitsland komen dan regeringen, maar (zij; P.F.R.) kunnen hun doel niet bereiken, daar hun plan steeds weer vrijdeld wordt. De man en het teken verdwijnen en niemand weet waarheen. Maar de vloek van binnen blijft bestaan en de mensen zakken moreel gezien steeds dieper en worden steeds slechter. De nood wordt nog veel hoger en eist vele slachtoffers. De mensen maken zelfs gebruik van alle mogelijke uitvluchten en religies om de schuld aan de duivelse misdaad af te schuiven. Maar het kan de mensen niets schelen, want de goede mens kan in deze

tijd bijna niet meer bestaan en wordt verdronken en veracht. Dan vliegen de mensen zelfs elkaar naar de keel, want haat en nijd tieren welig en (de mensen; P.F.R.) komen steeds dieper in de put. De bezetters maken zich van elkaar los en smeren 'm met de buit van de beroofden, wat hen ook veel ellende brengt, en dan komt het onheil van het derde wereldgebeuren. Rusland valt het zuiden van Duitsland binnen, maar slechts voor korte tijd, en de vervloekte mensen zal worden getoond dat er een God bestaat, die een einde aan dit gebeuren maakt. In deze tijd zal het verschrikkelijk toegaan en kan niets de mensen meer helpen, want zij zijn te ver gegaan en kunnen niet meer terug, omdat zij niet hebben geluisterd naar de waarschuwingen. Dan worden de mensen die er nog zijn rustig, en er zal angst en schrik onder hen waren. Want nu hebben zij dan tijd om na te denken en goede lering te trekken, wat zij voordien niet hebben gewild.

Aan het einde van deze duivelse tijd zullen dan de vermeende overwinnaars bij de overwonnenen komen om raad en hulp, want ook hun lot is afgrijselijk, want alles ligt op weerszinwekkende wijze in puin. Hij zei, dat dit moest zijn in het jaar 1949. De jaren van deze wilde inkeer zullen 47 en 48 zijn. Wie weet of wij dan nog leven en het is toch niet te geloven en ik schrijf het

Kampenwand, Chiemgau

alleen maar, opdat jullie kunnen zien wat hij allemaal heeft gezegd, en van de kinderen zal toch zeker één die tijd meemaken.

Bij het derde gebeuren zal Rusland Duitsland binnenvallen, en wel in het zuiden tot Chiemgau, en de bergen zullen daar vuurspuwen, en de Rus zal al zijn oorlogstuig achterlaten. Tot aan de Donau en de Inn wordt alles met de grond gelijk gemaakt en vernietigd. De rivieren zijn allemaal zo ondiep dat men geen brug meer nodig heeft om ze over te steken. Vanaf de Isar zal de mensen geen leed meer berokkend worden en er zal slechts nood en ellende heersen. De slechte mensen zullen ten gronde gaan, gelijk wanneer het 's winters sneeuwt; en ook de religie krijgt een schoonmaakbeurt en wordt gereinigd. Maar de kerk komt er zegevierend uit tevoorschijn, zegt hij. In Rusland worden alle machthebbers uit de weg geruimd. De lijken worden daar niet begraven en blijven liggen. Honger en vernietiging zijn in dit land de straf voor hun misdaden.

Dit soort beweringen is toch om je een ongeluk om te lachen; en dat deden we dus ook. Maar (hij; P.F.R.) zei, van ons maakt maar één het mee, en die zal nog aan mij denken. Nu wat moet dat worden? Het is bijna niet te geloven.

In het jaar 48 (?) gaat de straf Gods ten einde en zullen de mensen als lammeren zo mak en tevreden zijn als nooit tevoren. En er zullen geen overwinningsdromen meer zijn en de landen zijn uitgestorven. Ik geloof dat ik dat niet meer zal meemaken. Maken jullie je hierover overigens niet ongerust! Wat gebeurt er bij jullie allemaal? Hoe gaat het met mijn zus A...?

(Naschrift): De jongens zullen nog lachen boven het zwavel van de man.

Weil in Beieren, geboorteplaats van Rill

Lange tijd heeft er nauwelijks belangstelling bestaan voor deze eerst in 1953 in de openbaarheid gebrachte veldpostbrieven. Ik hoorde voor het eerst van de voorspellingen, toen de journalist W.J. Bekh voor de zender München een radioprogramma voorbereidde over Beierse helderzienden en mij in het instituut in Freiburg bezocht. De profetische uitspraken, gesteld dat zij authentiek zijn, leken mij zo belangrijk dat ik pater Renner verzocht mij bij te staan in een follow-up onderzoek. Dit zou zich vooral moeten richten op de bekrachtiging van de authenticiteit, het aan de dag brengen van aanvullende mondelinge verklaringen en een poging op het spoor van de onbekende ziener te komen.

Ondervraging van de familieleden

Vriendelijk bijgestaan door pater Renner, werden allereerst de familieleden gepolst. De door de kinderen van de in 1958 overleden Andreas Rill verschaft informatie was de pater voor het grootste deel reeds bekend. De in Weil (Oberbayern) – de geboorteplaats van de brieven – woonachtige Siegmund Rill (geboren 1906), de op één na de oudste zoon, verklaarde: „In juni of juli 1915 is mijn vader met verlof gekomen. Toen heeft hij verteld dat hij in of bij Colmar was, waar zij waren ingekwartierd in een klooster en waar ook

een oude man was, waarmee zij 's avonds hebben gesproken. Zij hadden gezegd: 'Met Kerstmis zijn we weer thuis.' Hierop had hij geantwoord – het was 1914 –: 'Dat zal jullie nog flink tegenvallen, de oorlog duurt meer dan vier jaar.' ”

Rill vertelde voorts over de uitlatingen van de onbekende tegenover de onderofficier, die hem uitlechte, alsmede over de fragmenten uit de brieven die hij kennelijk zelf niet gelezen had. Zijn vader zou dat in 1915 in een café verteld hebben, maar hij zou daarbij niet aanwezig zijn geweest. Een bakker, waar zijn moeder hem heen gestuurd had, had hem daarover echter aangesproken met de woorden: „Je vader is niet goed snik, hij heeft in het café gezegd, dat de oorlog meer dan vier jaar zal duren.” Dat heeft hij toen aan zijn moeder verteld, die hierop z'n vader aanmaande niet zoveel te praten. Ook na zijn terugkeer van het front sprak zijn vader over de brieven, die de moeder „in de kamer boven” opgeborgen had. Voor de naziperiode zou hij steeds hebben gezegd: „Nu komt de strenge heerser, die brengt oorlog en die oorlog wordt weer verloren.” Hij was bijna de klos, toen ongeveer in 1936 twee rechercheurs kwamen en zijn vader in verband met deze uitspraak ter verantwoording riepen. Toen heeft hij verteld 'over de Fransman', die destijds gezegd had dat hij multimiljonair was geweest, vervolgens alles weggegeven had en daarna in het klooster gegaan was. Hij zou vroeger vrijmetselaar geweest zijn en hieraan met Gods hulp zijn ontsnapt. Eind 1917 zouden diegenen, die nog van de eenheid over waren, weer in de buurt van Colmar zijn gekomen. Zijn vader informeerde naar het klooster en zou te horen hebben gekregen dat hij er in twee uur heen kon lopen. Hij is erheen gegaan en de portier zou hem hebben gezegd dat de man er niet meer woonde en eraan hebben toegevoegd: „Maar wat de man u

verteld heeft, is de waarheid.” Op de herhaalde vraag of hij wist, dat er brieven over de voorspellingen bestonden, antwoorde hij: „In 1918 zei vader: 'Dat heb ik naar huis geschreven, de brief moet hier nu nog zijn.' Daarop zei moeder: 'Ga dan naar boven en kijk daar in de kast.' ”

De jongere zoon, Andreas (geboren 1909), gaf van het gebeuren dat tot het gesprek met de ziener voerde de lezing, die pater Renner in navolging van Dr. Arnold heeft overgenomen. Vermoedelijk heeft de brieven schrijver zich op overeenkomstige wijze geuit. Ook hij herinnert zich, dat lang voor de Hitler tijd telkens weer in de familie over de brieven gesproken werd. De vader zou in de voorspellingen hebben volhard en steeds hebben herhaald: „Dat heeft hij gezegd.” Met betrekking tot de derde oorlog zou hij eraan toegevoegd hebben: „Ik zal het niet meer beleven, maar jullie jongens zullen nog aan mij denken.”

De derde oorlog zou zeer kort duren. De paus zou moeten vluchten om zijn leven te redden. Het oosten zou verliezen en de paus zou worden teruggebracht. Over de derde oorlog zou de vader hebben gezegd, dat hij nog in deze eeuw zou plaatsvinden in samenhang met het 'gele gevaar'.

De ondervraging van mevrouw Kathi Schaid (geboren 1910), een dochter van de brieven schrijver, die als weduwe in Leitershofen bij Augsburg woont, leverde weinig op. Zij vertelde, dat zij reeds voor het Hitler regime van de veldpostbrieven gehoord had, dat haar vader steeds weer sprak over 'de Fransman' die vrijmetselaar zou zijn geweest. Met betrekking tot de brieven weet zij, dat haar moeder tijdens de oorlog het veldpostbericht over 'de Fransman' voor Dr. Arnold moest opzoeken. Over de derde oorlog zou de vader gezegd hebben, dat hij zeer kort zou duren en „de Russen gaan net zo ten onder als de nazi's”.

Prof. Hans Bender

Aanvulling op de geschiedenis van de brieven

Op verzoek van de huisarts Dr. Arnold (Schwabhausen) werd de eerste brief, die hem reeds voor de Tweede Wereldoorlog bekend was, in 1941 opgezocht en aan hem overhandigd. Pater Renner (destijds hospitaalsoldaat in een door Dr. Arnold geleid militair hospitaal) kreeg de eerste brief in 1941 enige tijd in handen en liet door de thans inmiddels overleden broeder Valentino Reitberger een afschrift maken in Schleyern, waarheen de kloostergemeenschap na sluiting van het klooster St. Ottilien uitgeweken was. In 1946 gaf Rill Dr. Arnold de tweede brief. Van beide brieven liet de pater Frumentius in 1946 foto's maken door pater Josef Alto Ziegenhaus, thans Caracas. Desgevraagd bevestigde pater Ziegenhaus deze gang van zaken. De betreffende platen werden in 1975 tijdens een verhuizing in Zuid-Amerika vernietigd.

De 82-jarige weduwe van Dr. Arnold verklaarde, dat de beide brieven overeenkomstig de wens van haar in 1948 overleden echtgenoot overhandigd waren aan de internist prof. Lepsche in München (Maria-Theresia Ziekenhuis). Deze liet volgens pater Renner getypte afschriften vervaardigen, waarvan zich kopieën bevinden in het instituut in Freiburg. Aan het einde van de tweede brief staat de volgende opmerking: „De schrijver van deze brief, Rill, Andreas (sic), een boer uit de buurt van St. Ott, leeft nog. Bij de inval in de Elzas van 1914 ontmoette hij een gevangengenomen Fransman, die zeven talen sprak en de soldaten de hele avond vertelde over de toekomst. De beide brieven zijn hiervan het resultaat. Ook over Noord-Duitsland zei hij verschillende dingen, zoals bijvoorbeeld dat de Rus doordringt tot aan de Rijn en daar verslagen wordt. De brieven zijn authentiek. Beide originelen zijn nog aanwezig.” Mevrouw Arnold heeft de eerste veldpostbrief na het overlijden van haar man in het begin van de zeventiger jaren in een oude brieven tas teruggevonden en aan pater Renner overhandigd. Het origineel van de tweede brief is tot dusverre spoorloos.

Technisch onderzoek van de eerste brief

Een door een deskundige opgesteld rapport verklaart, dat het als briefpapier gebruikte papier geen kentekenen vertoont die erop wijzen dat het kunstmatig ouder is gemaakt. Een nauwkeurige ouderdomsbepaling van het met potlood geschreven document is echter niet mogelijk. Aan de hand van plaatsen, waarop de potloodlijnen de door het vel papier lopende vouwen kruisen, valt te bepalen dat op het moment van het maken van de potloodstrepen de vouwen – indien aanwezig – slechts relatief licht waren. De vraag te beantwoorden, zo staat in het rapport, of het schriftstuk in

de genoemde tijd of later vervaardigd werd, is op grond van het soort materiaal niet mogelijk. Er zijn echter ook geen aanknopingspunten te vinden, komma weg die zouden duiden op een vervalsing. Een nog bestaande veldpostkaart van 1 november 1914, die Andreas Rill aan een familielid schreef en die naar hem teruggestuurd was met het stempel „Zurück! Welches von vielen Lazaretten?“ toont hetzelfde handschrift als de veldpostbrieven.

Militair-historische documenten over het troepenonderdeel van de briefschrijver Andreas Rill

Mede door de vriendelijke medewerking van het militair-historisch onderzoeksinstituut in Freiburg (Dr. Umbreit) en het Beierse Oorlogsarchief (directeur Dr. Heyl) kon de manschappenlijst van de IIe compagnie van het IIIe bataljon van het 12^e landmachtinfanterie regiment, waartoe Andreas Rill behoorde, opgespoord worden. De weg van de brief-schrijver kon vrij nauwkeurig van dag tot dag gevolgd worden en met de beweringen in een door overste Siegmund Schleicher samengestelde historische beschrijving van het regiment (1924) worden vergeleken. Volgens deze bevond Rill zich tijdens de hele oorlog in de Ober-Elzas, in de omgeving van Schlettstadt en Colmar. Op 14 augustus 1914 kwam het derde bataljon, afkomstig uit Neuburg an der Donau, daar aan. Er

Sigolsheim Klooster ca. 1920

volgden talrijke kwartier- en plaatswisselingen, zodat de onderkomens voor de afzonderlijke dagen niet nauwkeurig zijn te bepalen. De ontmoeting met de ‘profetische Fransman’ heeft vermoedelijk plaatsgevonden tussen 14 en 18 augustus 1914. Deze periode kon worden afgeleid uit de data van het transport van de IIe compagnie naar de Elzas (14/8) en een opmerking van Rill in zijn eerste brief van 24 augustus 1914: „... ik zal jullie schrijven over de man, die ik in de vorige brief genoemd heb.” Deze brief is verloren gegaan. Wanneer men aanneemt, dat Rill elke week naar zijn familie schreef, moet het verhoor op de bovengenoemde dagen hebben plaatsgevonden. Voor de naspeuringen naar de identiteit van de ziener was het noodzakelijk alle aanwijzingen na te trekken, die konden leiden tot de bepaling van de plaats van de ontmoeting.

Er was sprake van tegenstrijdige informatie van de kant van de familie: Volgens de door pater Renner van Dr. Arnold overgenomen versie zou een Frans burger in een tuin gevangen genomen zijn en in een onderkomen zijn gebracht, dat de briefschrijver deelde met een luitenant, de onderofficier G. . . en vier andere soldaten.

Siegmund Rill daarentegen, de oudste van de nog in leven zijnde zonen, plaatste de ontmoeting in een klooster bij Colmar, waar zijn vader samen met enkele anderen een nacht ingekwartierd zou zijn geweest. Daar zou men ‘s avonds met een oude man gesproken hebben. Volgens de gegevens van het Oorlogsarchief waren delen van de IIe compagnie op 29 augustus ondergebracht in een Kapucijnerklooster in Sigolsheim (gelegen op 10 km afstand van Colmar). (Het betreft hier de in 1888 gestichte onderafdeling van de Rheinisch-Westfälische kapucijnenprovincie in het zogenaamde Oberhof van het voormalige klooster Ebersheim. Sinds ongeveer 1950 wonen daar franciscaner zusters.)

De ontmoeting met de ziener moet echter voor 24 augustus hebben plaatsgevonden. Het is mogelijk, misschien zelfs waarschijnlijk, dat delen van de IIe compagnie daar reeds eerder tijdelijk waren ingekwartierd. Volgens een verklaring van pater Bernard Thorr uit het kapucijnerklooster in Straatsburg (moederhuis van de kapucijnen in de Elzas) „staat het vast, dat het klooster de eerste Duitse inkwartiering beleefde op één of twee dagen in het midden van augustus 1914. Op de avond

van 20 augustus kwamen reeds Franse koeriers naar Sigolsheim.” (Brief aan de auteur, gedateerd 14 maart 1978.)

Uit de documenten van het Oorlogsarchief valt voorts op te maken, dat het IIIe bataljon in 1917–18 zo nu en dan introk in het reservekwartier van het regiment in Türkheim aan de ingang van het Münstertal, op ongeveer 8 km afstand van Sigolsheim. Dus zou de bewering van Siegmund Rill, dat zijn vader in de winter 1917/18 vanuit het rustkwartier van zijn eenheid een voettocht van twee uur zou hebben gemaakt om de ziener in het klooster nog éénmaal te bezoeken, kunnen overeenstemmen met de feiten. Het kapucijnerklooster ligt inderdaad op twee uur lopen van Türkheim. Van het provinciaal van de kapucijners ontving ik een kopie van de lijst van ingezetenen van de verschillende kapucijnerkloosters van 6 november 1917.

Voor Sigolsheim wordt op de laatste plaats genoemd een Fr. Laic. Tert. (Frater Laicus Tertiarius). Daarmee wordt bedoeld een in het klooster wonende gast, die bij de benedictijnen ‘Oblat’ genoemd wordt. Wanneer de lezing van Siegmund Rill de juiste is, zou het hier om de ziener kunnen gaan, die kort daarna zou zijn overleden. Het IIIe bataljon, waartoe de IIe compagnie van Andreas Rill behoorde, lag vanaf

12 januari 1918 voor enige tijd in rust in Türkheim. In deze periode zou de voettocht van Andreas Rill naar het klooster Sigolsheim kunnen hebben plaatsgevonden, alwaar hij volgens de verklaringen te horen kreeg dat de ziener intussen was overleden.

Uit de documenten van het Oorlogsarchief in München komen bijzonderheden naar voren over de onderofficier O..., tegen wie de ziener, opgewonden over diens spotkende opmerkingen, zou hebben gezegd: „U keert vanuit deze oorlog niet meer naar huis terug. Ook zult u niet begraven worden zoals de anderen... De raven zullen uw vlees aan stukken scheuren.” Onderofficier G... keerde niet terug van een patrouille op de Rossberg op 23 september 1914 en werd als vermist genoteerd. Zijn stoffelijke resten werden pas op 15 februari 1915 gevonden en geïdentificeerd. Zij werden bijgezet in graf No. 8, Ceite St-Marie. In het privé oorlogsdagboek van overste Schleicher (auteur van de monografie over het 12e landmachtregiment), dat zich in het Oorlogsarchief bevindt, komt een opmerking voor over onderofficier O... en de patrouille van 23 september: „De commandant van de IIe compagnie ziet alweer spoken.” Deze opmerking zou betrekking kunnen hebben op de macabere voorspelling van de ziener,

die – zoals Andreas Rill thuis vertelde – in de compagnie telkens weer onderwerp van gesprek was geweest.

Tijdens verdere onderzoeken trachtte ik nu de namen op te sporen van de officieren van de IIe compagnie ten tijde van de ontmoeting met de ziener en later, op het moment van de patrouille, in de hoop via de nakomelingen uit eventueel bestaande familiedocumenten aanwijzingen te verkrijgen over de ontmoeting met de ‘profetische Fransman’ of diens ‘verhoor’.

Naspeuringen naar de commandanten van de IIe compagnie

Volgens het krijgsgeschiedenis van de IIe compagnie moest de luitenant, die volgens de door pater Renner van Dr. Arnold overgenomen versie het ‘verhoor’ van de Franse burger afgenomen had, luitenant Adolf Leeb geweest zijn. Deze officier is de broer van de veldmaarschalk Leeb, over wie Dr. Meyer van het Militair-historisch Instituut in Freiburg een biografie het licht heeft doen zien. Van Dr. Meyer verkreeg ik bijzonderheden over de familie en vernam ik, dat de dochter van deze Adolf Leeb op gevorderde leeftijd in München woont. Naspeuringen, die zij en andere familieleden in oude papieren deden, bleven zonder resultaat.

Archiefdirecteur Dr. Hey merkte naar aanleiding van deze vergeefse pogingen op, dat het uiterst onwaarschijnlijk is, dat er daadwerkelijk zoiets geweest is als een ‘verhoor’ van de ‘profetische Fransman’. Veeleer zou het een informatief gesprek in een manschappenkwartier geweest kunnen zijn. Er heeft zeker ook geen directe aanleiding bestaan om burgers gevangen te nemen. In de alom heersende geestdrift aan het begin van de oorlog zou het ook niet erg waarschijnlijk zijn geweest,

dat een dergelijk duistere voorspelling direct naar huis doorgegeven of ook maar serieus genomen zou zijn. Andreas Rill dient hier wel beschouwd te worden als een uitzondering. Wanneer Adolf Leeb een even gesloten man was als zijn broer, de veldmaarschalk, is het zeer onwaarschijnlijk dat hij iets dergelijks aan zijn familie zou hebben doorgegeven.

Ten einde van de patrouille in september 1914, waarvan de onderofficier G... het slachtoffer werd, was de eerste luitenant H. Schneider compagniecommandant; de patrouille werd geleid door de toenmalige sergeant Braun, in november 1914 bevorderd tot luitenant. De familie van deze uit München afkomstige officier werd opgespoord via het stadsarchief van München, waar zich het oude inwonerskaartsysteem van het hoofdbureau van politie bevindt. Ook hier hadden naspeuringen naar documenten uit de nalatenschap over de ‘profetische Fransman’ geen enkel resultaat.

Naspeuringen naar de vrijmetselaarsloge van Colmar

De ondervraagde nakomelingen van de briefschrijver Andreas Rill gaven – zoals reeds gezegd – allen aan dat de onbekende Fransman behoord had tot de vrijmetselaars, maar later uit de loge was getreden. Andreas Rill junior kan zich herinneren, dat ‘de Fransman’ volgens de berichten van zijn vader de soldaten ertoe aangespoord had toch eens naar het huisschild van zijn loge te kijken, wanneer zij door Colmar trokken.

Het gaat hier schijnbaar om de loge Zur Treue in Colmar.⁸ Ik ontdekte dat zich in het vrijmetselaarsmuseum in Bayreuth de complete ledenlijsten bevinden van de loge Zur Treue in Colmar over de periode 1888-1913. Dankzij de meester van de

Voorstelling van een universum.

8 [www.archi-wiki.org/Adresse:Loge_maçonique_\(Colmar\)/#/media/File:37_avenue_Georges_Clemenceau_Colmar_62228.jpg](http://www.archi-wiki.org/Adresse:Loge_maçonique_(Colmar)/#/media/File:37_avenue_Georges_Clemenceau_Colmar_62228.jpg)

onderzoeksloge Quator Coronati in Bayreuth, L.-P. Baron von Pölnitz, kwam ik in het bezit van fotokopieën van de ledenlijst, waaruit ik de namen van de 1911–1913/14 uitgetreden leden kon halen. De mogelijkheid tot identificatie van de ‘profetische Fransman’ volgde uit de veronderstelling dat op de lijst van overledenen van Sigolsheim van 1917–18 de naam moest voorkomen van één der uitgetreden logeleden, indien de frater Laicus Tertiarius in het kapucijnerklooster Sigolsheim de ziener was en aldaar gestorven is.

De naspeuringen werden verricht met de vriendelijke hulp van de burgemeester van Sigolsheim, B. Dietrich, en de directeur van de Services d’Archives du Haut-Rhin in Colmar, Christian Wilsdorf. Zij hadden echter geen resultaat. Op de lijst van overledenen van Sigolsheim over de periode 1916–1918 bevond zich geen naam, die voor de

identificatie van de ‘profetische Fransman’ in aanmerking kon komen. Dit geldt ook in het geval dat hij lid was van een geheime loge. De op de lijst van overledenen voorkomende namen behoorden alle toe aan bekende inwoners van Sigolsheim. Het is mogelijk dat de frater Laicus Tertiarius, die op de lijst van ingezetenen van het Sigolsheimer kapucijnerklooster van 6 november 1917 voorkomt, kort voor zijn dood naar zijn vermoedelijke Elzasser geboorteplaats is teruggekeerd. Nogmaals dient te worden gememoreerd dat deze onderzoeken staan of vallen met de juistheid van de getuigenis van Siegmund Rill, de oudste nog in leven zijnde zoon van de briefschrijver. Verdere onderzoekingen worden verricht door de heer P. Linck, de archivaris van de kapucijnenprovincie Elzas-Lotharingen.

Interpretatie van de veldpostbrieven

De uitkomsten van de omvangrijke naspeuringen laten er nauwelijks enige twijfel over bestaan, dat de veldpostbrieven geschreven zijn op 24 en 30 of 31 augustus 1914. Van de lezingen van de omstandigheden rond de ontmoeting met de ‘profetische Fransman’ lijkt het waarschijnlijker te zijn dat het hier een leek betreft die als gast in een klooster woonde. Er zijn vele gegevens voorhanden, die erop lijken te duiden dat de plaats van het gesprek het toenmalige kapucijnerklooster in Sigolsheim was, waar zich volgens een lijst van november 1917 een frater Laicus Tertiarius bevond.

Zoals reeds gezegd, lijkt de eerste brief weer te geven wat Andreas Rill vers in ‘t geheugen lag, terwijl in de tweede brief meer over het voorval lijkt te worden gereflecteerd en de beweringen uit de eerste enigszins worden uitgebouwd, waarbij tevens het aspect van de eindtijd sterker benadrukt wordt en verdere

bijzonderheden worden gegeven over een ‘derde wereldgebeuren’. De brieven zijn geen volledige weergave van de voorspellingen van de onbekende. De briefschrijver heeft nadien binnen het gezin nog mondelinge aanvullingen gegeven. Bij de schriftelijke mededeling over een zogenaamd ‘derde wereldgebeuren’ lijkt Rill hoofdzakelijk die beweringen van de ‘profetische Fransman’ te hebben weergegeven die betrekking hadden op zijn Beierse geboortestreek.

Hieronder geef ik een overzicht van de uitspraken die verbijsterend sterk met de historische feiten overeenstemmen, door delen van de twee brieven te combineren.

De historische tijdsperiode die ogenschijnlijk door de voorspellingen bestreken wordt, kan snel worden gekenschetst middels de bekende data: de Eerste Wereldoorlog van 1 augustus 1914 tot aan de wapenstilstand op 11 november 1918; revolutie en proclamatie van de republiek op 9 november 1918; inflatie tot aan de invoering van de rentemarkt in oktober 1923; wisselende gebeurtenissen in de republiek van Weimar: de oorspronkelijke revolutionairen bleven niet aan de macht. In januari 1933 machts-overname door de nationaalsocialisten, met het parool „Eén volk, één rijk, één Führer”; 1938 bezetting van Tsjecho-Slowakije; 1939 inval in Polen. Mei 1940 overrompeling van Noorwegen en Nederland, juni 1941 inval in Rusland. In juli 1943 landing van de geallieerden op Sicilië, mei 1945 zelfmoord van Hitler en capitulatie van Duitsland, bezetting door Amerikaanse, Britse, Franse en Russische troepen, verlies van grote gebiedsdelen, splitsing in twee Duitse staten, snelle wederopbouw van de bondsrepubliek onder bondskanselier Adenauer. Te midden van onjuiste, tegenstrijdige en niet te verklaren uitspraken zijn de grondlijnen van het historische gebeuren in de voorspellingen herkenbaar:

„De oorlog... is voor Duitsland een verloren zaak en zal z’n vijfde jaar ingaan, dan komt er revolutie, maar zij komt niet echt tot uitbarsting; de één gaat en de ander komt, en men wordt rijk; iedereen wordt miljonair, en er is zoveel geld, dat men het uit de ramen gooit en niemand het meer opraapt.” „Voor de jaren vijftig ... komt een man uit de lagere klasse en die maakt iedereen in Duitsland gelijk, en de mensen hebben niets te vertellen... In deze periode verliest het recht zijn recht en zijn er veel praatjesmakers en bedriegers... Elke dag komen er nieuwe wetten en velen zullen daardoor nog wat meemaken of zelfs sterven. Deze tijd begint circa 32 (1932; P.F.R.) en duurt negen jaren, alles gebeurt op bevel van één man... dan komt de tijd 38; worden overvallen en er komt oorlog van. De oorlog duurt nog geen drie jaar en eindigt slecht voor deze man en zijn aanhang. Het volk komt in opstand samen met de soldaten. Want het wordt een hele bende... de woede van de mensen zal verschrikkelijk zijn, want daar gebeuren toch dingen, onmenselijk. De mensen worden erg arm... en zijn blij, wanneer zij nog een zandzak hebben om aan te trekken.” „Staan in het jaartal vier en vijf, dan wordt Duitsland ... in elkaar geperst en is het tweede wereldgebeuren ten einde.” „De man en het teken verdwijnen” en „het volk blijft achter en wordt nog even helemaal beroofd en vreselijk te pakken genomen... Maar de vijanden kunnen het onderling ook niet zo best vinden.” „De bezetters maken zich van elkaar los en smeren ‘m met de buit van de beroofden, wat hen ook veel ellende brengt.” „Er komt een nieuwe man, die het nieuwe Duitsland leidt en op de been brengt. Wie het ijverigste volk heeft, krijgt de wereldheerschappij. Engeland wordt dan de armste staat in Europa, want Duitsland bezit het ijverigste volk ter wereld.” Over het toekomstige lot van Italië wordt in de eerste brief opgemerkt:

Topvan de voorgevel van het gebouw van de vrijmetselaarsloge ‘zur Treue’ in Colmar.

„Ook van Italië zegt hij, dat het zich tegen ons keert en ons binnen een jaar de oorlog verklaart en zich bij de tweede oorlog aan onze zijde schaart. Italië wordt verschrikkelijk toegetakeld en vele Duitse soldaten komen daar aan hun einde.“

Deze uit beide brieven bijeengebrachte juiste toekomstvoorspellingen met opmerkelijk juiste opgave van jaartallen werden afgewisseld door onjuiste en tegenstrijdige uitspraken. Zo is het tegenstrijdig dat de in 1938 aangevangen oorlog „nog geen drie jaar“ duren zal terwijl als einde van de oorlog een jaartal wordt voorspeld, waarin een ‘vier’ en een ‘vijf’ voorkomen. Dit zou kunnen slaan op het daadwerkelijke einde van de oorlog in 1945, maar ook op 1954, hetgeen echter door andere incorrecte tijdsopgaven (1947, 1948 en 1949; 1950) valt uit te sluiten, evenals de met het ophanden zijnde oorlogseinde verbonden profetie over een verbond tussen Zwitserland en Duitsland. Onduidelijk blijft wat in samenhang met het bevel van één man negen jaren duren zal.

Het lijkt erop dat Andreas Rill in de eerste brief uitspraken door elkaar haalt die de ‘profetische Fransman’ gedaan zou hebben met de betrekking tot het tweede en een derde wereldgebeuren. Tegenstrijdig is dat de wederopbouw zal beginnen in 1943, terwijl als einde van de oorlog 1945 genoemd wordt en Duitsland vervolgens door de bezetters leeggeplunderd

zal worden. Het sluiten van een vredesverdrag in het bijzijn van de paus in het verwoeste Keulen heeft kennelijk betrekking op het onduidelijke visioen van een derde wereldgebeuren. De uitspraken van de ziener met de betrekking tot een derde wereldgebeuren dragen het stempel van de eindtijd. In dit verband hoort de duistere uitspraak thuis over de geboorte van de antichrist na de Eerste Wereldoorlog, over zijn optreden in de jaren vijftig „op de dag dat Markusdag op Pasen valt“. Pasen viel in 1943 op 25 april – Markusdag – hetgeen in de afgelopen duizend jaar negen keer het geval was en eerst in 1998 opnieuw zal plaatsvinden. Als straf van God voor een dieper zinken van de moraal, voor een voortdurende verdringing van de ‘goede mens’ zal het onheil van het derde wereldgebeuren plaatsvinden van 1946 tot 1948. Rusland valt het zuiden van Duitsland binnen, doch slechts voor korte tijd, waarbij „het vreselijk zal toegaan“.

Gezinspeeld wordt op een reusachtige mensensterfte, waarvan het centrum in Zuid-Duitsland zou liggen. Maar ook het noorden van Duitsland wordt getroffen, zoals vooral blijkt uit de opmerkingen die de brieveschrijver in de huiselijke kring gemaakt zou hebben. Nadat „de landen zijn uitgestorven“, zal de kerk zegevierend uit de strijd tevoorschijn komen. „In Rusland worden alle machthebbers uit de weg geruimd. De lijken worden daar niet begraven en blijven liggen. Honger en vernietiging zijn in dit land de straf voor hun misdaden.“ Mysterieus blijft wat de ziener volgens de beweringen van Andreas Rill – zou hebben benadrukt: „... donkere mannen die dit onheil brengen zullen; en die zijn verspreid over de hele wereld, zeven in getal.“ De in dit verband genoemde ‘stoel 12’ die de volkeren tot terugkeer maant, wordt door pater Renner beschouwd als een zinspeling op de bemoeienissen van paus Pius XII, die in de

oorlogstijd en in de jaren nadien steeds weer tot de terugkeer naar God en naar de vrede gemaand heeft.

De symboliek van de ‘donkere mannen’ en de accenten met betrekking tot de eindtijd in de beide brieven ondersteunen de beweringen over het vermeende voormalige lidmaatschap van de ziener van de vrijmetselaars en zijn toevlucht in een klooster, waarvan de atmosfeer chiliastische speculaties in de hand zou kunnen hebben gewerkt.

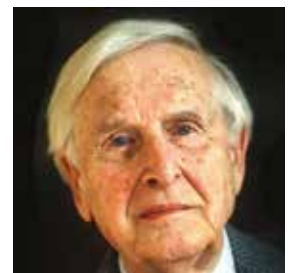
Als voorlopige conclusie van het onderzoek naar de veldpostbrieven kan worden gesteld, dat het vrijwel onmogelijk is aan hun authenticiteit te twijfelen en dat men zich geplaatst ziet voor het onbegrijpelijke gegeven, dat reeds in 1914 de grondlijnen van het politieke gebeuren tot na 1945 met deels juiste data voorspeld werden. Hieruit mag echter niet de conclusie worden getrokken dat de voorspellingen over een derde wereldgebeuren – een eindtijd catastrofe – een hoge graad van waarschijnlijkheid heeft om in vervulling te gaan. Niet vaak genoeg kan worden benadrukt dat geen enkele ziener kan bepalen of zijn indrukken betrekking hebben op iets feitelijks of op iets onwerkelijks, zij het op zuivere fantasie van het onbewuste, of op een besef van het potentiele, van het mogelijke, van iets dat ‘in de lucht hangt’, maar zich niet noodzakelijkerwijs behoeft te verwezenlijken. •

Literatuur:

- Backmund, P.N., *Hellseher schauen die Zukunft*. Grafenau: Verlag Morsak, 1972.
- Bekh, W.J., *Bayerische Hellseher*. Pfaffenhofen: Verlag W. Ludwig, 1976.
- Bender, H., ‘Der Krieg im Spiegel okkulten Erlebnissen’, in Bender, H., *Verborgene Wirklichkeit*. Olten & Freiburg i. Br.: Walter Verlag, 1975.
- Close, R., *L’Europe sans Défense? 48 heures qui pourraient changer la face du monde*. Brussel: Ed. Arts et Voyages, 1976.
- Hackett, Sir J., *Der dritte Weltkrieg*. Hauptschauplatz Deutschland. München: C. Bertelsmann, 1979.
- Meyer, G. (Uitg.), *Generalfeldmarschall Wilhelm Ritter von Leeb. Tagebuch, Aufzeichnungen und Lagebeurteilungen aus zwei Weltkriegen*. Stuttgart, 1976.
- Renner, F., ‘Der prophetische Franzose’, in *Missionblätt der Mansterschwarzach*, Band 7/8, 114-117 en Band 9/10, 152-155, 1953.
- Renner, F., ‘Der prophetische Franzose’, (Teil I/II), in *Neue Wissenschaft*, 5 (1955): 365-37 en 6: 19-24.
- Schleicher, S., *Das Königlich Bayerische Landwehr-Infanterie-Regiment Nr. 12. Nach den amtl. Kriegstagebüchern bearbeitet*. München: Bayerisches Kriegsarchiv, 1924. Schi: Mhammer, A., *PSI und der dritte Weltkrieg*. Bietigheim: Rohm Verlag, 1978. Tenhaeff, W.H.C., *Der Mick in die Zukunft. Prakognition. (De Voorschouw. Oorlogsvoorspellingen.)* Vert. in het Duits door Heinz P. Kivari. Berlijn: Universitas Verlag, 1976.

Prof. Hans Bender (1907–1991) richtte in 1951 het Institut für Grenzgebiete der Psychologie und Psychohygiene in Freiburg im Breisgau op en heeft zich intensief beziggehouden met onderzoek naar diverse onverklaarbare en paranormale fenomenen, en verwierf een wereldnaam op dit gebied.

Prof. Bender schreef voor *Prana* nummer 25, najaar 1981, dit artikel, dat we graag vanwege de bijzondere voorspellingen en de grondige analyse opnieuw onder de aandacht willen brengen.

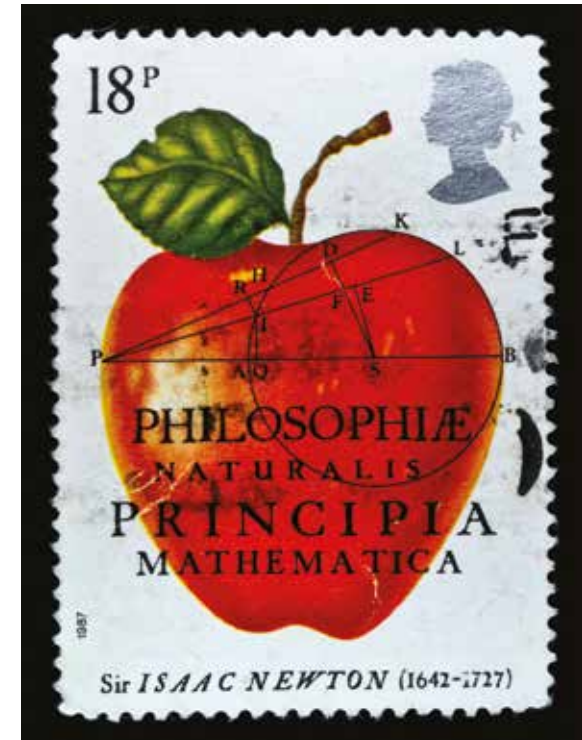
Vraagtekens bij de tijd

Timo van Kempen

Bij het thema *kijken in de toekomst* ontstaat al snel het beeld dat iemand in staat is om te zien wat er nog te gebeuren staat. Mediamieke gaven kunnen echter op verschillende manieren tot uitdrukking komen. Helderziendheid mag hierbij het meest tot de verbeelding spreken. Iemand doet hierbij in visuele beelden indrukken op die voor het gewone, zeg maar blote oog, verborgen blijven. Mediamieke waarnemingen kunnen zich echter ook via andere zintuigelijke gewaarwordingen aandienen. Voorbeelden zijn heldervoelendheid, helderhorendheid en helderwetendheid, of indrukken die zich aandienen in de vorm van geuren. Stuk voor stuk zijn dit voorbeelden van buitenzintuigelijke of intuïtieve indrukken. Natuurwetenschappelijk is er echter ook iets te melden over kijken in de toekomst.

In de toekomst kunnen kijken betekent dan ook niet altijd dat scenario's zich in de vorm van filmische beelden openbaren met een verhaallijn zoals in een film of bij videobeelden. Er doen zich indrukken voor die vaak om een vertaalslag vragen. Iemand die in staat is in de toekomst te schouwen, betreedt een domein dat niet volledig samenvalt met de tijdruimtelijke dimensie waarin wij ons dagelijks leven leiden.

De tijdruimtelijke dimensie van ons bestaan is, simpel gezegd, het domein dat wordt bepaald door maat en getal. De moderne wetenschap, en met name de exacte natuurwetenschappen, willen ons doen geloven dat we in een wereld leven die geregeerd wordt door vaste wetmatigheden. Zoals bijvoorbeeld dat materie is opgebouwd uit elementaire deeltjes waarvan we het gedrag kunnen voorspellen én dat de tijd een lineair verloop heeft. Het wereldbeeld van de exacte wetenschappen wordt bepaald door wetten van oorzaak en gevolg.

In de wereld van oorzaak en gevolg voltrekken zich wetmatigheden waarvan traditionele wetenschappers veronderstellen dat ze er de klok op gelijk kunnen zetten. Volgens de wet van de gravitatie (of aantrekkingskracht) valt de appel niet ver van de boom. Isaac Newton, de natuurkundige, astronoom en theoloog die een belangrijke basis legde voor de natuurwetenschappelijke wetten van de mechanica, zou de gravitatie op het spoor zijn gekomen doordat hij zich afvroeg waarom de appel eigenlijk netjes en recht uit een boom naar beneden valt. Volgens de geschiedschrijving viel de appel overigens precies op zijn hoofd vanuit de boom waar hij onder zat, als een donderslag bij heldere hemel. Het stemde hem tot nadenken, zette hem aan tot nauwkeurige observaties van hemellichamen, en in 1687 publiceerde hij zijn wet van de zwaartekracht.

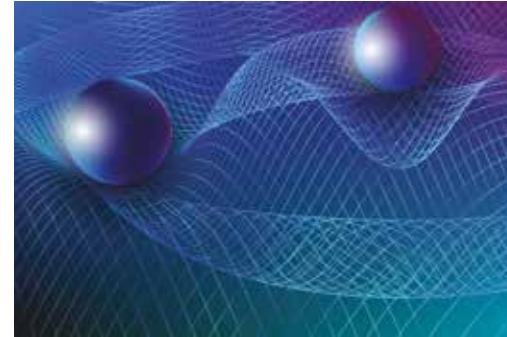

Pakweg 2000 jaar eerder zat een andere man op een heel andere plek op aarde onder een boom. Siddhartha Gautama Boeddha zou volgens de overlevering onder een bodhiboom in India hebben gezeten toen ook hij een diepe ingeving kreeg over wetmatigheden van het bestaan. De inzichten van de Boeddha voltrekken zich voor een belangrijk deel echter in een ander domein van het bestaan dan die van Newton. Voor een belangrijk deel doorzag de Boeddha de aard van de menselijke psyche maar ook kwam hij tot leerstellingen of wetmatigheden over de spirituele dimensie van het bestaan.

Het boeddhisme en veel andere oosterse filosofieën zijn doordrongen van karmische wetmatigheden waar, net als bij de wetten van Newton, een belangrijke rol is weggelegd voor oorzaak en gevolg.

Boeddha's velden van oorzaak en gevolg voltrekken zich in een ander domein van het bestaan dan de causaliteitbeginselen waar Newton de vinger op legde in zijn klassieke mechanica. En waar een boeddhist waarschijnlijk zal veronderstellen dat de leer of de wetmatigheden van de Boeddha tijdloos zijn, werden de wetten van de traditionele mechanica door de tijd ingehaald. Het beeld van hoe de wereld in elkaar steekt en door welke wetten de materiële dimensie wordt geregeerd, blijkt een stuk ingewikkelder dan Newton kon vermoeden. In het begin van de 20e eeuw deed Albert Einstein zijn intrede in de academische wereld met een aantal onderzoeken en publicaties die leidden tot de ontwikkeling van de relativiteitstheorie.

Natuurwetenschappelijk gezien bleek de wereld ingewikkelder in elkaar te zitten dan met de klassieke mechanica geduid

kan worden. Zo blijkt tijd geen constante factor of grootte te zijn die altijd en overal eenduidig is te standaardiseren. Het bekende voorbeeld is dat de tijd voor iemand die met grote snelheid door de ruimte zou reizen, langzamer verloopt dan voor degenen die op aarde achterblijven. Met de relativiteitstheorie als uitbreiding op de klassieke mechanica leek de natuurwetenschap een aardig eind te komen om het bestaan te kunnen duiden en uitleggen.

Volgens de relativiteitstheorie is de zwaartekracht niet langer te zien als fenomeen zoals dit door Newtons mechanische wetten wordt gedefinieerd. Zwaartekracht is hier een eigenschap van de ruimte die ontstaat doordat massa de ruimte rondom zich krom trekt. Dit inzicht heeft enorme implicaties voor astronomische waarnemingen en de interpretaties hiervan. In de astronomie behoort kijken in de toekomst overigens tot de onmogelijkheden. Doordat het licht van hemellichamen een flinke tijd nodig heeft om de aarde te bereiken, kijkt de astronoom naarmate hij verder in de kosmos kijkt juist verder in het verleden.

De inzet van de natuurwetenschap is hoog. Wanneer we de natuurwetten volledig hebben begrepen en doorgrond, leven we in een voorspelbare wereld. Voorspelbaar in de zin dat we onze waarnemingen kunnen duiden volgens de ons bekende wetten van oorzaak en gevolg. Tot dit voorspelbare of verklaarbare wereldbeeld

(of kosmologie) kan ook worden gerekend dat we verklaringen vinden voor de oorsprong van het heelal en het bestaan. Met behulp van gigantische instrumentaria speuren wetenschappers naar het eerste begin en de oorsprong van alles. Indien de wetenschap erin zou slagen dit te ontwaren, ligt de kosmos bij wijze van spreken aan onze voeten en snappen we het hoe en waarom van het bestaan.

Evolutiewetenschappers speuren op hun beurt gedreven naar aanwijzingen over de oorsprong van het leven op aarde. Ook hier is de inzet hoog. Wanneer we het ontstaan van leven kunnen verklaren, hoeven we ons minder of niet meer druk te maken over een van de grote mysteries van het bestaan. Dan hebben we geen spiritualiteit of G'd meer nodig om ons leven op aarde verder handen en voeten te kunnen geven.

Laatste Oordeel. 15e eeuw. Afkomstig uit *Très Riches Heures du duc de Berry*.

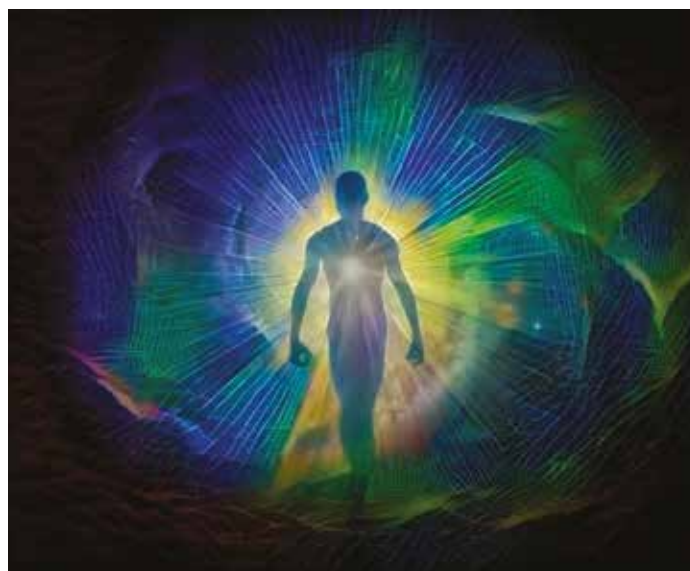
In de gevestigde natuurwetenschappen wordt ervan uitgegaan dat de tijd een lineair verloop heeft. Ons leven voltrekt zich hierbij in een continue lijn van het verleden naar de toekomst. Een aantal religies is gegrondvest op dit lineaire tijdsbeeld. Het christendom bijvoorbeeld gaat ervan uit dat de mensheid zich in de richting begeeft van een eindpunt dat gemarkeerd wordt door een 'dag des oordeels' waarop het leven op aarde zoals wij dat kennen tot een einde zal komen in een verlossend eindscenario. Voor gelovigen ligt hier zowel een hoopvolle belofte als een toekomstvoorspelling in besloten. Ofschoon minder expliciet aan de orde gesteld, ligt ook in het jodendom een verwachtingvolle belofte besloten en staat er een messiaanse verwachting en verlossing opgetekend voor het einde der tijden.

Met toekomstvoorspellingen over het einde der tijden is het altijd oppassen geblazen. In verschillende culturen zijn, ook in de recente geschiedenis, sekten ontstaan die vaak tot op de dag nauwkeurig het einde van de wereld voorspelden. In de recente geschiedenis verzamelde Charles Manson

in Amerika een groep volgelingen die ervan overtuigd was dat het einde der tijden nabij was omdat er een kernoorlog zou gaan plaatsvinden die de mensheid ging wegvagen. Manson en zijn volgelingen vervielen in 1967 in openlijke geweldplegingen en werden door de autoriteiten gestopt. Een andere sekteleider die het einde der tijden voorspelde was de Amerikaan David Koresh, die zich in 1993 met een groep volgelingen verschanste in een gebouwencomplex in Waco. Ook hier greep de overheid in. Bij de belegering van het hoofdkwartier van Kodesh en de brand die vervolgens ontstond, vielen vele tientallen doden.

Kijken in de toekomst krijgt wat betreft het mens- en wereldbeeld een geheel ander aanzien bij religies en culturen waar in plaats van een lineair tijdsverloop wordt uitgegaan van een cyclisch tijdsverloop. Het boeddhisme en het hindoeïsme kunnen hier als voorbeelden worden genoemd. Een mensenleven verloopt hier niet eenmalig van geboorte naar de dood maar kenmerkt zich door een reeks van cycli waarin de menselijke essentie of ziel een reeks van meerdere levens doormaakt doordat zij reïncarneert. De manier waarop iemand zijn leven invulling geeft, speelt hierbij een belangrijke rol voor de volgende incarnatie die meer of juist minder gunstig zijn. De religieuze leerstellingen hebben in de reïncarnatieleer een voorspellend karakter.

Het cyclische tijdsverloop in het wereldbeeld en de kosmologie van bijvoorbeeld het boeddhisme en zijn reïncarnatieleer spreekt in onze westerse cultuur velen tot de verbeelding.

Wie het boeddhisme echter goed bestudeert, stuit op een aantal sterk uiteenlopende stromingen en leerscholen met een vaak uiterst complex samenspel van filosofische inzichten en ideeën die weinig aan het toeval overlaten. Het cyclisch tijdsverloop blijkt nauwkeurig onder de loep genomen ook betrekkelijk, want in de vele stadia van reïncarnaties en trappen van verlichting is wel degelijk sprake van een soort eindstation van de menselijke of geestelijke ontwikkeling. Dit wordt soms aangeduid als het sunyata oftewel de ultieme leegte. Het is op te vatten als een soort nulpunt, dat aan het einde van menselijke geestelijke ontwikkelingsweg gloort.

Of het nu gaat om relatief eenvoudige voorspellingen of om de grote vragen in het leven, gaat kijken in de toekomst vaak gehuld in de hoopvolle verwachting dat er iets goeds of iets positiefs zichtbaar kan worden over de grenzen van de perceptie van het hier en nu. Zeker als het gaat om leven en dood of ziekte en gezondheid, lijken mensen het op prijs te stellen als zij een blik in de toekomst kunnen werpen. En degenen die zelf niet begiftigd zijn met bijvoorbeeld helderziendheid of helderwetendheid kunnen zich van mantische methoden bedienen of zich verlaten op heilige geschriften of leraren die de toekomst kunnen voorspellen.

De toekomst voorspellen is van alle tijden. We komen het tegen in uiteenlopende religies, soms bij sekteleiders en vandaag de dag ook in televisie-uitzendingen van commerciële omroepen, waar mensen tegen betaling kunnen inbellen en via een medium waarzeggingen en

toekomstvoorspellingen kunnen ontvangen. Het voorziet in een behoefte. Ook in kranten presenteren zich in de kleine advertenties mediums en helderzienden die op zoek zijn naar klandizie. Maar op welke manier er ook gepoogd wordt in de toekomst te kijken of met welke motieven dan ook, altijd is het vertrekpunt een mens- en wereldbeeld waarin de tijd een progressief verloop heeft vanuit het verleden, via het heden, naar de toekomst. Hier zijn meerdere kanttekeningen bij te plaatsen en dienen zich een aantal vragen aan.

Een voorname vraag is of de toekomst vastligt. In verschillende culturen en levensbeschouwingen wordt daar verschillend over gedacht. De vorige editie van Mantra met het thema *Lot en toeval* besteedde hier in een serie artikelen aandacht aan. Het spectrum aan mogelijkheden loopt van bijvoorbeeld de predestinatieleer in het conservatieve protestantisme tot een traditie als het sjamanisme, waarin het uitzetten van intenties kan leiden tot het beïnvloeden van de loop der gebeurtenissen.

Een andere vraag die gesteld kan worden is of de tijd daadwerkelijk het verloop van een continuüm heeft. Vanuit de menselijke

De kwantumnatuurkunde geeft, naarmate wetenschappers verder en dieper in de materie kijken en de wijze onderzoeken waarop processen zich in de wereld voltrekken, steeds meer interessante doorzichten op. Zo is het wereldbeeld dat ontstaat door de combinatie van de wetmatigheden van Isaac Newton en Albert Einstein steeds meer in het geding gekomen door toedoen van

perceptie lijkt dit het geval, maar in de natuurwetenschappen zijn onderzoekers op het spoor gekomen dat tijd brokkelig verloopt. Tijd zou geen continu verloop hebben maar brokkelig zijn opgedeeld in 'losse korrels' met een duur van 10-33 seconde. Voor de menselijke waarneming zijn de intervallen tussen de tijdskorrels niet waarneembaar, net zoals we de korte intervallen tussen de afzonderlijke beelden waaruit een film is opgebouwd niet kunnen waarnemen. Wanneer we naar een film kijken ontstaat de suggestie van een aaneengesloten reeks in elkaar overvloeiende beelden. Inzichten uit de moderne kwantummechanica lijken erop te duiden dat er met onze perceptie van tijd een vergelijkbaar fenomeen afspeelt. Het is een interessante vraag wat zich dan in de ruimte tussen twee tijdskorrels zou kunnen bevinden.

wetenschappers die zich diepe vragen stellen bij zeer nauwkeurige observaties van wat zich afspeelt onder de oppervlakte van de tijdruimtelijke wereld.

Dr. M.J. de Vries, hoogleraar in de algemene ziekteleer aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam, publiceerde in 1985 zijn studie *Het behoud van leven. Ziekte en heling in nieuw perspectief*. Hij vertrekt in deze studie bij het cartesiaans wereldbeeld en het fotografische model in de natuurwetenschappen om vervolgens een nieuw post-cartesiaans paradigma te beschrijven met een holografisch model. Als kenmerken van het cartesiaanse denkkader en wereldbeeld noemt De Vries:

- 1: De werkelijkheid bestaat uit materiële structuren en processen die zich afspelen in een driedimensionale ruimte en in de tijd. Het belangrijke principe van de lokaliteit is hier een gevolg van: de werkelijkheid is min of meer tastbaar en aanwijsbaar.
- 2: Er bestaat een lokalisatie in de tijd, waarbij de voorstelling bestaat dat de tijd van het verleden naar de toekomst stroomt. Dit is het belangrijkste principe van het determinisme.
- 3: Het gedrag van gecompliceerde systemen zoals levende organismen is te

herleiden tot de structuur en functie van de samenstellende bestanddelen. In de natuurkunde heeft dit in de deeltjesfysica geresulteerd in de steeds verdere studie van elementaire deeltjes. In de biologie en geneeskunde leidde dit uitgangspunt tot de moleculaire biologie en de genetica.

- 4: De methoden van de fysica en de chemie worden wetenschappelijk als de meest betrouwbare aangemerkt.
- 5: De onderzoeker heeft de mogelijkheid zich objectief ten opzichte van zijn object van studie op te stellen.

De Vries verbindt het cartesiaanse paradigma met het fotografie-model waarin de beeldinformatie in een fotografische plaat is opgeslagen volgens het principe van de lokaliteit. Als een deel van de fotografische plaat wordt vernietigd, gaat daarmee het corresponderende object van de afbeelding verloren. De Vries signaleert echter dat bevindingen in de klinische praktijk van de ziekteleer het rechtvaardigen dat er vraagtekens worden geplaatst bij het cartesiaanse model met zijn principes van lokaliteit, causaliteit en determinisme. In plaats hiervan introduceert hij een post-cartesiaans wereldbeeld met een daaraan verbonden holografisch model. De omtrekken hiervan worden door vijf kenmerken geschetst:

- 1: Er is een werkelijkheid die de tijd-ruimtelijke werkelijkheid van onze dagelijkse ervaringen overstijgt en tegelijkertijd inhoud.

- 2: Het principe van de lokaliteit en het bestaan van in ruimte en tijd gescheiden en van elkaar onafhankelijke deeltjes en processen moet worden opgegeven.
- 3: Onze werkelijkheid is niet deterministisch maar probabilistisch. De samengestelde golf functie of het veld bevat de informatie voor verschillende scenario's die elk een bepaalde kans hebben zich te manifesteren.
- 4: Het spreken van verleden en toekomst én in termen van historische causaliteit verliest op dit niveau zijn betekenis: alles is nu.
- 5: In dit paradigma hebben begrippen als informatie, orde, organisatie en betekenis een centrale plaats.

De Vries gebruikt het hologram als tegenhanger van het fotografische model en als middel om het postcartesiaanse wereldbeeld te verduidelijken. Als principiële eigenschappen van het hologram en de afbeelding ervan wordt genoemd dat het hologram zelf niet lijkt op het beeld waarvoor het de informatie bevat. Bij het hologram is de beeldinformatie niet lokaal want er is geen punt-voor-punt correspondentie. „In principe bevat elk punt van de plaat de informatie voor de afbeelding van het geheel.” aldus De Vries. Er is hierbij, in tegenstelling tot de fotografie, geen reductie van dimensies opgetreden. Over het nieuwe paradigma stelt De Vries dat dit gezien kan worden als een positieve en noodzakelijke ontwikkelingsfase van onze geestelijke evolutie.

De Vries verwijst in zijn studie naar het werk van David Bohm (1917-1992), een Brits kwantumnatuurkundige die een grote bijdrage heeft geleverd aan de wetenschapsgebieden theoretische natuurkunde, filosofie en neuropsychologie. In zijn publicatie *Heelheid en de impliciete orde* stelt hij.

„De wetenschap vraagt om een nieuw, niet-verdeeld wereldbeeld aangezien de huidige benadering, waarbij de wereld in onafhankelijke bestaande delen wordt geanalyseerd, in de moderne natuurkunde niet goed functioneert.” Bohm constateert: „Ik vermoed dat er voor het juiste functioneren van de menselijke geest in ieder stadium een globaal begrip van de algemene kennis nodig is, niet alleen op formeel, logisch of wiskundig gebied, maar ook intuïtief, in beelden, gevoelens, poëtisch taalgebruik, enzovoort. ... Deze universele, globale manier van denken is niet alleen een rijke bron van nieuwe theoretische ideeën, maar ook een voorwaarde voor het in grote lijnen harmonieus functioneren van de menselijke geest. ... Daarvoor is een continue stroom en ontwikkeling nodig van onze algemene ideeën over de werkelijkheid.”

Bohm introduceert het concept van de impliciete orde, waarin tijd en ruimte niet langer de overheersen als factoren die ons

David Bohm

wereldbeeld bepalen. Hij stelt hierbij dat het lichaam en de geest deel uitmaken van een diepere en algemenere werkelijkheid met meer dimensies.

Dankzij de inzichten van De Vries en Bohm kunnen gereede vraagtekens worden geplaatst bij het bestaan van tijd en ruimte als scherpomlijnde fenomenen in de wereld. De vraag of het al dan niet mogelijk is in de toekomst te kijken, komt daarmee op losse schroeven te staan.

Timo van Kempen is publicist, psychosociaal werker en geestelijk verzorger. Hij volgde opleidingen in de ggz en studeerde theologie en levensbeschouwing. Momenteel is hij bezig met een master Spiritual Care. Timo werkt als publicist voor een aantal verschillende tijdschriften en websites. In zijn artikelen legt hij veelal verbinding tussen thema's uit de GGZ, levensbeschouwing, spiritualiteit en zingeving. Vanuit dit perspectief is Timo als expert verbonden aan het eSpreekuur van PsychoseNet. Zijn bedrijf Contextentie verzorgt publicaties, lezingen en workshops voor organisaties, professionals en cliënten die zich willen verdiepen in de verbinding van spiritualiteit, religies, levensbeschouwing en ggz. Hij is redacteur van Mantra, en vanaf jaargang 8 eindredacteur. www.heeljeverhaal.nl

Buitengewone ervaringen

John Gerarde schreef in zijn *The Herball or General Historic of Plants*, gedrukt in 1587 over wortels: „The carrot serves in love matters.” Dienstbaar in liefdesaangelegenheden dus. Zo heel af en toe neemt dat wel heel bijzondere vormen aan, in drie verschillende landen.

Canada

De Canadese Mary Grams was op haar 71ste aan het onkruid wieden, toen haar trouwring van haar vingers gleed. En hoe ze ook zocht en hoe ze dagenlang de aarde ook bleef omwoelen op plaatsen waar ze geweest was, ze vond hem niet meer terug. De ring, die sinds 1951 aan haar vingers had gezeten, was onvindbaar.

The Herball or General Historic of Plants, John Gerarde (1587)

13 jaar later, als haar schoondochter haar komt helpen op de familieboerderij en aan de slag gaat om wat wortelen te oogsten, ziet ze een heel zwaar misvormde wortel. „Laat ik die maar aan de hond geven,” dacht ze, en spoelde de wortel voor hem af. Pas toen zag ze dat de wortel door een diamanten ring heen gegroeid was. De ring die haar schoonmoeder verloren was.

De inmiddels 84-jarige Mary Grams deed hem om haar vingers. En hij paste nog steeds!

Zweden

De Zweede Lena Paahlsson woont en werkt samen met haar familie op een boerderij vlakbij Nora in Midden-Zweden. Toen ze met haar dochters bezig was met gerechten voor Kerstmis te bereiden, had ze haar trouwring even afgedaan. Toen ze hem weer om wilde doen was hij verdwenen, en ze heeft hem, hoe ze ook zocht, nooit meer terug kunnen vinden. Zelfs bij een renovatie jaren later tilden ze nog steeds voorzichtig elke steen op, in de hoop de ring te vinden. Tevergeefs.

En dan, 16 jaar later, als Lena bezig is wortelen te oogsten, ziet ze ineens iets glinsteren aan de bovenkant van een wortel. Daar was haar ring!

Hij paste haar niet meer, maar ze wilde hem per se weer dragen, dus is hij een beetje wijder gemaakt.

Duitsland.

Een 82-jarige man verloor zijn trouwring op voor hem onverklaarbare wijze. Zoeken leverde niets op, en hij was ontroostbaar.

Maar zijn vrouw bleef opgewekt en zei: „Ik weet zeker dat hij terugkomt.“

Ze heeft het niet meer mogen meemaken, maar drie jaar later, vlak na haar dood, was hij wat aan het tuinieren en oogstte een bosje wortelen. Met, ook hier weer, een wortel die door een ring gegroeid was. Zijn verloren trouwring...

Canada opnieuw

Maar het bijzonderste verhaal is toch wel dat van wat er bij de begrafenis van de 78-jarige Jewel Martin gebeurde. De familie Martin leefde in Noord-Ontario in Canada en had een agrarisch bedrijf. Drie maanden voor de dood van Jewel was haar man Stan plotseling overleden, en ruim anderhalf jaar daarvoor had ook hun dochter het tijdelijke met het eeuwige gewisseld. Drie sterfgevallen in twee jaar tijd, dat was hard aangekomen bij de familie Martin.

Stan en Jewel waren 59 jaar getrouwd geweest, maar ze waren al 72 jaar dikke maatjes geweest.

Vier jaar voor zijn dood was Stan zijn ring verloren, en Jewel had vaak gezegd dat ze heel graag de ring nog had willen hebben. En wat gebeurt er? De dag nadat Jewel was overleden, gingen twee van haar kleinkinderen, Mikayla en Shelley, worteltjes oogsten uit de tuin van Jewel. Na de dood van Stan had Jewel een stukje tuin gereserveerd voor wortelen. Tot hun stomme verbazing trokken de kleinkinderen een bijzondere wortel uit de grond: het waren drie onderling vervlochten wortels, bij elkaar gehouden door de ring van Stan.

Ontroerd nam de zoon van Stan en Jewel de wortel met ring mee naar de begrafenis

van zijn moeder. „Als we een teken nodig zouden hebben dat Shiela, Pa en Ma nu samenzijn, dan is dit wel een heel goeie!“

Het maakte de begrafenis van Jewel tot een heel bijzondere. Sootoday.com mocht de e-card van Glenn Martin, de zoon, publiceren; hier zie je hem.

Ik denk dat John Gerarde met zijn verhaal over wortels en liefde in zijn *The Herbal or General Historic of Plants* iets anders heeft bedoeld, maar dat wortelen iets met liefde te maken hebben lijkt hier op wel heel bijzondere wijze zichtbaar te worden.

Boekimpressies

Karen Hamaker-Zondag

Het is boeiend en spannend om te proberen de toekomst te voorzien of toekomstige tendensen te ontwaren, ongeacht welke methode je daarbij gebruikt. Waar altijd voor gewaarschuwd wordt, bij welke eeuwenoude mantische methode ook, is dat je je in een kalme en rustige innerlijke gesteldheid moet bevinden voordat je een orakel raadpleegt. Anders loop je het risico dat je interpretatie te sterk gekleurd wordt door de angst of de focus van het moment. Best lastig wanneer je vanuit onzekerheid met een dringende vraag zit en een orakel wilt raadplegen. Want de emoties hebben dan vast nog de overhand.

Er zijn heel veel manieren om tot rust te komen. Je kunt bijv. diep in- en uitademen of een douche nemen, maar ook muziek ondergaan of mediteren. Ik weet nog dat op de Veluwe, waar ik opgroeide, boeren de raad van God vroegen als ze onzeker of onrustig waren, alvorens een besluit te nemen. Dan staken ze een vinger ergens tussen de bladzijden van de Bijbel en hielden zich dan even bezig met de tekst waar hun vinger op rustte. Vaak konden ze die tekst in verband brengen met hun vraag of probleem, maar het idee om even bij God te verwijlen voor je verder gaat is waar het hun in eerste instantie om ging.

Er zijn veel meer spirituele teksten waar je je even in kunt terugtrekken voordat je een orakel gaat raadplegen. Ik heb een aantal favoriete teksten en boeken;

de Tao Te Tjing is daar één van. Er bestaan verschillende vertalingen en uitvoeringen. Nog niet zo lang geleden verscheen er een bewerking van Roeland Schweitzer (tekst) en George Burggraaf (foto's), met als ondertitel 'het boek over vrede en vreugde. De Tao voor kinderen en volwassenen.' Je zult geen vertaling vinden van de oorspronkelijke Tao Te Tjing zoals je die misschien al kent, maar voor elk van de 81 verzen een overdenking of een verhaaltje dat in gewone alledaagse taal cirkelt rond wat naar de ervaring van de schrijvers de oorspronkelijke boodschap van het vers is. De taal is vanuit de leefwereld van het kind geschreven en elk vers geeft stof tot nadenken en filosoferen en vaak ook regelrecht aanwijzingen om liefdevoller te leven.

Als voorbeeld neem ik vers 5 van de Blok-vertaling die ik al sinds begin jaren 70 bij me heb. Er staat:

*Hemel en aarde zijn niet menslievend.
Voor hen zijn alle dingen als
de strohonden.
De Wijze is niet menslievend.
Voor hem zijn alle mensen
als strohonden.
Tussen hemel en aarde is als
een blaasbalg:
Het is leegte en stort niet in.
Beweegt het zich, dan uit het zich
te meer.
Veel spreken put zich uit.
Houdt niet het inwezen.*

Blok licht toe dat met 'niet menslievend' wordt bedoeld dat er geen voorkeur is voor bepaalde individuen. Strohonden worden bij offerplechtigheden gebruikt en staan voor een idee.

Vers 5 in deze nieuwe bewerking heeft als titel 'Ademen als de wind', en dit is de tekst:

*Pats, je stoot je knie, of je valt
van de trap.
Zomaar.
Er breekt een tak van een boom.
Opeens.
Jullie hond gaat dood, of de buurvrouw.
Die dingen gebeuren en je kunt er
niets aan doen.
Het doet verdriet,
totdat je weer gaat spelen.
Diep inademen en je kunt weer verder.
Diep uitademen en je schudt alles
van je af.
Ga zingen, dan vergeet je de pijn.
Ga buiten spelen en je krijgt weer zin.
Adem in en adem uit, net zoals de wind.
Word stil en je voelt je hart kloppen.*

Dekt de nieuwe bewerking de diepte van de oorspronkelijke tekst? Zodra je zulke teksten naar alledaags begrijpelijke taal omzet, gaat er onherroepelijk iets verloren. Maar er wordt ook veel gewonnen. Want je kunt met kinderen gaan filosoferen over de voor hen nu wél begrijpelijke teksten. Overigens: ook voor volwassenen

Tao Te Tjing.
**Het boek over vrede
en vreugde.**
**De Tao voor kinderen en
volwassenen**
Schweitzer, Roeland (tekst)
en George Burggraaf
(fotografie)

Uitgeverij Van Warven
ISBN 978 94 92421 95 1
183 p., ill., ingenaaid, harde kft,
Prijs: € 19,95

een stuk makkelijker om mee te beginnen! En je kunt ook dit boek gebruiken om een willekeurige bladzijde op te slaan om even op de tekst te contempleren voordat je belangrijke stappen gaat zetten. Of je even helemaal je laten wegzinken in de prachtige foto's die de tekst begeleiden. Het is een mooi uitgegeven boek, en ingenaaid, dus het valt ook na veelvuldig gebruik niet uit elkaar. •

Van hoofd naar hart

Céline Peters-de Hoog is huisarts in Nederweert, een beroep waarin je met beide benen op de grond staat, in de nuchtere werkelijkheid. Als het gaat om 'in de toekomst kijken' was het voor haar misschien wel het allerbelangrijkst om te weten of ze antwoord kon krijgen op een vraag die haar van jongs af aan heeft beziggehouden: Waarom is dualiteit eigenlijk noodzakelijk? Ze heeft het antwoord van die vraag niet aan het lot overgelaten, maar is zelf actief op zoek gegaan.

De wereld van het spirituele speelt een minstens zo grote rol in haar leven als het huisarts zijn. Als jong kind voelde en wist

Waarom is dualiteit eigenlijk noodzakelijk? Ze heeft het antwoord van die vraag niet aan het lot overgelaten, maar is zelf actief op zoek gegaan.

Céline Peters-de Hoog

ze al waar we vandaan komen, en heeft een enorme heimwee naar die plek gehad. Ook heeft ze met diepe depressies gekampt. Maar ze kent ook gevoelens van intense liefde en volledige verbondenheid met alles. Heel dualistisch dus, wat haar vraag naar het waarom van de dualiteit alleen maar indringender maakte.

Haar leven verliep in uiterlijke zin rimpelloos, maar innerlijk was ze verscheurd.

Ergens klopte deze wereld niet, en voelde en wist ze dat het anders moest, maar hoe?

Het zijn gevoelens die ik steeds vaker hoor van mensen die ik spreek. Alles gaat hun voor de wind, en toch is er dat onvervulde en onuitsprekbare gevoel van 'dat andere'. Céline besloot om de antwoorden die ze vond voor zichzelf op te schrijven, een beetje als een handleiding voor haarzelf, maar het is uiteindelijk een boek geworden dat nu officieel is gepubliceerd, een boek over haar transformatieproces.

Veel mensen hebben hun innerlijke zoektocht op papier gezet en gepubliceerd. Het zijn en blijven altijd persoonlijke verhalen. Maar de zoektocht áchter het persoonlijke verhaal is voor veel mensen herkenbaar, en ze zullen bepaalde stappen, bepaalde ervaringen en antwoorden herkennen. Céline is nuchter en bevlogen tegelijk. Ze toont hoe je

je kwetsbaarheid en je vragen kunt gebruiken om juist minder kwetsbaar te worden. Ze laat ook zien hoe belangrijk het contact met God voor haar is. Hoewel ze euforische momenten kent, zegt ze onomwonden dat ze echt niet altijd gelukkig is en dat dat ook niet hoeft. Het gaat niet om een eeuwig nirwana, maar om een groeiproces naar een nieuwe, diepere en spirituele levenshouding. Vanuit het hoofd naar bewustzijn van het hart, zoals de titel van het boek laat zien.

Van hoofd naar hart leven voorbij dualiteit.

Peters, Céline

Uitgeverij Samsara

ISBN 978 94 92995 30 8

186 p., Prijs: € 19,90

De ervaring van het niet-zelf

Bernadette Roberts besloot ook, na al vanaf jonge leeftijd vertrouwd te zijn geweest met contemplatieve ervaringen, om een diepe innerlijke reis te maken, maar in tegenstelling tot Céline Peters, die vol in het leven bleef staan, zocht Roberts God op in stilte, tien jaar lang in relatieve afzondering. Haar doel was om God in christelijke zin te realiseren, een weg naar binnen rond het thema 'verlies van het zelf'.

Het werd een bijzondere weg, waarop ze ervaringen opdeed die verder gingen dan alles wat ze bij schrijvers over het contemplatieve had gelezen, ervaringen die nieuwe vragen oproepen. Want bij het ervaren van het wegvallen van álles, ook van het zelf, kwam de vraag op wat er dan precies was weggefallen. En wat was het zelf eigenlijk? Wat blijft er over als het zelf verdwenen is?

Bij het ervaren van het wegvallen van álles, ook van het zelf, kwam de vraag op wat er dan precies was weggefallen. En wat was het zelf eigenlijk? Wat blijft er over als het zelf verdwenen is?

Roberts las boeken van Meister Eckhart tot aan oosterse godsdiensten, maar de antwoorden die ze zocht kon ze er niet vinden. Ook kon ze nergens dat wat zij zo specifiek ervaren, doorschouwd en beleefd had terugvinden in de literatuur, en dus heeft ze haar ervaringen te boek gesteld om die leemte op te vullen.

Boven: Bernadette Roberts in de jaren zeventig,
Onder: idem in 2006

Ze beschrijft dat het contemplatieve leven uit twee bewegingen bestaat. De eerste is een beweging naar eenheid van het zelf met God. Dat loopt parallel met het psychische proces van integratie, waarbij de nadruk ligt op de innerlijke beproe-

vingen en donkere nachten. Juist dat leidt tot een blijvende vereniging van het zelf met God, met het stiltepunt en de spil van zijn wezen. Het zelf gaat dus niet verloren, maar wordt deel van het ondeelbare geheel.

De tweede beweging volgt na een bepaalde tijd, wat ook zomaar een of meer decennia kan zijn, waarin deze gevonden eenheid in de buitenwereld wordt getest door allerlei beproevingen om te zien hoe duurzaam je eenheid is. Tegelijkertijd kun je dan de schoonheid en de diepte van die eenheid ervaren.

Ze geeft vanaf pag. 108 een samenvatting van haar tocht. Ga daar even rustig voor zitten en probeer de diepte te volgen die ze beschrijft. Juist omdat het ervaringen zijn waarvan ik vermoed dat ze moeilijk onder woorden te brengen zijn, is het goed er even de tijd voor te nemen en proberen na te voelen wat ze bedoelt.

Herkenbare raakvlakken hebben met de Advaita Vedanta, Nisargadatta en anderen mystieke of verlichte geschriften

Over woorden gesproken: het zelf is een begrip dat in de verschillende stromingen verschillende betekenissen heeft. Vooral omdat Roberts niet meteen aan het begin duidelijk maakt wat ze er onder verstaat, zul je je eigen ideeën erover even moeten parkeren en proberen om uit haar teksten te destilleren wat voor betekenis zij er aan geeft.

Geschriften uit de mystieke traditie die gebaseerd zijn op zulke perioden van afzondering zijn uit de hele geschiedenis

bekend. Het bijzondere van Roberts is dat zij een tijdgenote is. Ze leefde van 1933–2017. Minstens zo bijzonder voor kenners van spirituele geschriften is dat wanneer je haar ervaringen leest, je gaat zien dat ze herkenbare raakvlakken hebben met de Advaita Vedanta, Nisargadatta en anderen mystieke of verlichte geschriften.

De ervaring van het niet-zelf Een contemplatieve tocht Roberts, Bernadette

Uitgeverij Samsara
ISBN 978 94 92995 91 9
273 pag., harde kft
Prijs: € 22,90

Ken Wilber

Drie contemplatieve boeken die alle drie draaien om grotere vragen, en alle drie hebben ze elk op hun eigen manier antwoorden om je leven vorm te geven en in te richten. De boeken van Céline en Bernadette ademen de innerlijke beleving en nemen je mee op reis. Maar er zijn ook andere benaderingen, die veel meer een systematiek of stappenplan geven, zoals het boek 'Integrale mediatie' van Ken Wilber. Dat boek is een praktische handleiding (maar volledig zelfstandig te lezen) voor zijn eerder verschenen Integrale psychologie.

Integrale mediatie

Wilber constateert dat er grofweg twee wegen van groei zijn, die elk een heel ander eindpunt hebben en heel andere spirituele belevingen. We hebben de weg van de intelligentie die leidt tot vormen van volwassenheid zoals we die kennen. Maar het is een vorm waarbij de verbinding met wat we de Hogere Identiteit

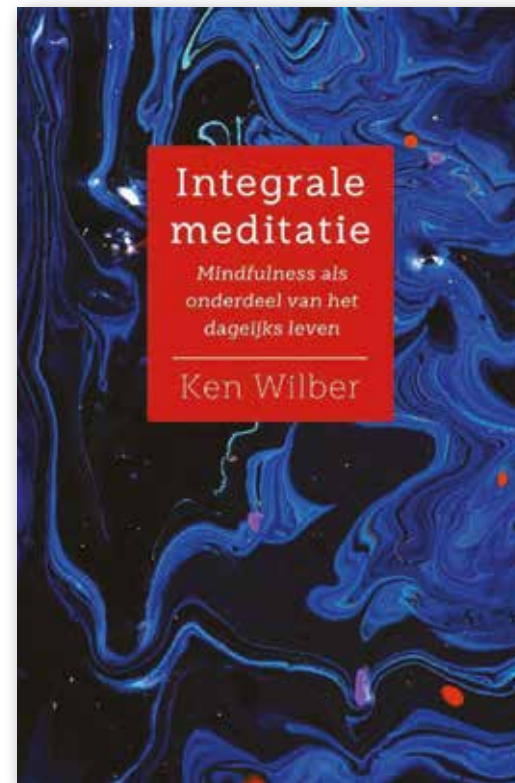
noemen geen rol speelt en niet ervaren wordt. De andere weg, die door veel minder mensen bewandeld werd en wordt, is een spirituele weg, de weg van de ontwaakte, maar deze mens heeft doorgaans geen goed ontwikkelde psychosociale vermogens, met een risico op seksueel misbruik van hun leerlingen, en/of een sterk hiërarchische instelling, zo stelt Wilber.

Dit nieuwe boek van Wilber heeft tot doel de beide wegen te versmelten tot een nieuwe, veel geïntegreerde weg, waarbij je je intellectueel en psychosociaal ontwikkelt, én daarnaast een even belangrijke spirituele ontwikkeling doormaakt. Hij noemt dit het pad van Opgroeien.

Het is een pad dat pas zo'n honderd jaar bestaat, en dat je kunt koppelen aan de ontwikkelingspsychologie. Het pad van het Ontwaken daarentegen is misschien al 50.000 jaar bekend. Opgroeien is een pad waarover je nog nauwelijks ergens informatie vindt, en met dit boek maakt Wilber aan die situatie een einde.

En hij doet een oproep: welk pad je ook bewandeld hebt en welke spirituele ervaringen je ook hebt, probeer ook deze nieuwe weg, waarin Opgroeien, Ontwaken en Openstaan een nieuwe gearde spirituele dimensie inhouden.

Stuk voor stuk boeken die wegwijzers naar binnen zijn, naar onszelf, en stuk voor stuk ook boeken die ons helpen een spirituele ontwikkeling door te maken terwijl we in het Hier en Nu staan,

Integrale mediatie. Mindfulness als pad naar Opgroeien, Ontwaken en Openstaan.

Wilber, Ken

Uitgeverij Samsara

ISBN 978 94 92995 14 8

382 pag., harde kft.

Prijs: € 28,90

gegrond in de werkelijkheid. 'Kijken in de toekomst' verloopt veel evenwichtiger als we tegelijkertijd ook de verbinding met ons hart en onze innerlijke spiritualiteit weten te leggen.

Het volgende nummer van Mantra heeft als thema: **Deze en gene zijde**

Waar ook in de geschiedenis van religie en mensheid – overal vinden we verwijzingen naar een hiernamaals, hebben mensen voorstellingen over het hiernamaals, en wordt er in rituelen en diensten ook op geanticipeerd. De Dalai Lama heeft zelfs een aanzienlijk bedrag uitgelooft voor degene die onomstotelijk kan bewijzen dat het hiernamaals níét bestaat. Kunnen we er een

glimp van opvangen? Wat leren wijsheids-tradities hierover? Wat is de rol van tijd? Voor de een is onsterfelijkheid een taboe, voor de ander juist een zekerheid. De een ziet dat we opgaan in het licht, de ander ziet een leerschool van meerdere levens.

Stof te over om in de volgende MANTRA te bespreken!

Flipboeken van Mantra in PDF met inhoudsopgave en de eerste paar pagina's zijn te bekijken op www.tijdschriftmantra.nl/archief. De laatste 4 verschenen nummers van Mantra zijn:

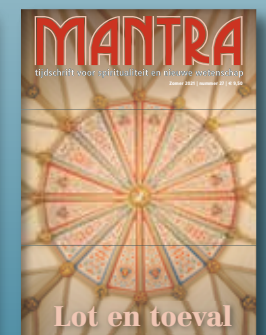
Mantra 24 | herfst 2020

Mantra 25 | winter2020/21

Mantra 26 | lente 2021

Mantra 27 | zomer 2021

Dit is het 28e nummer van Mantra, Mantra is beperkt verkrijgbaar in de losse verkoop. Voor de exploitatie van het tijdschrift steunen wij vrijwel uitsluitend op abonnees. Kent u mensen die geïnteresseerd zijn in spiritualiteit, filosofie en nieuwe wetenschap? Misschien kunt u hen op het bestaan van Mantra wijzen. Nieuwe abonnees verwelkomen wij graag in de Mantra-familie!

Mantra heeft een gratis nieuwsbrief die een paar keer per jaar verschijnt waarin we informatie geven over lezingen, boeken en andere activiteiten van onze auteurs. Schrijf u in via de website: www.tijdschriftmantra.nl/nieuwsbrief

www.tijdschriftmantra.nl

ACADEMIE VOOR
GEESTESWETENSCHAPPEN

Je hebt behoefte aan zingeving, eerlijke reflectie en verdieping. Aan een werkelijke verbinding tussen jouw mens-zijn en de mensen in de wereld om je heen.

Je wil met een open blik werken aan je persoonlijke en beroepsmatige groei.

Bij een opleidingsinstituut die niet afhankelijk is van geloofsovertuigingen en waar ruimte is voor grenservaringen.

Die een brug slaat tussen verwondering en gegronde wetenschappelijke kennis.

De Academie voor Geesteswetenschappen biedt verschillende post-hbo-opleidingen op het gebied van zingeving en spiritualiteit.

Basisopleidingen (2 jaar)

Spiritualiteit & Zingeving
Verlies-, Rouw- & Stervensbegeleiding
Transpersoonlijk & Energetisch Werken
met een specialisatie tot
Transpersoonlijk Counselor of
Energetisch Therapeut

Kopstudies (2 jaar)

Geestelijk Begeleider
Vrije Studierichting

Kom naar de open avond op 24 augustus

www.academiegeesteswetenschappen.nl/open-avonden

DE NIEUWSTE UITGAVEN VAN EDICOLA

Ervin Laszlo

Worden wie je bent

Steeds meer mensen ontdekken dat er meer is dan onze zintuigen kunnen waarnemen. Samen met de ontdekkingen in de kwantummechanica, brengen zulke persoonlijke ervaringen het oude, materialistische paradigma aan het wankelen. Dit boek bundelt de spirituele ervaringen en inzichten van bekende auteurs als Jane Goodall, Gregg Braden en Lynne McTaggart.

ISBN 978-94-93201-08-8 | pb. 272 pag. | € 22,50

edicola
Publishing b.v.

VERKRIJGBAAR IN DE
(ONLINE)BOEKHANDEL OF
VIA EDICOLA.NL

27 AP